

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Hanife KAYA

Yüksek Lisans Tezi

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİMDALİ

Dinler Tarihi

OCAK 2025

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Tez Yazarı
Hanife KAYA

Danışman
Prof. Dr. Sami KILIÇ

OCAK 2025
ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı:	KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE YAYGIN HALK İNANIŞLARI
Yazarı:	Hanife KAYA
Tez Öneri Tarihi:	26.12.2023
Savunma Tarihi:	03.01.2025

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Prof. Dr. Sami KILIÇ Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Başkan:	Doç. Dr. Hüsamettin KARATAŞ Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Üye:	Prof. Dr. Sami KILIÇ Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Üye:	Doç. Dr. Abduldakir KIYAK Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../20..... tarihli toplantısında tescillenmiştir.

Prof. Dr. Ahmet AKSIN
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE YAYGIN HALK İNANIŞLARI” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’mın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

03.01.2025

Hanife KAYA

ÖNSÖZ

Bir toplumun kültürü için önemli bir yapı taşı konumunda olan Halk inanışları, toplumun hem dini yaşantısını hem de kültürünü yansıtmaktadır. Toplumların din ve kültür ilişkisinden tezahür eden halk inanışları, toplum içerisinde ilişkilerin şekillenmesinde ve ahengin sağlanmasında önemli rol üstlenmektedir. Ayrıca halk inanışları, geçmiş ile günümüz arasında bir bağ kurarak toplumun öz benliğini ve kimliğini koruması yanı sıra birlik beraberlik ve kardeşliğin sağlanmasında önemli bir rol üstlenir.

Halk inanışlarının birçok unsuru tarihsel süreç içerisinde sözlü ve görsel aktarımlarla günümüze kadar gelmiş ve günümüzde de mevcudiyetini devam ettirmektedir. Bu inanışların ve uygulamaların unutulmaya yüz tutmaması, kültürel değerlerimize sahip çıkılması, gelecek nesillere de bu kültür aktarımının sağlanması amacıyla bizler de Kırkağaç ve çevresinde yaygın olan halk inanışlarını araştırmayı uygun bulduk.

Kırkağaç geçmişten bugüne pek çok kültüre, medeniyete ve millete ev sahipliği yapmıştır. Medreseleriyle, kütüphaneleriyle, dini yapılarıyla bir ilim şehri konumundadır. Kırkağaç, birçok ilim adamının da yetişmesine ev sahipliği yapmıştır. Tarihte ilim şehri konumundaki Kırkağaç, kültürünü, adetlerini, geleneklerini ve inanışlarını korumuştur. Çalışmamızı yaparken Kırkağaç'ın kültürüne, değerlerine katkıda bulunmayı da ayrıca amaç edindik.

“Kırkağaç ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları” isimli çalışmamız dört ana başlıktan oluşmaktadır. Giriş başlığında Kırkağaç'ın coğrafyası, tarihi, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. İkinci başlıkta insan hayatının geçiş dönemleri olan doğum, evlilik, ölüm dönemleriyle ilgili inanışlara yer verilmiş ve bu inanışların değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamızın üçüncü başlığında tabiatla ilgili olan yağmur duası, ağaç-orman, su, ateş, ziyaret yerleriyle ilgili inanışlar tespit edilmiş ve değerlendirilmesi yapılmıştır. “Halk Hekimliği ve Ocaklar İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi” isimli dördüncü başlıkta ise Halk Hekimliği ve Ocaklar ile ilgili inanışlar tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışmamız sonuç ve kaynakça ile son bulmuştur.

Yüksek Lisans Eğitiminin başlangıcından bugüne desteğini hiçbir zaman eksiltmeden engin bilgi ve tecrübeleriyle yoluma ışık tutan danışman hocam Prof. Dr. Sami KILIÇ'a, ders dönemim boyunca bilgilerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Hüsamettin KARATAŞ'a, bu günlere gelmemde büyük emeği olan annem, babam ve kardeşlerime, eşim Erkan KAYA'ya ve biricik oğlum Oğuzhan KAYA'ya teşekkürlerimi sunarım. Saha çalışmamız esnasında her türlü yardım ve güler yüzünü eksik etmeden bizlere evlerini açan Kırkağaç halkına şükranlarımı sunarım.

Hanife KAYA

Elazığ-2025

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	VII
EKLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR	X
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi, Problemi	5
1.2. Metot ve Kaynaklar	5
2. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANISLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	7
2.1. Doğum İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	7
2.1.1. Doğumla İlgili Halk İnanışları	7
2.1.1.1. Doğum Öncesi Halk İnanışları	8
2.1.1.2. Doğum Esnasındaki Halk İnanışları	10
2.1.1.3. Doğum Sonrası Halk İnanışları	11
2.1.2. Doğumla İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	13
2.2. Sünnet İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	15
2.2.1. Sünnet İle İlgili Halk İnanışları	15
2.2.2. Sünnet İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	16
2.3. Evlenme İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	17
2.3.1. Evlenme İle İlgili Halk İnanışları	17
2.3.1.1. Evlilik Öncesi İnanışlar	17
2.3.1.2. Evlilik Esnasındaki Halk İnanışları	20
2.3.1.3. Evlilik Sonrası Halk İnanışları	22
2.3.2. Evlenme İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	23
2.4. Ölüm İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	25
2.4.1. Ölümle İlgili Halk İnanışları	25
2.4.1.1. Ölüm Öncesi Halk İnanışları	25
2.4.1.2. Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları	26
2.4.1.3. Ölüm Sonrası Halk İnanışları	28
2.4.2. Ölümle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	29
3. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE TABİATLA İLGİLİ HALK İNANISLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	31
3.1. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	31
3.1.1. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışları	31
3.1.2. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	32
3.2. Ağaç, Orman ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	32
3.2.1. Ağaç ve Orman İle İlgili Halk İnanışları	33
3.2.2. Ağaç ve Orman İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	33
3.3. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	34
3.3.1. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışları	34
3.3.2. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	35
3.4. Su ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	36
3.4.1. Su ile İlgili Halk İnanışları	36
3.4.2. Su İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	36
3.5. Ateş İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	37
3.5.1. Ateş İle İlgili Halk İnanışları	37
3.5.2. Ateş İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	37

3.6. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi	38
3.6.1. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışları	38
3.6.1.1. Sarı Hoca Türbesi	39
3.6.1.2. Sarıkız Türbesi	39
3.6.1.3. Abid Dede Türbesi	40
3.6.1.4. Seyyidler Türbesi	40
3.6.1.5. Şerif Dede Türbesi.....	40
3.6.1.6. Sarı Dede Türbesi	40
3.6.1.7. Hacı Süleyman Efendi	41
3.6.2. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi	41
4. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ	43
4.1. Türk Halk Hekimliğinde Ocak Geleneği	43
4.2. Kırkağaç ve Çevresinde Halk Hekimliği Bağlamında Ocak Geleneği	44
4.2.1. Çocuk Kavurma Ocağı.....	44
4.2.2. Parpı Ocağı.....	45
4.2.3. Temriye Ocağı	45
4.2.4. Tuz Patlatma Ocağı	46
4.2.5. Yalın Ocağı	46
4.2.6. Yılcık Ocağı	47
4.3. Kırkağaç ve Çevresinde Halk Hekimliği ve Ocaklar İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi	48
5. SONUÇ	51
KAYNAKLAR.....	53
EKLER.....	53
ÖZ GEÇMİŞ	

ÖZET

KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Hanife KAYA
Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Dinler Tarihi Programı
Ocak 2025, Sayfa: X + 86

“Kırkağaç ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları” isimli çalışmamız dört başlıktan oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş başlığında Kırkağaç ilçesinin coğrafi konumu, tarihi, sosyal ve ekonomik yapısı, adının kaynağı ve eğitim durumu hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci başlıkta ilçe genelindeki geçiş dönemleriyle ilgili halk inanışları, doğum, evlenme, sünnet, ölüm şeklinde gruplandırılarak anlatılmış ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Üçüncü başlıkta ilçe genelindeki tabiat ile ilgili inanışlar yağmur duası, ağaç-orman, hayvanlar, su, ateş, ziyaret yerleri şekline gruplandırılmış ve Dinler Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Halk Hekimliği ve Ocaklar İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi isimli dördüncü başlıkta ise tespit edilen halk hekimliği ile ilgili altı sağaltım ocağı çerçevesinde gelişen inanışlar anlatılmış ve bunların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamız verileri nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve saha çalışması kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler deskriptif ve fenomenolojik metot kullanılarak yazıya geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Halk İnanışları, Kırkağaç, Kült, Kültür

ABSTRACT

Common Folk Beliefs in Kırkağaç and Its Surroundings

Hanife KAYA

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES

Department of History of Religions

January 2025, Page: X+86

Our study titled "Common Folk Beliefs in Kırkağaç and Its Surroundings" consists of four headings. In the introduction title of our study, information about the geographical location, history, social and economic structure, source of its name and educational status of Kırkağaç district is given. In the second title, folk beliefs about transition periods throughout the district are grouped as birth, marriage, circumcision and death, and these beliefs are evaluated in terms of the History of Religions. In the third title, beliefs about nature throughout the district were grouped as rain prayer, trees-forest, animals, water, fire, places to visit and were evaluated in terms of the History of Religions. In the fourth title, "Evaluation of Beliefs Related to Folk Medicine and Hearths", the beliefs developed within the framework of six treatment centers related to folk medicine are explained and they are evaluated in terms of the History of Religions. The data of our study were obtained by using literature review and field study, which are qualitative research methods. The obtained data were written down using descriptive and phenomenological methods.

Key Words: History of Religions, Folk Beliefs, Kırkağaç, Cult, Culture

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1.	Kırkağaç'ın Bakır Mahallesinde Bulunan Anıt Zeytin Ağacı	61
Foto 2.	Kırkağaç'ın Girişinde Bulunan Kavun Heykeli.....	61
Foto 3.	Kırkağaç Çam Mesiresi Alanında Kurulan Çadırlar.....	62
Foto 4.	Kırkağaç Çam Mesire Alanı İçerisinde Meftun Bulunan Sarıkız'ın Türbesi.....	62
Foto 5.	Sarıkız'ın Türbesine Bağlanmış Çaput Ve Bez Parçaları	63
Foto 6.	Sarıkız'ın Türbesine Yapıştırılan Taşlar Ve Baş Ucunda Yakılmış Mumlar.....	63
Foto 7.	Sarıkız Türbesinden Bir Kesit.	64
Foto 8.	Süslenmiş Sünnet Çocuğu Yatağı.....	64
Foto 9.	Özel Kıyafetleriyle Sünnet Çocuğu.	65
Foto 10.	Kırkağaç Ve Çevresinde Yöresel Sünnet Ve Düğün Yemekleri.	65
Foto 11.	Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesinde Gerçekleşen Bir Sünnet Düğününden Mehteran Gösterisi.	66
Foto 12.	Düğün Öncesi Nişan Bohçası Hazırlığı.	66
Foto 13.	Kırkağaç'ta Bir Nişanda Getirilen Süslenmiş Şambalı Tatlısı.....	67
Foto 14.	Elleri Kımalı Bir Gelin.	67
Foto 15.	Kırkağaç İlçe Mezarlığı.	68
Foto 16.	Kırkağaç İlçe Mezarlığında Bulunan Selvi Ağaçları.....	68
Foto 17.	Kırkağaç İlçe Mezarlığında Kabir Başlarında Selviler.	69
Foto 18.	Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesinde Bulunan Şehit Emin Karapınar Piknik Alanı.	69
Foto 19.	Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesinde Bulunan Karapınar Çeşmesinin Eski Hali.	70
Foto 20.	İlyaslar Mahallesinde Bulunan Karapınar Çeşmesinde İnsanların Su Doldurduğu Anlar.	70
Foto 21.	İlyaslar Mahallesinde Bulunan Sarılık Çeşmesi.	71
Foto 22.	Kırkağaç'ın En Eski Camisi Olan Ören Camiinin Yanındaki Dede Yatırında Baş Ucu Oyuntusu.	71
Foto 23.	Kırkağaç'ın En Eski Camisi Olan Ören Camiinin Yanındaki Dede Yatırından Başka Bir Görünüm.....	72
Foto 24.	Kırkağaç'ta Bulunan Sarı Hoca Camii.	72
Foto 25.	Sarı Hoca Hazretlerinin Kabri.	73
Foto 26.	Sarı Hoca'nın Türbesinde Dua Eden Bir Kişi	73
Foto 27.	Sarı Hoca Camii'nin Şadırvanı.....	74
Foto 28.	Sarıkız'ın Türbesinden Bir Fotoğraf.....	74
Foto 29.	Gelin Ve Damat Düğün Sonrası Sarıkız'ın Türbesinde Dua Ederken.	75
Foto 30.	Abid Dede Türbesinden Bir Görünüm.	75
Foto 31.	Abid Dede Kabristanı.	76
Foto 32.	Abid Dede Kabri Başında Dua Eden Bir Kişi.	76
Foto 33.	Kırkağaç'ın Bakır Mahallesinde Bulunan Seyyidler Türbesinin Dıştan Görünüşü.	77
Foto 34.	Seyyide Fatıma Kadının Kabri.	77
Foto 35.	Şerif Dede'nin Kabri.	78
Foto 36.	Sarı Dede'nin Kabri Başında Dua Eden Bir Kişi.	78
Foto 37.	Parpı Ocağındaki Sağaltımda Kullanılan Ocağın Atasından Kalma Pabuç.....	79
Foto 38.	Parpı Ocağında KK2 Tarafından Pabuçla Sıvazlanan Hasta.	79
Foto 39.	Temriye Ocağında Kullanılan Kül Örneği.....	80
Foto 40.	Temriye Ocağında Külün Hastanın Yüzüne Sürülmesi İşlemi.	80
Foto 41.	Tuz Patlatma Ocağında Tavaya Tuz Konulup Ateşte Patlatılması.	81
Foto 42.	Tuz Patlatma Ocağında Ocaklı K.K. 4 Tarafından Tuzun Su Dolu Kaseye Dökülmesi.....	81
Foto 43.	Tuz Patlatma Ocağında Hastanın Kasedeki Tuzlu Sudan İçmesi.	82
Foto 44.	Tuz Patlatma Ocağında Hastanın Kasedeki Tuzlu Suyu Vücuduna Sürmesi.	82
Foto 45.	Yalın Ocağında Kullanılan Çıra Ve Pamuklar.	83

Foto 46.	Yalın Ocağında Ocaklı K.K. 5 Tarafından Tutuşturulan Çıra Ve Pamuklar.	83
Foto 47.	Yalın Ocağında Tutuşturulan Çıra Ve Pamuklardan Kalan Küller.....	84
Foto 48.	Yalın Ocağında Hastanın Yalın Olan Bölgesine Kül Ve Pekmez Sürülmesi.	84
Foto 49.	Yılcık Ocağında K.K. 6'nın Kullandığı Annesinden Kalma Yılcık Taşları Ve Ustura.....	85
Foto 50.	Kırkağaç'ın Kocaışkan Mahallesiinde Bulunan Yılcık Ocaklısı K.K.7 Fasulye Tanelerine Çentik Atarken.	85
Foto 51.	Yılcık Ocaklısı K.K. 7 Fasulye Tanelerini Yılcık Olan Bölgeye Yapıştırırken.	86

EKLER LİSTESİ

Ek1- Kaynak Kişiler	57
Ek 2- Haritalar.....	60
Ek 3- Fotoğraflar.....	61

KISALTMALAR

a. g. e.	: adı geçen eser
a. g. m.	: adı geçen makale
a. g. t.	: adı geçen tez
B.	: Basım
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çevirmen
D.İ.B.Y.	:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Dü.	: Düzenleyen
F.Ü.	: Fırat Üniversitesi
Foto.	: Fotoğraf
Hz.	: Hazreti
K.K.	: Kaynak kişi
mad.	: maddesi
MÖ.	: Milattan önce
s.	: sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve Sellem
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Trc.	: Tercüme
TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
Ünv.	: Üniversite
Vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
y.y	: Yüzyıl
Yay.	: Yayınları

1. GİRİŞ

Kırkağaç, Ege Bölgesi'nde yer alan Manisa iline bağlı bir ilçedir. Kırkağaç'ın güneyinde ve doğusunda Akhisar ilçesi, kuzeyinde Balıkesir'in Savaştepe ilçesi, batısında Soma ilçesi bulunmaktadır (bkz. harita 1). İlçenin Manisa İl merkezine uzaklığı 79 km'dir. İlçe, ulaşım için önemli bir noktada bulunmaktadır. İstanbul-İzmir otoyolu ilçeden geçmektedir ve ulaşımı daha kolay hale getirmektedir. Bunun yanı sıra ilçede demir yolu aracılığıyla İç Anadolu Bölgesi yönüne ulaşım da mevcuttur. Otobüs ve özel araçlarla ilçeye ve diğer yönlerde ulaşım oldukça rahattır. İlçenin Denizden yüksekliği yaklaşık 180-200m'dir. Yüzölçümü 543 km²'dir.

Kırkağaç, Yunt Dağı'nın kuzey eteklerinde yer alır. İlçenin kuzeydoğusunda Musluk Dağları yer almaktadır. İlçede bulunan Sarıkaya, Kovukdere Dağları da ayrı bir öneme sahiptir. Kırkağaç'ın Bakır beldesi yakınlarından geçen Bakırçay nehri ismini beldeden almıştır. Nehir, Ege Denizine dökülen dört büyük akarsudan bir tanesidir ve oldukça önem arz etmektedir (Günay V. , 2007, s. 12-32). Bakırçay vadisinin bir bölümü Soma ve Kırkağaç Ovasını içine alır. Bakırçay'ı besleyen asıl kaynak Soma Boğazı'nın Güneydoğusunda bulunan Aksu kaynaklarıdır (Tozan, 2017).

Kırkağaç Ovası çeşitli ürün yetiştirmeye oldukça elverişli alüvyal topraklara sahiptir. Gelenbe Ovası, Karakurt ve İlyaslar Ovası, Bakır ve Kırkağaç Ovaları ilçede yer alan alüvyal topraklara birer örnektir. Bölgenin en verimli ürünleri buralarda yetiştirilir. Bölgede genel olarak Akdeniz iklimi hakimdir. Yazları sıcak ve kurak kışları ise nispeten daha ılıman ve yağışlıdır. İklimi dağlık ve ovalık kesimlerde farklılık arz etmektedir. Dağlık kesimlerinin kışı daha sert geçmektedir. Bunun sebebi ise Yunt Dağları ve Yamanlar dağı ile deniz etkisinin iç kesimlere ulaşamamasıdır (Akşit, 1983:21).

Kırkağaç, içerisinde yer aldığı Bakırçay Havzasının da verimliliği sebebiyle yüzyıllardır insanların yerleşim alanlarından biridir. İlçe, İlkçağ'da Aiolis, Lydia ve Mysia 'nın kesişim bölgesinde yer almaktadır. Kırkağaç ve çevresi ise Indeipedion ismi ile anılmıştır. (Sevin, 2007:47) İlkçağ'da Kırkağaç' ilçesinin içerisinde yer aldığı Mysia ve burada yaşayan halka Mysialılar (Mysoi) ismi verilmiştir. Moesialılar da Mysoi olarak adlandırıldıklarından Anadolu'da yaşayan Mysialılara "Asia'nın Mysiası" olarak isim verildiği düşünülmektedir. Kırkağaç ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda Yortan (Bostancı Köyü) Höyüğü, Harta (Abidintepe) Tümüllüsü, Nakrason (Nakrasos-Bakır), Tibbe-Tibbai (İlyaslar), Kalandos (Gelenbe), Stratonikeia/ Hadrianopolis (Siledik), Khliara (Gördük Kale) yerleşimlerinin kalıntıları bulunmuştur (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000:15-24).

Kaynaklara göre Mysia'da Türklerin hakimiyet sürmeye başladıkları tarih 12.yy. sonlarına doğrudur. Kalem Bey (Kalambis) ve oğlu Karasi Bey Mysia bölgesine ulaşmış ve yörede Türkler hakimiyet sürmeye başlamıştır. II. Murat'ın Manisa'dan Bursa'ya ziyareti sırasında bölgede tanınmış bir din bilgini olan Sarı Hoca (Sarı Abdullah Efendi)'nin isteği üzerine ağaçsız ve çıplak olan yöre, padişah II. Murat tarafından vakfedilmiş ve ağaçlandırılmıştır. Ağaçların altında kurulan çadırlarla ilk yerleşimler oluşmaya başlamıştır. Bundan dolayı ilçeye Kırkağaç ismi verildiği iddia edilmektedir. Kırkağaç'ın adındaki kırk, Türk Halk Edebiyatında da kullanıldığı üzere çok fazla anlamı taşımaktadır (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000:28-35).

Kırkağaç isminin verilmesiyle ilgili başka bir bilgi de Kemal Yıldırım Düzel'in "Akan Sular" romanında geçmektedir. Bu romandaki anlatıma göre Manisa beyine bir olayda yardımcı olan Karakeçeli Yörük obası bilgesinin Manisa Beyinden Çamlıca'nın yamaçlarının kendilerine verilmesini istemesi üzerine Çamlıca yamaçları ve önündeki küçük ova Karakeçeli Yörüklerle vakfedilmiştir. Obanın kırk çadırlı olması dolayısıyla Manisa Beyi " Kırk çadırlı Karakeçeli Yörüklerime bağışladığım bu yerlerin adı KIRKAĞAÇ olsun! Ulu ağaçlar gibi kök salsınlar! Dalları

ulusumuzun her yanına uzansın, ünleri duyulsun! Dünya var oldukça onlar da var olsunlar! Bizden buyruk, Allah'tan hayırlısı vesselam!" sözleriyle kâtiplerine ferman yazdırmıştır. (Düzel, 1999:31-32) Dolayısıyla Kırkağaç isminin kaynağının da bu olaydan kaynaklandığı iddia edilmektedir.

Kırkağaç ve çevresi, Helenistik dönemden önce Pers İmparatorluğunun bir parçasıydı. Bölgede Lydia ve İran Merkezli Pers İmparatorluğunun en önemli kanıtı Kırkağaç'ın 13 km güneydoğusunda yer alan Harta (Abidintepe Tümüllüsü)'da yapılan kazılar sonucu ortaya çıkan eserlerdir. Bu kazılarda Pers stili uygulanan heykel ve resimlere rastlanılmıştır (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000:19).

Makedonya Kralı İskender'in M.Ö. 334 yılında düzenlediği sefer neticesinde bölgede Pers egemenliği sona ermiştir. İskender, seferlerine devam etmiş ve çok büyük bir alanda imparatorluğa sahip olmuştur. M.Ö. 323 yılında İskender ölünce imparatorluğu paylaşılmış ve Babil bölgesinin yönetimini Seleukos Nikator almıştır. Seleukos Nikator, M.Ö. 281 yılında Magnesia yakınlarında yapılan Korupedion Savaşında İskender'in ölümünden sonra Mysia ve Thrakia bölgesinin hakimiyetini üstlenen Lysimakhos'u yenmiş ve Anadolu'yu da topraklarına eklemiştir. Böylelikle bölge, Suriye Krallığı olarak bilinen Seleukoslar Hanedanı hakimiyeti altına girmiştir. Seleukoslar Kırkağaç Ovasına Makedon askerlerinden oluşan koloniler kurmuşlar ve önemli bir yere sahip olan Pergamon'u gözetim altında tutmayı hedeflemişlerdir. Kırkağaç ovasında bulunan Nakrasos, Akrasos ve Stratonikeia yerleşimlerinin de Seleukoslar tarafından kurulmuş olduğu kabul edilmektedir. Seleukosların Kırkağaç ovasına koloniler yerleştirmelerinin en önemli sebeplerinden bir tanesi de Kırkağaç ovasının konumu ve buradan geçip batıda Pergamon'a doğuda Thyateria'ya doğru ilerleyen antik bir yolun bulunmasıdır (Tozan, 2007:1-9).

M.Ö. 188 yılında Seleukoslar, Pergamon Krallığına yenilmişlerdir. Bölgedeki Seleukoslar hakimiyeti sona ermiş ve Mysia, Lydia, Phrygia, Karia, Lkyia, Pisidia ve Pamphylia bölgeleri Pergamon Krallığına bağlanmıştır. M.Ö. 133 yılında Pergamon'un son kralı III. Attolos'un ölümü üzerine Pergamon krallığına ait tüm topraklar Roma Krallığının hakimiyetine geçmiştir (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000:16).

Kırkağaç'ın Türklerin hakimiyetine girmesiyle ilgili olan bilgiler sınırlıdır ve bu konudaki araştırmalar yeterli değildir. Kalambis ve oğlu Karasi Bey'in Manisa bölgesine ne zaman ulaştıklarına dair kesin bir bilgi yoktur. Kalem Bey ve Karesi Bey Balıkesir'i merkez kabul ederek Karesi Beyliğini kurmuştur. Karesi Beyliği kısa sürede sınırlarını genişletmiş ve bölgedeki birçok yerleşim yerine hakimiyet kurmuştur. 12. yüzyıl ortalarından sonra Kırkağaç, Türkmen akınlarının uğrak noktası haline gelmeye başlamıştır. Karasi Bey, Moğollardan kaçarak kendilerine sığınanları ve Sarı Saltuk Türkmenlerini kendi bölgesine yerleştirmiş ve yöre tarihi süreç içerisinde Türkleşmiştir. 13. yüzyıl sonlarına doğru Kırkağaç'ın da içinde yer aldığı Bakırçay Havzası'ndaki tüm yerleşim birimleri Karesi Beyliği'nin hakimiyetine girmiştir. Bir yanda Karesi Beyliği hüküm sürerken Kırkağaç'ın güney ve güneydoğusunda da Saruhanogulları Beyliği hakimiyet sürmekteydi. Karesi Beyliği'nin 14.yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'ne katılmasından sonra içinde yer aldığı Bakırçay Havzasının yerleşim birimleri Osmanlı idaresine geçmiştir. 16. yüzyılın başlarında Kırkağaç, Osmanlı Devleti'nin ilk kurulan sancaklarından olan Anadolu Beylerbeyine bağlı, kurulduktan sonra da sınırları genişletilen Hüdâvendigâr sancağının Tarhala kazasına bağlı bir köy statüsündedir (Günay, 2007:12).

Kırkağaç, 1530 tarihinde I. Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman, 1520-1566) tarafından annesi Ayşe Hafsa Sultan'a temlik edilmiş olarak tahrir defteri kayıtlarında yer almaktadır. Daha sonrasında ise Kırkağaç'ın mülkiyeti vakfiyete çevrilmiştir. Kırkağaç köyü, Valide Sultan tarafından inşa

ettirilen Sultaniye Külliyesi'nin (Hafsa Sultan Külliyesi) hayır eserlerine vakfedilmiştir (Günay, 2007:16). 19. yüzyıl ortalarına doğru Kırkağaç'ın, Tahrir defterlerindeki kayıtlarda Tarhala'ya bağlı bir kaza olduğu, bünyesinde 6 köy ve 18 mahalle bulunduğu bilgisi geçmektedir (Günay, 2007: 21). Bu tarihten sonra bazen Karasi Sancağı'na bazen Saruhan Sancağı'na bağlı idari bir birim olmuştur. Kırkağaç'ın iskânının tarihi süreçteki seyri köy, kasaba ve kaza merkezi olarak devam etmiştir (Günay, 2002:77-136). Kırkağaç'ın 1848'de Balıkesir'e, 1851'de Saruhan'a, 1857'de Karesi'ye, 1864'te Karesi'ye, 1867'de Saruhan'a, 1887'de Saruhan'a, 1911 yılında Karesi'ye bağlandığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlarda yapılan incelemelerde görülmektedir (Gökmen, 2007:33).

TBMM Zabıt Ceridesi kayıtlarında Kırkağaç'ın Karesi livasına bağlanmasına dair yapılan karar şu şekildedir. "Saruhan livasına merbut olup Yunan işgali dolayısıyla merkezlessiz kalmış olan Bergama, Soma, Akhisar kazalarının gayrimüşgul aksamı ve Kırkağaç kazasının heyeti umumiyesi harb noktai nazarından Karesi livasına rapt ve ilhak edilmişti. Teşkilât-ı milliye itibarıyla de bu vahdet ve merbutiyetin temini lâzımeden olmakla ona göre icabeden tebligatın ifasına karar verilmesini teklif ederiz." (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1958).

24 Haziran 1920 günü Yunan askerleri Kırkağaç'ı işgal etmiştir. İki yıl süren işgal süreci 12 Eylül 1922 günü Kırkağaç'ın Kurtuluşuyla sona ermiş ve Kırkağaç hürriyetine kavuşmuştur (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000:59-62).

Manisa ilinin 2012 yılında Büyükşehir Belediyesi olmasıyla beraber Kırkağaç'ın merkez nüfusuna köyler mahalle olarak kabul edilerek eklenmiştir ve dolayısıyla bu kanunun 2014 yılında yürürlüğe girmesiyle merkez nüfusu 27.150 olan Kırkağaç'ın 47 mahallesi bulunmaktadır. Kırkağaç'ın mahalleleriyle birlikte toplam nüfusu 45.730'dur. ¹ 2023 TÜİK verilerine göre Kırkağaç'ın nüfusu 37.823 olmuştur. Nüfusun 19.055 erkek birey sayısı ile %50,38'i erkek, 18.768 kadın birey sayısı ile %49,62 'si ise kadındır. 2022 TÜİK verilerine göre 2023 yılında Kırkağaç' ın erkek nüfusu 184 kişi artmış, kadın nüfusu ise 6 kişi eksilmiştir.²

Bölgede sanayi sektörü yeterince gelişmemiştir. Faal nüfusun geneli tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Hayvancılığın kooperatifçilikle birlikte yaygınlaşmasından dolayı silajlık mısır, yonca, fiğ gibi hayvansal yem üretimi yapılmaktadır.³ Bunları takiben yetiştirilen tarım ürünlerinin en başında zeytin gelmektedir. 109.070 dekar ekili zeytin alanı bulunmaktadır ve yılda yaklaşık 43.494 ton üretim yapılmaktadır. Tirilye, Edremit, Uslu, Domat gibi çeşitleri bulunan zeytin ilçede büyük bir geçim kaynağıdır. Hem sofralık hem yağlık zeytin üretimi gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ilçenin Bakır mahallesinde bin altı yüz elli yıllık Anıt Zeytin ağacı bulunmaktadır. Bu ağaç 2010 yılında Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından anıt ağaç olarak tescillenmiştir. Anıt Ağaç, Türkiye'nin en yaşlı, dünyanın üçüncü en yaşlı ağacıdır ve halen memecik, uslu, tirilye ve edremit cinsi meyve vermektedir ⁴ (bkz. foto 1).

Zeytini mısır, buğday, kavun takip etmektedir. İlçenin kendi adıyla da anılan karakteristik özelliklere sahip Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescilli Kırkağaç Kavunu üretimde önemli bir yere sahiptir. İki çeşit olan bu kavun da Kırkağaç -589 ve Kırkağaç-637 olarak kodlandırılarak tescil edilmiştir. Kırkağaç-589 cinsi uzun, silindirik şeklinde, Kırkağaç-637 çeşidi ise şekil olarak daha

¹ <http://www.kirkagac.gov.tr/nufus-yapisi> (Erişim 10.02.2024)

² https://www.nufusu.com/ilce/kirkagac_manisa-nufusu (Erişim 10.02.2024)

³ <http://www.kirkagac.gov.tr/tarim> (Erişim 10.02.2024)

⁴ <http://www.kirkagac.gov.tr/anit-zeytin-agaci>(Erişim 02.02.2024)

yuvarlaktır (Ünlü, 2002, s. 140). İlçenin girişinde bulunan kavun heykeli de ilçenin sembolü olarak önemli yere sahiptir (bkz. foto 2).

İlçe genelinde üzüm bağı yetiştiriciliği de yaygınlaşmaktadır ve önemli geçim kaynakları arasındadır. Bölgede çekirdeksiz kuru üzüm yetiştiriciliği önde gelmektedir. Kuru üzüm iç pazarda ve dış pazarda önemli yere sahiptir. Önceden tütün ve pamuk yetiştiriciliği de yapılmasına rağmen son yıllarda çiftçiler tarafından tütün ve pamuk yetiştiriciliğine rağbet oldukça azalmıştır. İlçe genelinde son yıllarda örtü altı yetiştiriciliği de yaygınlaşmış olup kurulan seralarda domates, salatalık, marul başta olmak üzere sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ayrıca Kırkağaç'a yaklaşık 13 km uzaklıkta bulunan Soma ilçesindeki linyit kömürü maden ocaklarında ve termik santrallerde çalışan nüfus oldukça fazladır. Nispeten sanayisi gelişmiş olan Akhisar'a Kırkağaç'tan giderek çalışanlar bulunmaktadır.⁵

Sosyolojik ve tarihi açıdan oldukça önemli bir yere sahip Kırkağaç Çam Mesiresinde ismi Kırkağaç Çam Festivali olan etkinlik düzenlenmektedir. Kırkağaç Çam Festivali olarak bilinen etkinlik aslında Kırkağaç Çam Mesire alanında türbesi bulunan ilçenin ulu erenlerinden Sarı Hoca'nın kız kardeşi Sarıkız'ı yad etmeye ve baharın gelişini yağmur dualarıyla karşılamak için yapılmaktadır (Solak, 2012, s. 53-56). Kırkağaç Çam Mesiresinde düzenlenen festivalin ilki 1861 yılında düzenlenmiştir. Çam festivali sırasında halk Kırkağaç-Soma Karayolu üzerinde bulunan asırlık çam ağaçlarının bulunduğu mesire alanına gelerek panayıra katılabilir, çam ağaçlarının altında çadırlar kurup konaklayabilir. Bu özelliği ile çoğu festivalden ayrılır⁶ (bkz. foto 3).

Kırkağaç tarihte ilim adamı yetiştiren bir yer olarak kayıtlara geçmiştir. Geçmişten bu yana eğitim-öğretime önem verilmektedir. Bunun en eski örneği ise 16. yüzyılda Kırkağaç'ta Ahmed b. Menteş'in kurmuş olduğu vakfın inşa ettirdiği bir muallim-i hane bulunduğu bu muallim-i haneye Ahmed b. Menteş'in camisinin imamı ve halifesinin görevlendirildiği bilgisi Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi kayıtlarında geçmektedir. Bunun yanında, Bursalı Mehmed Tahir Bey bir eserinde Kırkağaçlı Hacı Süleyman Efendi'den "Bu havalice Kırkağaç'ın makarr-ı ulemâ vasfıyla şöhretine bâis vücûd-ı fâzılâneleri olmuştur" diye bahsetmektedir. Buradan da anlaşılabacağı üzere Kırkağaç, tarihte makarr-ı ulema (alimler şehri) vasfına sahip bir yerdir (Günay V. , 2007). Şu anda ilçe genelinde hizmet vermekte olan bir kütüphane bulunmaktadır ve kütüphanede 2500 civarında dini ve ilmi eser bulunmaktadır.⁷

Günümüzde 395 öğretmenin görev yaptığı ilçe genelinde 39 tane okul ve bu okullara bağlı 325 derslik bulunmaktadır. 2022 verilerine göre toplamda 7378 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ilkökul ve ortaokulda 24, ortaöğretimde 17, mesleki ve teknik eğitimde 36'dır.⁸ Ayrıca Kırkağaç İlçesinde 1994-1995 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçen Bilgisayar Programcılığı, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, Lojistik, Sosyal Güvenlik ve Elektrik Programları ile ülkemizin bu alanlardaki eleman ihtiyacının karşılanması amacıyla açılan Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kırkağaç Meslek Yüksekokul bulunmaktadır.⁹

Kırkağaç ilçesi sağlık sektörünün gelişmekte olduğu bir ilçedir. Merkezinde 3 ve Bakır, Karakurt, İlyaslar mahallelerinde 3 olmak üzere toplam 6 adet Aile Sağlığı merkezi bulunmaktadır. İlçe genelinde 1957'den beri hizmet vermekte olan Kırkağaç İlçe Devlet Hastanesi 60 yatak

⁵ <http://www.kirkagac.gov.tr/tarim> (Erişim 02.02.2024)

⁶ <http://www.kirkagac.gov.tr/cam-festivali> (Erişim 02.02.2024)

⁷ <http://www.kirkagac.gov.tr/tarihce> (Erişim 16.02.2024)

⁸ <https://kirkagac.meb.gov.tr/> (Erişim 16.02.2024)

⁹ <https://kirkagacmyo.cbu.edu.tr/kirkagac-myoo/tanitim.2183.tr.html> (Erişim 16.02.2024)

kapasitesiyle hizmetine devam etmektedir.¹⁰ Kırkağaç Devlet Hastanesi bünyesinde Acil Tıp, Genel Cerrahi, İç Hastalıkları, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Enfeksiyon Hastalıkları, Anestezi ve Reanimasyon, Ağız Diş ve Çene Hastalıkları gibi tıbbi birimler mevcuttur.¹¹ Halkın tedavi ihtiyaçları genellikle ilçede yer alan sağlık kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. İlçede diş, fizik tedavi ve rehabilitasyon gibi özel kliniklerin de sayısı son yıllarda artış göstermektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi, Problemi

Araştırmamızın konusu Kırkağaç ve çevresindeki yaygın halk inanışları ve bu inanışların değerlendirmesidir. Çalışmamızın gerçekleştirilirken bölgenin tarihi, kültürel ve dini yapısı yazılı ve sözlü kaynaklar vasıtası ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş dönemleri etrafında gelişen halk inanışları, tabiatla ilgili inanış ve uygulamalar, halk hekimliği ve ocaklar ile ilgili inanışlar ve uygulamalar çalışmamızın konusu olmuştur.

Halk inanışlarının kültürel ve dini yaşantılardan etkilenmesi kadar onları da etkilemesi kaçınılmaz bir gerçekliktir. Sürekli iç içe olan bu paydaşların sentezi niteliğinde olan her çalışma birden çok bilimin de sentezi mahiyetinde olması açısından oldukça önemlidir. Tez çalışmamızla yüz yıllardır süregelen değişim ve dönüşümlere uğramalarına rağmen yine de özünü kaybetmeyen ve her toplum için oldukça kıymetli olan bu inanmaların bilimsel anlamda ele alınarak gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır. Çalışmamız Kırkağaç ve çevresinde yer alan halk inanışlarını ortaya çıkarmakta hem de bu inanışların gelecek kuşaklar tarafından da bilinmesine ayrıca bölgenin kültürel tanıtımına katkı sağlamaktadır. Kırkağaç ve çevresinde varlığını devam ettiren halk inanışlarını gün yüzüne çıkarmak, bölge halkının yaşantılarına ışık tutabilmek bakımından çalışmamız önem arz etmektedir.

1.2. Metot ve Kaynaklar

“Kırkağaç ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları” isimli çalışmamız dört başlıktan meydana gelmektedir. Çalışmamızın giriş başlığında Kırkağaç’ın coğrafyası, Kırkağaç adının kaynağı, Kırkağaç’ın tarihi ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın giriş kısmında elde ettiğimiz verilerin bir çoğu literatür taranması yapılarak elde edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci başlığında Kırkağaç ve çevresinde geçiş dönemlerinden olan doğum, evlilik ve ölüm olayı ile ilgili inanış ve uygulamalar alan araştırması metodu kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Doğum ile ilgili inanışlar, doğum öncesi halk inanışları, doğum esnasındaki halk inanışları ve doğum sonrası halk inanışları şeklinde başlıklar halinde incelenmiş ve devamında evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalara yer verilerek elde edilen bilgiler Dinler Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Daha sonra ise ölüm ile alakalı halk inanışları, ölüm olayının toplumsal etkileri tespit edilerek, bu inanışları Dinler Tarihi bağlamında değerlendirmek sureti ile ikinci başlığımız sonlandırılmıştır. Tezimizin üçüncü başlığında ise Kırkağaç ve çevresinde tabiat ile ilgili inanışlar ve ziyaretlerle ilgili inanışlar ve bu inanışların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamızın Kırkağaç ve çevresinde Halk Hekimliği ve Ocaklar İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi isimli dördüncü başlığında ise Kırkağaç ve çevresinde halk hekimliği bağlamında

¹⁰ <https://kirkagacd.h.saglik.gov.tr/TR-799826/tarihcemiz.html> (Erişim 17.02.2024)

¹¹ <https://kirkagacd.h.saglik.gov.tr/TR-761392/kliniklerimiz.html> (Erişim 17.02.2024)

ocaklar ile ilgili inanışlar incelenmiş ve bunların Dinler Tarihi açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuç kısmı ile çalışmamız sonlandırılmıştır.

Kırkağaç ve Çevresinde Yaşayan insanların yaygın Halk İnanışlarının Değerlendirilmesini amaçladığımız bu çalışmada, kullandığımız tarihi ve resmi kaynaklar dışında tüm toplumsal inanışlar araştırılırken özellikle halen bu bölgede yaşayan ileri yaş gurupları dediğimiz kişilerle ayrı mülakat yapılarak, veriler toplanmış, mülakat ve gözlem teknikleri ile elde edilen bu bilgiler objektiflik esas alınarak deskriptif metotla yazıya geçirilmiştir.

Çalışma konumuzu kapsayan halk inanışları ve uygulamaları, alan çalışması çerçevesinde şekillenen bir çalışmadır. Bu sebeple elde edilen verilerin büyük bir bölümüne yöre halkı ile gerçekleştirilen mülakat ve gözlemler neticesinde ulaşılmıştır. İlçede yer alan birçok köye gidilerek, kaynak olan kişilerden derinlemesine bilgiler edinilmiştir. Yöre halkından elde edilen veriler bizzat yüz yüze görüşmeler yapılarak kayıt altına alınmıştır. Ancak alan araştırması sırasında bilgisine başvuru edilen kişilerin gönüllülük tutumları ve dini hassasiyetleri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca yöre halkından bilgi ve birikimine başvuru edilen kaynak kişilerden bazılarının isimlerinin açığa vurulmasını istememesinden dolayı kaynak kişilerin isimlerinin ve soyadların baş harfleri kullanılarak K.K. (Kaynak Kişi) şeklinde gösterilmiştir. Çalışma yapılırken görüşülen bireyler kaynak kişiler bölümünde K.K. (Kaynak Kişi) şeklinde kodlanarak isim baş harfleri kullanılarak yer almaktadır.

Tezimizin Giriş bölümünde Kırkağaç'ın coğrafyası, Kırkağaç adının kaynağı, Kırkağaç'ın tarihi ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere öncelikle Ümit Evran ve M.Selçuk Satı'nın "Geçmişten Günümüze Kırkağaç" adlı eserinden, Vehbi Günay'ın "Kırkağaç Kasabasının Doğuşu" ve "Kırkağaç Kazasının Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı (Aydın Vilayet Salnamelerine Göre)" adlı çalışmalarından, Ertan Gökmen'in "Kırkağaç Kazası Vakfiyeleri" adlı çalışmasından, Oktay Akşit'in "Manisa Tarihi" adlı eserinden faydalanılarak ulaşılmıştır. Bunların yanında web sitelerinden, konu ile ilgili makalelerin taranması yönteminden ve isimlerini bibliyografyada zikrettiğimiz diğer çalışmalarından yararlanılmıştır. Kırkağaç ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi kapsamında Harun Güngör-Ünver Günay'ın "Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi", Abdulkadir İnan'ın "Tarihte ve Bugün Şamanizm" ve "Eski Türk Dini Tarihi", Pertev Naili Boratav'ın "100 Soruda Türk Folkloru", Ali Selçuk'un "Tahtacılar", Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halk Bilimi", Rıfat Araz'ın "Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Salih Çinpolat'ın "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri", Durmuş Arık, Ahmet Hikmet Eroğlu'nun "Halk İnanışları El Kitabı", İbrahim Kafesoğlu'nun "Türk Milli Kültürü" , Bahaeddin Ögel'in "Türk Mitolojisi" ve adını burada zikretmediğimiz ancak çalışmamıza kaynak olan birçok Dinler Tarihi ve Halk Bilimi alanıyla ilgili eserlere başvurulmuştur. Çalışmamızda faydalandığımız ancak isimlerini zikredemediğimiz kaynaklar ise kaynakça kısmında zikredilmiştir.

2. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANISLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanın hayatında biyolojik veya toplumsal bazı önemli geçiş dönemleri vardır. İnsan yaşadığı sürece bir durumdan başka bir duruma geçmektedir. İnsanoğlunun hayatı doğum, çocukluk, ergenlik, evlenme, annelik, babalık, yaptığı işte uzmanlaşma, ölüm gibi birbiri ardınca gelen dönemlerden oluşmaktadır. Bu dönemlere geçiş dönemleri denmektedir. Bunlardan doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemleri daha çok önem kazanmıştır. Bu geçiş durumlarına birçok adet, rit ve tören eşlik etmektedir. Adet, rit ve törenlerin hepsinin amacı bireyi başka bir duruma geçerken tehlikelerden ve zararlı etkilerden koruyarak bu geçişleri kutsamaktır. İnsanın bu geçişler esnasında tehlikelerle karşılaşabileceği ve dıştan gelebilecek tehlike durumuna karşı açık ve güçsüz olduğu inanılmaktadır (Örnek, 1971, s. 105).

“Böylece “geçiş” dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerde bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar. Geleneksel halk yaşamının başarılı bir bireşimine varabilmek için, birçok başka şeyin yanı sıra bu üç önemli “geçiş” döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir” (Örnek, 1977, s. 131).

Geçiş dönemlerinden en çok doğum, evlilik ve ölümden toplumda yer alan örflerin ve adetlerin izlerine rastlanır. Adet sözlükte “eski duruma dönmek; geri çevirmek, bir şeyi tekrarlamak, üst üste yaparak alışkanlık haline getirmek” gibi manalara gelirken örf ise “tanımak, duygulardan biri vasıtasıyla bilmek, eser ve izlerini düşünerek kavramak” gibi manalara gelir. Örf ve adetler sosyolojik olarak da diğer toplum kurallarıyla bir bütünsellik gösterir ve sosyo-kültürel yapının oluşmasına zemin hazırlar. Sosyal değişme sürecinde de bazı örf ve adetler değişime uğrayabilir (Arslantürk, Amman, 2012).

2.1. Doğum İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Doğum başlıca geçiş dönemlerinden ilkinin oluşturur. Doğum olayı bebekten çok etrafındaki insanları etkiler. Çünkü bebek nasıl bir dünyaya geldiği, görev ve sorumluluklarının olup olmadığı hakkında bilgi sahibi değildir ve ne olup bittiğinin de farkında değildir. Yeni doğan bebek tamamen başkalarına bağımlı haldedir. (Arık, Eroğlu, 2020, s. 258) Doğum anneye benlik ve bütünlük, babaya güven, akrabaya güç kazandıran yaşamın başlangıcı olan olaydır. Toplum içerisinde anne ve babanın saygınlığını artırır. Doğum oldukça mutluluk vericidir. Dünyaya gelen her birey sadece anne babayı değil bütün aile, akraba ve komşuları sevindirir. Özellikle kadına olan saygınlığın artmasına sebep olur. Erkek de evlat sahibi olarak geleceğe güvenle bakar, dostlar ve akrabalar arasında saygınlık kazanır. Toplumda kısırlık sebebiyle kadının da erkeğin de küçümsenmesi ve çevre baskısı doğumdan sonra edinilen saygınlığın ve mutluluğun en önemli nedenidir (Örnek, 1977, s. 132).

2.1.1. Doğumla İlgili Halk İnanışları

Doğum özellikle küçük toplumlarda ailenin gücünü gösterir. Ailenin gücü ailedeki fert sayısına bağlıdır. Doğum ile birlikte aile fertlerine her yeni katılım ailenin gücünü de orantılı bir biçimde etkiler ve çoğaltır. Bazı kültürlerde ve toplumlarda kız çocuklarının doğumuna hoşnutsuz bakılsa da doğum her kültürde mutluluk verici bir olaydır (Arık, Eroğlu, 2020, s. 258-259). Doğum bir geçiş dönemi olduğundan inançlar ve gelenekler doğum yapacak olan kadını çocuk sahibi olmak istediği andan başlayarak bazı adetlere uymaya ve bu adetlerin getirdiklerini uygulamaya

zorlamaktadır. Buna bağılı olarak doğum süreci adetlerin, inançların ve dinsel, büyüsel işlemlerin fazlasıyla etkili olduğu ve yönetildiğı bir süreç haline gelmiştir.

Anadolunun pek çok yerinde olduğu gibi Kırkağaç ve çevresinde de doğum ile ilgili halk inanışları yer almaktadır. Kırkağaç'ta yer alan doğum ile ilgili halk inanışlarını doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası olmak üzere başlıklar halinde ele alacağız.

2.1.1.1. Doğum Öncesi Halk İnanışları

Doğum öncesi dönem yeni evli çiftin çocuk düşünmeye başlaması ve ondan sonra gelen hamilelik sürecine verilen isimdir. Gelinin gittiğı yerde saygınlık kazanması, eşinin gözüne girmesi, annelik duygusunu tatması ve neslinin devamı için çocuk doğurması beklenir (Örnek, 1977, s. 132). Evliliğın üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra toplum tarafından gebelik müjdesi beklenir. Eğer bir süre geçip de bu haber alınmazsa kadın kısır sayılır. Anadoluda genellikle hamile kalınamamasının sebebi kadınlarda aranır. Bazı kadınlar uzunca bir zaman veya hiç doğurmazlar böyle kadınlara kısır denir. Cumhuriyetten önceki dönemlerde karısı kısır olan erkek yeniden evlenebilirdi. Bu adet Anadolu'nun bazı köylerinde halen devam etmektedir (Acıpayamlı, 1974, s. 13).

Geleneksel yani erkek egemen toplumda çocuk olmamasının sebebi kadına yüklenildiğinden erkekten önce kadın bu duruma çeşitli çareler arar. Kadın hamile kalmak ve çocuk dünyaya getirmek için çeşitli yollara başvurur. Bu çeşitli yollar dinsel-büyüsel nitelikte olanlar, halk hekimliğı kapsamına girenler ve tıbbi sağıaltım alanına girenler şeklinde üç kümede toplanabilir (Örnek, 1977, s. 132). Kırkağaç'ta çocuğı olmayan kadına “meyvesiz ağaç” denir. Çocuğı olmayan erkeğı ise “dölsüz” veya “donsuz” denir (K.K.1, K.K.2, K.K.3). Kırkağaç ve çevresinde yeni evli çiftin genellikle ilk üç dört ay içinde hamile olması beklenir. Eğer çocuğı olmuyorsa bu durum bir kusur olarak görülür ve kusur ilk baş kadında aranır (K.K.1).

Kırkağaç ve çevresinde çocuğı olmayan kadınların başvurduğu yöntemlerden ilki dinsel-büyüsel nitelikte olanlardır. Çocuk sahibi olmak amacıyla yöredeki kadınlar Kırkağaç Çam Mesire alanında türbesi bulunan Sarıkız'a giderler. Bir rivayete göre Sarıkız, Sarıhoca'nın kızkardeşidir. Burada çadır kurup orada geceler ve bu ziyaretin Sarıkız'ın hikmetiyle kısırılığına bir çare olacağına inanılır (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 151). Bunun yanında Sarıkız'ın türbesine çaputlar bağlanır, mum yakılır ve çocuk dilenerek taşlar yapıştırılır (bkz. foto 4,5,6,7). Bir diğeri ziyaret de Kırkağaç'ın ulu erenlerinden ve kurucularından olan Sarıhoca diye bilinen Sarı Abdullah Efendi'nin türbesine yapılır. Türbeye giden çocuğı olmasını isteyen kadın duvardaki setin altından geçip türbenin toprağından eşeler ve topraktan ilk çıkan canlı böceğı alıp yer. Eğer dikkat edilmez ise ve yenilen böceğın herhangi bir uzvu eksik ise doğacak çocukta da uzuv eksikliğı olacağına inanılır. Ölü böcek de yenmez, ölü böcek yendiğı takdirde kadının ölü doğum yapacağına ya da çocuğının dünyaya geldikten sonra öleceğıne inanılır. Böyle bir olay yörede yaşanmış olup çocuk sağılıklı doğmuş fakat bir hafta sonra vefat etmiştir (K.K.3).

Çocuk sahibi olmak isteyen kadınların başvurduğu bir diğeri türbe ise Kırkağaç'ın Bakır mahallesinde meftun bulunan Şerif Dede'nin kabridir. Çocuk isteyen kadın Şerif Dede'nin kabrine gider. Onun kabrinden bir miktar toprak alır ve bir bardak suya karıştırır. Toprak dibe çöküp su durulunca bardaktaki suyu içer. Böylelikle kadının kısırılığının giderildiğıne ve çocuk sahibi olacağına inanılır. Diğeri bir uygulama ise yörede çocuk isteyen ailenin adak adamasıdır. Çocuk isteyen kadın, çocuğın olursa Sıdan Hoca'nın türbesine gidip yedi kurban keseceğim der. Sıdan hoca yörede Sinan Dede, Sinan Baba olarak da bilinen Horasan erenlerindendir. Aile adak adadıktan sonra

çocuk doğarsa Sıdan hocanın Akhisar,Sındırgı sınırında bulunan Sıdan yaylasındaki türbesine gider ve yedi tane kurbanı keser. Çocuğu doğup sonradan vefat eden bir kişinin “Eşim yedinci kurbanı kesmedi, altı tane kurban kesti.” dediği bilinmektedir (K.K. 4).

Kısırlık tedavisi için başvuru olan bir diğ er yol ise halk hekimliğidir. Kırkağ aç ve çevresinde tıbbın ç are olamadığı ve çocuk sahibi olmak isteyen bazı kadınlar geleneksel halk hekimliği yöntemlerine başvurmaktadır. Bunlardan ilki çocuk isteyen kadının soğanı kaynatıp soğan suyu hafif ılınca içmesidir. Soğan suyunun vücuttaki iltihapları söküp kadının böylelikle hamile kalabileceğine inanılır. Bir diğ er yöntem ise bir kabın içine pırasa ve süt koyularak kaynatılır. Hamile kalmak isteyen kadın bu kaynatılmış pırasa ve sütün buğusuna oturur. Bu şekilde çocuk sahibi olabileceğine inanılır (K.K. 5).

Yörede eski zamanlarda çocuk sahibi olmak isteyen kadın köy ebesine giderdi. Örneğ in Kırkağ aç’ın Bakır mahallesinde bilinen bir ebe vardı. Çocuğu olmayan kadını eliyle muayene edip rahmine bakardı, bir şek il bozukluğu varsa dışardan sıvazlardı (K.K. 3). Başka bir yöntemde ise yumurta akından bir yakı yapılarak çocuk sahibi olmak isteyen kadının bel bölgesine sürülür ve bekletilirdi (K.K.1). Buna ek olarak yörede yaş lı ve bu iş i bilen kadınlara bel çektirilir ve bel sardırılır, bu yöntemle hamile kalınabileceğine inanılır. Yörede uzun yıllar çocuğu olmayıp belini sardırdıktan sonra hamile kalan kadınlar vardır (K.K.5).

Yörede daha önceden çocuk sahibi olup yeni bir çocuk istemeyen kadınların başvurduğu bazı yöntemler vardır. Yüksek yerden hoplamak, ipt e sallanmak, ağır iş yapmak, özel bölgelerine kibrit çöpü, çuvaldız veya ş ap koymak özel bölgesini tavuk tüyüyle karış tırmak, kına içmek gibi yöntemlere başvurulardı. Kına içtiği için “hem kendisi hem de bebek öldü” denilen olayların yaş andığı bilinmektedir. Ancak günümüzde ise çocuk sahibi olmak istemeyenler tıbbi yöntemlerden yararlanabilmektedir (K.K.6).

Kırkağ aç ve çevresinde eski dönemlerde hamile olduğunu düşünen kadın köy ebelerine giderdi ya da köylerde bu iş leri yapan başka kadınlar da bulunurdu. Kadının damarlarına, karnına bakıp elle sıvazladıktan sonra kadının hamile olup olmadığı anlaşıldı (K.K.3). Yörede dinsel-büyüsel yöntemler ve halk hekimliği uygulamalarına başvuranlar olduğu gibi tıbbi yöntemlere başvuran kadınlar da vardır. İlaç ve tedavilerle kadının çocuk sahibi olmasına çalışılmaktadır. Bu tedavilerden bir tanesi de ülkemizde 1989’dan beri var olan Tüp Bebek yöntemidir. Maliyetli bir yöntem olduğu için herkes başvuramamaktadır. Maddi durumu iyi olan ve çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin bu yola başvururlar. Tıbbın yetersiz kaldığı ve tüp bebekten olumsuz sonuç alınan durumlarda da halk hekimliğine başvurulmaktadır (K.K. 5, K.K. 6).

Doğum öncesi dönemde halk inanışlarının bir kısmı da doğacak çocuğ un cinsiyetini tahmin etmek ile ilgilidir. Çocuğ un cinsiyetini öğrenmek ailenin ve akrabaların heyecanla bekledikleri ve merak uyandıran bir durumdur. Eski dönemlerde tıbbi yollara başvurmak zor olduğ undan ve bazı yetersizliklerden dolayı çocuğ un cinsiyetini doğum öncesi dönemde öğrenmek oldukça güçtü. İnsanlar, halk inanışlarından destek alarak çocuğ un cinsiyetini tahmin etme yoluna giderlerdi. Kırkağ aç’ta doğacak çocuğ un cinsiyeti ilk olarak hamile kadından habersiz şekilde bir yastığın veya minderin altına makas, diğ erine ise bıçak koyarak tahmin edilir. Hamile kadın altında makas olan yastık veya mindere oturursa doğacak çocuğ un cinsiyetinin kız, altında bıçak olan yastık veya mindere oturursa doğacak çocuğ un cinsiyetinin erkek olacağına inanılır (K.K. 6, K.K.7).

Cinsiyet tayiniyle ilgili bir diğ er uygulamada hamile kadının kafasından aşağı habersiz bir şekilde tuz serpilmesidir. Hamile kadın ilk önce burnunu eller ise doğacak çocuğ un oğ lan, ilk önce ağ zını eller ise doğacak çocuğ un kız olacağına inanılır. Yörede eğer hamile kadının karnı sivriyse

doğacak bebeğin erkek olacağına , kadının karnı yuvarlak ise bebeğin kız doğacağına inanılır. Bunun yanında hamilelik süresince kadın çirkinleşirse kız çocuğu olacağına dair bir inanış vardır. Çünkü kız çocuğu annesinin güzelliğini aldığına inanılır. Eğer kadın hamilelikte güzelleşirse de doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Geleneksel Türk aile yapısında soyun devamı için erkek çocuk dünyaya getirmek oldukça önemlidir, bu durum Kırkağaç yöresinde de böyledir. Hamile kadın tatlı yiyecekler yerse doğacak çocuğun erkek, ekşi ve tuzlu yiyecekler yerse doğacak çocuğun kız olacağına inanılır ve erkek çocuk sahibi olmak isteyenlere ekşi yedirilmezdi (K.K.5, K.K.6, K.K.7).

Anne karnındaki çocuğu olumlu veya olumsuz yönden etkileyen bazı analogik eylemler vardır. Kadın bunlardan kaçınmak veya bunları yerine getirme istek ve korkusunu içinde duyar. Bu türden olumsuz eylemler, kaçınmalar olarak nitelendirilir (Örnek, 1977, s. 137). Kırkağaç ve çevresinde doğacak çocuğun güzel ve gamzeli olması için hamile kadının ayva yemesi gerektiğine inanılır. Eğer erkek çocuk isteniyorsa annenin bol tatlı yemesi gerektiğine inanılırdı, ekşi yedirilmezdi. Kız çocuk isteyen de ekşi yiyecekler yerdı. Hamile kadın maymuna bakmaz bakması durumunda doğacak bebeğin kılıklı olacağına dair inanış mevcuttur. Anne adayı tavşana bakmaz. Eğer tavşana bakarsa çocuğun dudağının yarık olacağına inanılır. Hamile kadın ciğer, karadut ve çilek yemez Bunlardan herhangi birini yediği takdirde vücudunda doğum lekesi kalacağına inanılır. Ayrıca ciğere yemese dahi dokunamaz, dokunduğu takdirde doğum lekesi kalacağına inanılır. Hamile kadın bahçeye sokulmaz ve dalından yeşil bir meyve veya sebze kopartılmaz. Eğer koparırsa ağacın kuruyacağına inanılır. Hamileyken saç kesilirse çocuğun ömrünün az olacağına inanılır. Eskiden cenazeler evlerin avlularında ve bahçelerinde yıkanırđı. Hamilenin de ölü suyu olarak adlandırılan cenaze suyundan geçmesi uygun görülmemiştir. Ölü suyundan geçen hamile kadının çocuğunun ölü doğacağına inanılırdı. Ayrıca hamile kadın, cenaze evine gitmez cenaze evine gidildiğinde doğacak çocuğun ölü doğacağına inanılırdı. Hatta cenaze evinden çıkan kişi de hamile birinin yanına gidemez gitmeden önce birkaç evi dolaşması gerekir (K.K.6, K.K.7).

Aşırme hamileliğin belirli döneminde görülen bir durumdur. Deyimin aslı “aşır yeme” dir. Aslında yiyecek şeylerden tikslenme halidir. Deyim anlam değiştirmiştir. Hamile kadının bazı yiyecekleri canının çekmesi, onları tatmaktan geri duramaması gibi anlamlara gelmiştir (Boratav, 1984, s. 146). Kırkağaç ve çevresinde aşiren kadına canı çektiği yiyecek yedilir. Eğer aşiren kadın canı çektiği yiyeceği yiyemezse doğacak bebeğin vücudunun bir yerinde o yiyeceğe benzer bir leke ile doğacama dair inanış vardır (K.K.8).

Kırkağaçta anne adayına hamile, yüklü, gebe ve iki canlı gibi isimlendirmeler yapılmaktadır. Hamilelik hayatın en önemli safhalarından olduğundan dolayı hamile kadına iyi davranılırdı, ağır iş yaptırılmazdı. Bu durum değişkenli olmakla birlikte hamileyken tarlada çalışan kadınlar da bulunmaktaydı. Ayrıca kadın kendi beslenmesine de dikkat ederdi (K.K. 8, K.K. 9).

2.1.1.2. Doğum Esnasındaki Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde günümüzde doğumlar genellikle hastahanelerde yapılmaktadır. Kırsal kesim ve ilçe merkezine uzak köylerde nadiren de olsa evde doğum devam etmektedir. Geçmişte ise doğumların hepsi evde köyün ebesi veya bu işi bilen yaşlı kadınları tarafından yaptırılmaktaydı. Doğum, anne adayı için en özel anlardan olması sebebiyle doğumun kolay ve sağlıklı geçmesi için bazı durumlara dikkat edilirdi. Doğumu kolay olsun diye hamile kadına çok fazla yürüyüş yapması tavsiye edilir. Çevresinde doğumu kolay gerçekleştiren başka bir kadının elinden su içirilirdi (K.K. 8, K.K. 9).

Doğumuna az bir süre kalan kadın ebeye daha sık kendini muayene ettirirdi. Doğum sancılarının başladığı anlaşıldığında ise köyün ebesi eve çağrılır. Erkekler evden dışarı çıkarılır. Ebe ve kadının yakınları tarafından sıcak su, havlu gibi hazırlıklar yapılır. Doğumda aile bireylerinden birkaç kadın da ebeye yardımcı olurdu. Ebe ise doğumun kolaylaşması ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için doğuma abdestli olarak girerdi ve besmele çekerek başlardı. Bebek doğduktan sonra ağlamıyor ise sırtına vurulur, ağzına üflenirdi (K.K. 10).

Doğumdan sonra gelen halk arasında “son” diye adlandırılan plenta ise kadının eşi veya evde bulunan diğer erkekler tarafından gömülürdü. Bebeğin göbek bağının kolayca düşmesi ve mikrop kapmadan iyileşmesi için ise göbek bağının üzerine kahve dökülür. Aralıklarla bir bez yardımıyla zeytinyağı sürülürdü. Bir hafta içerisinde göbek bağının düşmesi beklenir. Göbek bağı düştükten sonra eğer çocuk dinine bağlı olarak yetişsin isteniyorsa yeni doğan bebeğin babası ilk Cuma namazına gittiğinde göbek bağına da götürür ve göbekbağını bir halının altına bırakırdı (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 144). Eğer aile çocuğun okuyup ilim ırfan sahibi ve meslek sahibi bir birey olmasını isterse göbek bağı okulun bahçesine gömülürdü. Doğumu gerçekleştiren ebe veya yaşlı kadın doğan bebeğe göbek adı takardı. Doğan çocuk kız ise genellikle Fatma, erkek ise Mehmet ismi koyulurdu. Doğumdan sonra aileden bir kişi babaya doğum müjdesini verir. Özellikle erkek çocuk bekleniyor ve isteniyorsa erkek çocuğun müjdesi daha farklı olur, müjde veren kişiye para veya hediye verilirdi. Genellikle bu hediyeyi kayınababa verirdi. Yörede yeni doğum yapan kadının kırk gün boyunca mezarı açık sayılır yani ölümü kolay olur inancı mevcuttur. Bundan dolayı yeni doğum yapan kadının bakımına dikkat edilir. Ayrıca ailenin tarlada işi varsa ve çiftçilikle uğraşıyorsa iyileşme sürecinin hızlanması önemli görülür. Beslenmesinde sulu ve sıvı gıdalara yer verilirdi. Örneğin annenin sütü de çok olsun diye çorba, şeker ve sudan oluşan lohusa şerbeti içirilir, soğan yedirilirdi (K.K.9, K.K.10, K.K. 11, K.K. 12).

Kırkağaç ve çevresinde doğan çocuk çelimsiz, zayıf veya sakat olarak dünyaya geldiyse halk arasında “annesini kaplumbağayı bir yere kapatmış ya da bağlamış ” denir. Bundan dolayı çocuğun çelimsiz olduğuna inanılırdı. Bir kadın art arda düşük yapıyorsa veya ölü doğum gerçekleştiriyorsa “kocasını dövüyor” ya da “ağır kaldırıyor” denirdi. Düşüklerin ve ölü doğumların sonlanması için hamileliğin boyunca yatması, dinlenmesi veya ağır kaldırmaması gerektiğine inanılırdı ve düşük yapan kadın Kırkağaç’ın Musahoca mahallesinde bulunan ve yörede bilinen bir hocaya okutulurdu (K.K. 12).

2.1.1.3. Doğum Sonrası Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde doğum sonrası dönemde anne ve bebekle ilgili gelişen birtakım halk inanışları ve uygulamaları mevcuttur. Bunlardan ilki yenidoğan bebeğin ağzının açılması uygulamasıdır. Bebeğin ağzı zenzem ya da hurma ile açılır . Ağız açma işlemi çocuk hiç anne sütü almadan damağına hurma sürmek ve dudaklarını zenzem ile ıslatmak suretiyle gerçekleştirilir. Böylelikle çocuğun ruhen ve bedenen sağlıklı olacağına inanılır (K.K. 11). Bir diğer uygulama ise yenidoğan bebeğe ad koyulmasıdır. Kırkağaç ve çevresinde yeni doğan her bebeğin adının üç ezan vaktini geçmeyecek süre içerisinde konulması gerekir. Bebeğin ismini genellikle dedesi veya yakın çevreden ağzı dualı bir kişi koyar. İsim koyacak kişi abdest alır, bebeği kucağına alır ve bebeğin sağ kulağına ezan sol kulağına ise kamet okur. İsmi güzel manalar taşımasına önem verilir. Çünkü ismin anlamının çocuğun hayatına sirayet edeceği inancı mevcuttur (K.K.12).

Bebeğin ilk banyosu çok önemlidir. İlk banyosunu günümüzde aileler kendileri yaptırmakla birlikte eskiden çocuğun dünyaya gelişine yardımcı olan ebe yaptırmaktaydı. Aile büyüklerinden

anneanne ve babaanne çocuğun ilk suyunu ve kullanılacak malzemeleri hazırlar. İlk yıkamadan sonra çocuğun vücudunda terlemeye yatkın olan bölgeleri tuzlanır. Bu tuzlama işlemi yapıldığında çocuğun büyüdüğünde terlemeyeceğine terlese dahi kötü kokmayacağına inanılır. Eğer bebeğin gözünde çapaklanma varsa bebeğin gözlerine anne sütü damlatılır ve anne sütünün çapaklanmayı önlediğine inanılır (K.K. 14).

Bebeği aile büyüklerinden ilk olarak anneanne, babaanne, dedeleri, varsa amca, dayı, hala, teyze ziyarete gelirler. Çocuğu ziyarete gelen aile büyükleri eli boş gelmezler. Bebeğin beşiğinde ya da yattığı yerin yanında bir altın yastığı bulunur. Altın, para veya kıyafet gibi hediyeler alınarak bebek ziyaret edilir. Aynı zamanda yeni doğum yapan anneye de hediye alınabilir. Bu hediye annenin herhangi bir ihtiyacı ya da altın takı olabilir. Yörede genellikle bebeğin anneanesi torununun beşiğini, kıyafetlerini ve diğer ihtiyaçlarını alır. Daha sonra bu eşyaların hepsini kızına aldığı hediyelerle birlikte süsler, paket yapar ve kızının evine götürür. İkramlar hazırlanır, yemekler yenir. Alınan hediyeler serilir ve gelen misafirlere gösterilir. Bu uygulamaya Kırkağaç ve çevresinde “beşik düzmek” denir (K.K. 11, K.K. 12, K.K.13).

Yörede yeni doğum yapan kadın kırk gün boyunca mezarı açık sayılır yani ölümü kolay olur inancı mevcuttur. Bundan dolayı doğum yapan kadına iyi bakılır, ağır iş yaptırılmaz. Kadın dantelli, oyalı, kurdalalı ve işlemeli lohusa yatağına yatırılır. Yeni doğum yapmış bir kadının ilk kırk günlük süresi yani lohusalık oldukça hassas olunması gereken ve meşakkatli bir süreçtir. Kadının ve bebeğin bu kırk günlük sürede her kötülüğe açık olduğuna inanılır. Kadın, kırk gün boyunca yani kırkı çıkıp lohusalık süresi sona erinceye kadar evde yalnız bırakılmaz. Yalnız bırakılmak zorunda kalırsa yatağın baş ucuna ve beşiğin içine Kur'an-ı Kerim veya cevşen konulur. Demirden maşa veya bıçak da konulabilir (K.K.14, K.K.15).

Anneye veya bebeğe kötü varlıkların musallat olması yörede “kırk basması” veya “al basması” olarak ifade edilir. Kırk basması/ al basması annenin ve bebeğin ilk kırk günlük lohusalık süreci içerisinde hastalanması, bebeğin gelişiminin yavaşlaması veya durması olarak adlandırılmaktadır. Al basması olmasın diye iki yeni doğum yapmış kadın bir araya getirilmez. Getirilirse kırk basacağına inanılır. Bunun için yörede “iki lohusa bir araya gelmez” denilmektedir. Gelmek durumunda kalınıyorsa birbirlerine iğne veya üzerindeki kıyafetlerinden bir eşya verip değişim yaparlar. Buna yörede “iğne değişimi” denmektedir (K.K.16, K.K.17). Lohusa kadın ve bebek mümkün mertebe kırk günlük süre dolmadan evden çıkmamaya gayret ederdi. Fakat günümüzde doğumların geneli hastahane ortamında gerçekleştiğinden ve yenidoğan bebeklerin doktor kontrollerinden dolayı bu süreye riayet edilmemektedir. Bir kişinin cenazesi varsa o da lohusayı ve bebeği ziyaret edemez. Cenaze evinden çıkan kişinin üç kapı yoklaması yani farklı üç evi ziyaret edip ondan sonra bebeğin ve lohusanın yanına gitmesi gerekir. Ayrıca evinde hayvanı dahi ölse o kimse lohusayı ve bebeğini ziyaret edemez. Kadınlar hayız halinde lohusa ziyareti yapamaz. Kişi yeni gusül abdesti aldıysa ve saçları halen ıslak ise lohusa ziyareti yapamaz. Yaptığı takdirde lohusayı ve bebeği kırk basacağına inanılır (K.K. 18). Eğer bebeği kırk basarsa bunun tedavisi için halk hekimliğinin bir kolu olan sağaltım ocaklarına başvurulabilir. Kırk basan çocuk için genellikle “çocuk kavurma” ocağına başvurulur (K.K. 1).¹²

Bebeğin ve annenin ilk kırk günlük süresi lohusalık olarak adlandırılır bu süre bittiğinde yörede “kırk çıkarma” ya da “kırk uçurma” adı verilen uygulamalar yapılır. Kırk çıkarma işleminde aile büyükleri evde toplanır. Çocuğa banyo suyu hazırlanır. Bu suyun içerisine bir beze sarılı halde

¹² “Çocuk Kavurma Ocağı” ile ilgili bilgi tezimizin “Kırkağaç ve Çevresinde Halk Hekimliği ve Ocaklar ile İlgili İnanışların Değerlendirilmesi” bölümünde verilecektir.

kırk tane taş koyulur. Bir de suya çörek otu eklenir. Çocuk bu su ile aile büyükleri tarafından besmele çekilip dualar ve güzel sözler eşliğinde yıkanır (K.K. 20). Kırk uçurma uygulamasında ise kırk çıkan anne ve bebek eş, dost ve akrabaları ziyarete giderler. İlk kez gittikleri evlerden sepet içinde süslenmiş yumurtalar toplarlar. Ayrıca bebeğin eli evdeki un çuvalına daldırılır. Eli un çuvalına daldırılan bebeğin elinin hep açık ve cömert olacağına inanılır. Aynı zamanda bu uygulamanın ev hanesine bereket vereceğine inanılır. Kırk çıkan çocuğa ev halkının ve aile büyüklerinin, akraba ve komşuların da katılımıyla kırk mevlidi denilen mevlid okutulur. İkramlar hazırlanır ve kırk mevlidine katılan misafirlere ikramda bulunulur (K.K. 12, K.K. 18, K.K. 20).

Yenidoğan çocuğun sarılık olmaması için de uygulanan yöntemler vardır. Sarılık bebeğin göz beyazlarının sararmasıyla kendini belli eden yenidoğan döneminde oldukça sık görülen bir rahatsızlıktır. Kırkağaç ve çevresinde sarılığı engellemek için yenidoğan bebeğin beşiğine sarı renkte bir tülbent-başörtüsü asılır veya çocuğun yüzü sarı bir bez ile örtülür. Böylelikle çocuğun sarılığa yakalanmayacağına inanılır (K.K.14, K.K.15).

Çocuğun ana saçını ilk birkaç aylık süre içerisinde bir tutam kesilir ve böylelikle saçının gür olacağına inanılır. Çocuğun ilk tırnakları ise amcası var ise amcasının cebine konulur. Böylelikle çocuğun sağlıklı olacağına inanılır (K.K.21). Doğum sonrası bir diğer süreç ise bebeğin diş çıkarmasıdır. Genellikle beşinci altıncı aydan sonra bebeğin dişi çıkması beklenir. Bebeğin diş çıkarması da aileyi sevindiren ve merak ve ilgiyle beklenen bir durumdur. Yeni çıkan diş bir çay kaşığının arkasıyla veya ayna yardımıyla kontrol edilir. Bebeğin dişini ilk gören bebeğe elbise alır. Diş buğdayı kaynatılır ve eve gelen misafirlere buğday ikram edilir. Buğday yörede sade, şekerli veya cevizli olarak ikram edilmektedir. Eğer bebek için mevlid-i şerif okutulmadıysa mevlid-i şerif okutulur veya Kur'an-ı Kerim okunup dualar edilir. Eve gelen misafirler de çocuk için para veya hediye verirler (K.K.21, K.K.22).

Bebek için yapılan bir diğer uygulama ise nazar değmesine karşı yapılan uygulamalardır. Nazar, halk arasında göz değmesi olarak bilinir. Çocuğu olumsuz etkilediğine inanılır. Çocuğa nazar değdiği düşünülürse muska yazan kişilere nazar muskası yazdırılır bebeğin kıyafetine veya beşiğine takılır. Bir diğer uygulama ise tuz patlatmaktır. Tavaya tuz koyulup patlatılır tuzlar patlayınca içi su dolu bir kasenin üzerine tavadaki tuzlar dökülür bu işlem üç kez tekrarlanır. Tuzlar patlayıp dağıldıkça nazarın da dağılıp çocuğun iyileşeceğine inanılır. Bunların yanında maneviyatı güçlü dini bilgisine güvenilen kişilere bebek okutulur. Bu şekilde nazarın geçeceğine inanılır (K.K.20, K.K.22).

2.1.2. Doğumla İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

Geçiş menseklerinden ilki doğumdur. Doğum ve etrafında gelişen halk inanışları nesilden nesile bir kültür aktarımıyla aktararak varlığını devam ettirmiştir. Doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrasında gelişen uygulamalara bakıldığında Geleneksel Türk Dininin izleri gözlemlenmektedir. Bir kadının çocuk sahibi olması soyunun devamlılığı ve toplumdaki saygınlığı için önem arz etmektedir. Çocuk sahibi olamamak Türk destanlarında da yer verilen ve önem arz eden bir durumdur. Türklerde bir ailenin çocuğunun olmaması büyük talihsizlik sayılır ve o aileye saygı gösterilmezdi. Dede Korkut Hikayelerinden Derse Han oğlu Bucağ'ın hikayesi çocuksuz ailelere nasıl bakıldığına dair bir örnektir. Han Bayındır, bir yere ak otağ bir yere kızıl otağ kurdurmuş ve oğlu olanı ak otağa kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Tanrı kargamıştır biz dahi kargırız diye emir ve beddua etmiştir. Sonrasında Derse Han'ı kara otağa koyup önüne karakoyun yahnisi getirmişlerdir. Bu olaydan çok etkilenen Derse Han, yurdunu toplayıp dilek dilemiş ve bir oğlu olmuştur (İnan, 1976, s. 141).

Kırkağaç ve çevresinde çocuk sahibi olmak isteyen kadınların birçok yönetime başvurulduğu bilinmektedir. Bu uygulamaların bazıları evliyaların, ulu erenlerin ve ataların mezar ve türbelerini ziyaret edip dilekte istekte bulunmaktır. Manas Destanı'nda Yakup Han eşinin kısırlığından şikayette bulunmakta ve mezarları ziyaret etmediğinden, elmalı yerlerde yuvarlanmadığından, kutlu pınarların yanından geçmediğinden bahsetmektedir. Buradan da çocuk sahibi olmak isteğiyle kutsal yerlerin, ağaç ve mezarların ziyaret edilmesi adeti Geleneksel Türk Dinine uzanmaktadır. Yakutlarda çocuk sahibi olmayan kadınların mukaddes bir ağacın dibinde ak boz at derisi üzerinde “Yer Sahibine” dua ettikleri görülmekte, Kırgız-Kazak kadınlarının çocuk sahibi olabilmek için sahrada tek başına biten bir ağaç veya kutsal bir pınarın yanında koyun kurbanı kesip gecelediği görülmektedir (Ünver Günay, Harun Güngör, 1998, s. 82).

Kırkağaç ve çevresinde çocuk sahibi olmak isteyenler Sarıkız'ın türbesine gider ona dilek ve dualarda bulunur. Türbe demirlerine çaput veya bez parçası bağlarlar. Buna ek olarak Sarıhoca'nın da türbesine gider setin altından geçip topraktan ilk bulduğu böceği yer. Türbeye çaput ve bez bağlanması şamanizmin en ibtidai geleneklerinden biridir. Şamanlar bu adağı “yer-sub” dedikleri ruhlara bağışlarlar. “Yer-su” ruhları koruyucu ve merhametlidirler, darılmadıkça kanlı kurban istemezler (İnan, 1952, s. 25).

Kırkağaç ve çevresinde çocuk sahibi olmak isteyenlerin uyguladığı diğer bir yöntem ise muska yazdırmak ve üzerinde taşımaktır. Hastalıklardan ve görünmeyen kötü unsurların etkisinden korunmak için muska taşıma adeti pek çok toplum ve kültürde görülen bir uygulamadır. Arkaik toplumlarda, hatta ilk dönem Hristiyanları arasında bu uygulamaya rastlamak mümkündür. Muska, Türk toplumlarında da yaygın olan bir gelenektir. Doğu Türkistan'da yapılan arkeolojik kazılarla Budist ve Maniheizt Türklere ait muskalar bulunmuştur. Türkler, Anadolu'ya yerleştiklerinde Şaman, Budist ve Maniheizt rahiplerin görevlerini aynı amaçla Anadolu'da muska yazma konusunda uzman hocalar almıştır. Muskadaki sihir nedeniyle kısırlığın kovulacağına ve kadının iyileşeceğine inanılmaktadır (Selçuk, 2004, s. 155-158).

Kırkağaç'ta bebeğinden doğumundan sonra gelen halk arasında “son” denilen plesanta gömülmektedir. Bu uygulama “Umay iyesi” ile ilişkili olabilir. Umay iyesi ile ilgili Mahmud Kaşgari, “Umay, kadın doğurduktan sonra çıkan son'dur. Kadınlar, Umay ile tefeül ederler. Umay'a taparlarsa oğul olur derlermiş” diye bahsetmektedir. Buradaki tap- 'ın saygı duymak manasına geldiği düşünülmektedir. Geleneksel Türk Dininde Umay, çocukların koruyucusudur. Doğum esnasında doğum sonrasında ve ergenlik çağına ulaşmaya kadar koruyuculuk görevini sürdürür. Günümüzde ise Umay, Orta Asya ve Sibiry Türkleri arasında çocukların ve lohusa kadınların koruyuculuk görevini halen devam ettirmektedir. Yakut Türklerinde ise “ayısı” adı ile bilinir (Kalafat, 1995, s. 27-28). Günümüzde sonun gömülmesiyle benzerlik gösteren bir uygulama da şöyledir. Kazak, Kırgız ve Yakut Türkleri'nde bebek doğduktan sonra ebe, buğday unundan bir yemek yapar ve kadınlar bu yemeği yiyip bebeğin eşini (son) bir çukura gömerlerdi. Bebeğin eşinin yanına ise yemek ve kaşık koyulurdu. Bu uygulama Yakutlarda Ayısı'ta, Altaylar'da Umay Anaya bir kurban sayılırdı (Selçuk, 2004, s. 155-158).

Yörede yeni doğum yapan kadının mezarının kırk gün açık olacağı ve ölümünün kolay olacağı inancı Geleneksel Türk Dininde yer alan alkarısı, albastı inancından kaynaklıdır. Alkarısı, kırklı lohusa ve çocuklara musallat olan bir ruh veya hastalık olarak ifade edilebilir. Bu ruh insan veya hayvan şekillerinde görülebilir. Lohusa kadının ve çocuğun ciğerlerini suya çalarak veya yiyerek ölümüne dahi sebep olabilir (Acıpayamlı, 1974, s. 13).

Bebek ve anne etrafında gelişen inanışlardan bir tanesi de nazar inanıcıdır. Nazardan korunmak için insanların başvurduğu yollardan ilki muskadır ikincisi ise tuz patlatmadır. Tuz patlatma uygulaması kurşun dökme ile benzetişim göstermektedir. Kurşun dökme, şamanizme ait bir gelenektir. Şamanlar buna “kut kuyma” ve “kut dökme” derlerdi. Kötü ruhların çaldığı saadet unsurunu geri döndürmek için yapılan sihirsel bir uygulamadır (İnan, 1952, s. 25).

2.2. Sünnet İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Sünnet uygulaması Kur'an-ı Kerim'de yer almayan fakat Hz. Muhammed'in (sav) hadislerinden rivayetle öğrendiğimiz dini bir uygulama ve gelenektir. İslam Dininde erkeklerin belirli bir yaşa kadar sünnet olması gerekir. İnsanlar bu konuda oldukça hassastır. Sünnet olmayan erkek toplumda kabul görmez, erkeklerin sünnet olması beklenir. Sünnet sözlükte “izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek” manalarına gelmektedir (Bedir, 2010). Buradaki sünnet ise erkeğin cinsiyet organının ucundaki fazla derinin alınması işlemidir. Arapça'da bunun karşılığı olarak ”hitan” kelimesi kullanılır. Sünnetsiz olanlara ise ağlef/aklef denilmektedir (Gürkan, Sünnet, 2010).

2.2.1. Sünnet İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde erkek çocukları özellikle ilköğretim çağına veya öncesinde sünnet ettirilir. Eğer çocuğun bir sağlık problem varsa bebeklik döneminde de sünnet ettirilebilir. Eskiden sünnet uygulaması sünnet için düzenlenen tören gününde ve evde yaptırılırken günümüzde ise daha çok sünnet töreninden önceki süreçte hastahane ortamında yaptırılmaktadır. Sünnet ettirilen çocuk için daha sonra tören yapılmaktadır. Sünnet düğünü yapılacak tarihten yaklaşık bir hafta on gün öncesinden davetiyeler dağıtılır ve akraba, komşular ve tüm davetliler düğüne davet edilir. Daha önceleri davetiye olmadığı için davetliler evlerine gidilip düğüne bizzat davet edilirdi buna yörede “düğün söylemek” denilmektedir. Günümüzde düğün davetlerinde davetiye kullanılmaktadır. Kırkağaç'ta halk arasında davetiye “okuntu” ismi verilmektedir. Yörede yaklaşan bir düğün varsa insanlar kendi aralarında konuşurken “size de okuntu verildi mi?” derler (K.K. 23).

Düğüne davet edilen insanlara özellikle de ailenin yakınlarına yazma (bez, tülbent) ve yörede donluk denilen şalvar dikiminde kullanılan kumaşlardan verilir. Kendisine yazma veya şalvar kumaşı verilen kadınların düğüne katılırken yazmalarını takmaları, şalvarlarını da diktirip giyerek gelmeleri beklenir (K.K. 23, K.K. 24). Düğünden bir süre önce alışverişe çıkılır ve sünnet çocuğuna özel sünnet elbisesi, davetlilere hediye edilecek kumaşlar, yazmalar, sünnet çocuğunun odasını süslemek için malzemeler, düğüne katılanların arabalarına takılacak havlular alınır. Yaklaşık iki üç gün önce kadınlar evlerde toplanır ve birlikte sarma sararlar. Düğün yemeğine ek olarak genellikle sarma da ikram edilir. Düğün günü eve gelen misafirlere özel ikramlar hazırlanır. Daha sonra sünnet çocuğunun odası hazırlanır ve süslenir (bkz. foto 8, 9). Bu uygulama aslında durumu sünnet olacak çocuğa sevimli göstermek, çocuğu korkutmamak adına yapılır. Günümüzde özellikle şehir merkezlerinde sünnet törenleri salonlarda yapılsa da Kırkağaç ve çevresinde halen sokakta yapılabilmektedir. Sünnet töreni yapacak ailenin evinin önü müsaitse sünnet düğünleri buralarda yapılır. Zaman zaman salonda da yapılabilir. Buna ailenin durumuna göre karar verilir (K.K. 25, K.K. 26).

Kırkağaç ve çevresinde sünnet düğüne oldukça önem verilir. Aşçı tutulur ve aşçı bir gece önceden gelip evin varsa bahçesi yok ise müsait bir alanına kazanlarını kurar ve akşamdan yemek hazırlıklarını yapar. Sabaha karşı da tüm yemekleri pişirir. Düğün günü geldiğinde genellikle

sabahtan yemekler yenmeye başlar. Düğün yemeklerinde yöreye has yemeklerden çakal pidesi ve et suyu ile hazırlanan “kapama” ve “keşkek” mutlaka ikram edilir (bkz. foto 10). Eğer mehter takımı tutulmuşsa yemek esnasında mehter takımı mehteran gösterisi yapar (bkz. foto 11). Bunun yanına bazen zeybek oyunu gösterileri yapılabilir. Yemekler yendikten sonra sünnet çocuğu deve, at veya faytona bindirilir ve dolaşmaya çıkarılır. Sünnet çocuğu biraz gezdirildikten sonra düğün mevlidli ise camiye geçilir. Camide Kur’anı-ı Kerim, dualar ve mevlid okunduktan sonra cami çıkışı çocuk bir masa veya yüksekçe bir yere çıkarılarak para takılır. Eğer düğün salonda ise takı merasimi salonda yapılır (K.K. 25, K.K. 26).

Cami sonrası çocuk eve getirilir ve bindiği binekten inerken dualar eşliğinde indirilir. Günümüzde sünnet çocuğu için binek olarak araba da kullanılmaktadır. Eğer sünnet çocuğunun dedesi hayatta ise hediye olarak tarla özellikle de zeytinlik verir. Dualar, tekbir ve salavatlar eşliğinde çocuk indirilir. Eve çıkıldıktan sonra sünnetçi gelir varsa çocuğun kirvesi eşlik eder. Kirvelik sözlükte bir çocuğun sünnet düğününün giderlerini başka bir aile büyüğünün üzerine almasıyla iki aile arasında kurulan itibarî akrabalığa verilen addır diye tarif edilmektedir. Kirvenin başlıca görevi sünnet esnasında çocuğu tutarak çocuğun sakinleşmesini ve sünnet işleminin kolaylaşmasını sağlamaktır (Özdemir, 2010).

Sünnet işlemi dualar eşliğinde yapılır. Sünnetçiye de yemeklerden ikram edilir. Sonrasında sünnet çocuğunun dinlenmesi gerekir. Sünnet çocuğunu ziyaret eden akraba ve komşular çocuğun süslenmiş yatağında bulunan altın yastığına altın takarlar veya aileye ve çocuğa çeşitli hediyeler getirirler.

2.2.2. Sünnet İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Tarihi çok eskiye dayanan sünnet uygulaması Hz. Muhammed’in (sav) varlığını devam ettirdiği bir inanış ve gelenektir. İslam dininde sünnet olmak önemli görülür. Her erkek çocuk ergenlik çağına varmadan sünnet ettirilir. Sünnet uygulamasına dair Kur’an-ı Kerim’de ayet bulunmamaktadır. Genellikle Sami gelenekle özdeşleştirilmiştir. Tarihi Eski Mısır, Afrika, Amerika ve Pasifik gibi farklı coğrafyalara da uzanmaktadır (Gürkan, Sünnet, 2010).

Ebu Hureyre’den Hz. Muhammed (sav)’in “İbrahim aleyhi’s-selâm seksen yaşında olduğu halde (Şam Mülhakatından) Kaddum köyünde sünnet oldu” dediği rivayet olunmuştur. Ebu Hureyre’den gelen bir diğer rivayette ise “(Kaddum) yerinde muhaffef olarak Kadum vârid olmuştur (ki, marangoz âleti olan keserle sünnet oldu demektir.)” Ebu Hureyre’nin rivayetinden hariç Hz. İbrahim’in Malik ve Evzai taraflarından yüz yirmi yaşında, İbn Hibban tarafından yetmiş yaşında sünnet olduğu rivayet edilir. En sahihi Buhari’nin bu rivayeti kabul edilmektedir. İmam Şafii’ye göre sünnet olmak vaciptir, ulemanın çoğunluğuna göre ise sünnettir (Ez-Zebidi, 1971).

Yahudilik’te sünnete kesin hükümlerle özel bir anlam yüklenmiştir ve yapılmasını gereken dini bir ritüeldir. Yahudi inancına göre sünnete “britmila” ismi verilmiştir. Sünnet Hz. İbrahim ile başlamıştır ve Tanrı ile yapılan anlaşmanın işareti niteliğindedir. Sünnet uygulaması Hz. İbrahim ile başlar ve sürgün dönemi ile sonrasında Yahudi olan ve olmayanı birbirinden ayırt etmede en önemli belirleyici unsur olarak görülür (Çinpolat, 2017, s. 109-126). Yahudi kutsal kitabı Tevrat’ta Avraam ile Tanrı arasındaki ahitten şöyle bahsetmektedir. “Sizinle ve ardından gelecek çocuklarımla aramdaki, korumanız gereken antlaşmam şudur: İçinizdeki her erkeği sünnet edeceksiniz. Fazlalık derinizi keseceksiniz. (Bu) Sizinle aramdaki antlaşmanın işareti olacak. Nesilleriniz boyunca, içinizdeki her erkek, (ayrıca) senin soyundan olmayıp, gerek evde doğmuş, gerekse de bir yabancidan parayla satın aldığı (her köle) kesinlikle sünnet edilmelidir. (Böylelikle) Antlaşmam

vücudunuzda ebedi bir antlaşma olarak bulunacaktır. Fazlalık derisini kesmeyen sünnetsiz bir erkeğin canı, halkın arasında kesilecektir (çünkü) antlaşmamı ihlal etmiştir.” Bunun üzerine Avraam oğlu Yişmail’i , evde doğanları hem de parayla satın aldıklarını aynı gün içerisinde sünnet ettirdi. Avraam sünnet olduğunda 99, Avraam’ın oğlu Yişmael ise 13 yaşındaydı. (Tora ve Aftara 1. Kitap Bereşit, 2002) Bu olaydan bir yıl sonra Avraam eşi Sara’dan doğan oğlu İshak’ı da 8 günlükken sünnet ettirmiştir (Suzan Alalu, Klara Arditi, Eda Asayas, Teri Basmacı vd., 1996).

Hristiyanlık ise Yahudilik içinde doğmuş bir din olduğundan ilk Hristiyanlar da sünnetlidir. Pavlus ise İsa’nın öğretilerini Romalı ve Yunanlı putperestler arasında yayabilmek amacıyla sünnetin kaldırılmasını savunmuştur. Bu sebeple putperestlikten Hristiyanlığa geçenler sünnet olmamıştır bu durum günümüzde de devam etmektedir (Çinpolat, 2017, s. 109-126).

Kirvelğin kökeni ile ilgili Ahıskalı Türkler arasında iki temel anlatı vardır. Bunlardan ilki kirvelğin Hz. Muhammed’in (sav) sünneti olmasıdır. İkincisi ise Hz.İbrahim, Allah’tan (cc) sünnet olma emrini aldığıında arkadaşının dizleri üzerine oturup kendini sünnet etmiştir. Burada İbrahim Peygamber’in arkadaşı kirve konumundadır. Bu anlatılarda kesinlik söz konusu değildir (Sakallı, 2020, s. 332-346).

2.3. Evlenme İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

İnsan hayatının geçiş dönemlerinden ikincisi evliliğdir. Evlilik kadın ve erkeğin hayatlarındaki en önemli süreçlerdendir. Evlilik ile birlikte aile kurumunun temelleri atılır. Toplumun devamı için evlilik kurumu önemli yere sahiptir. Erkek ve kadın aile olmak için bir araya gelirler ve nesillerinin devamı da evlilik sayesinde sağlanır. Bir araya gelme durumu sadece kadın ve erkeğin bir araya gelmesi demek değildir. Evlilikte iki tarafın da süregelen örf, adet, gelenek ve görenekleri bir araya gelir.

2.3.1. Evlenme İle İlgili Halk İnanışları

Evlilik, doğum olayından farklı bir şekilde umut ve kaygı barındırır. İki kişinin birbirine uyum sağlaması ve iki tarafın ailelerinin de uyum sağlaması mutlu bir evliliğin şartlarından. Evliliğin devamı ve sağlamlığı çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu kutsal müessesenin kuruluşu etrafında gerçekleşen birçok inanış ve uygulama mevcuttur (Arık, Eroğlu, 2020, s. 258)

İnsanoğlunun hayatında önemli bir yere sahip olan evliliği evlilik öncesi, evlilik esnası ve evlilik sonrası şeklinde inceleyeceğiz.

2.3.1.1. Evlilik Öncesi İnanışlar

Kırkağaç ve çevresinde evlilik yaşı geçmişte kızlar için 14-16 yaş civarı iken erkeklerde ise en fazla 17-18 civarı yaşlarıdır. Bu yaş sınırlarını geçen kıza “evde kalmış kısmetsiz, kısmeti kapalı” gibi söylemler yapılırken erkek için de halk arasında “kart oğlan ve evde kalmış” tabiri kullanılmaktaydı. Erkek için ailenin durumuna göre askerden gelmiş olması öncelikli olmakla birlikte askere gitmeden evlenip evliyken askerlik görevini yerine getirenler çoğunlukta. Günümüzde ise yaş sınırı kızlarda 20-25, erkeklerde ise 25-30 yaş aralığındadır. Burada birçok etken vardır. Erkek ve kızın eğitim durumları etkilidir, özellikle erkeğin üniversite okuyorsa okulunu bitirmesi ve iş sahibi olması beklenir. Kız için ise okulunu bitirmesi yeterli görülür (K.K.27).

Evlilik öncesinde kısmetin açılması önemlidir. Yaşı ilerlemiş ve evlenmemiş ise o kızın kısmetinin kapalı olduğuna inanılır. Böyle kızlara yörede “kısmeti kapalı, kısmeti bağlı” gibi

isimlendirmeler yapılır. Yaşı büyük olan bir kız ve ailesi kismet açmak istediklerinde yörede türbesi bulunan Sarı Hoca (Sarı Abdullah Efendi)'nın türbesine giderler. Genç kız Sarı Hoca ziyareti esnasında dualar eder, duvarda bulunan setin altından kabir kısmına geçer ve kendisine ait olan bir çamaşırı Sarı Hoca'nın mezarının üstüne bırakır. Böylece genç kızın kismetinin açılacağına inanılır. Yörede kismetin açılması için bir diğer uygulama genç kızların Keman Dede'nin kabrini ziyaret etmesi ve kabrinde dilekler dileyip mum yakmalarıdır. Bunların yanında muska yazdırmak, yeni sözlenen veya nişanlanan bir genç kızın nişan kurdelasından bir parça yutmak, düğün esnasında gelinin çiçeğini kapmak, gelinin ayakkabısının altına ismini yazmak ve silinince kismetinin açılacağına dair inanışlar mevcuttur. Geçmiş dönemlerde evlilik öncesi süreçte gelin adayına tamamen aile büyükleri karar verirdi. Genellikle damat ve gelin birbirini düğün günü görürdü. Günümüzde ise hem erkeğin hem de kızın fikri alınmakta ve düğün öncesi süreçte yüz yüze görüşüp iki tarafın da birbirlerini tanınmasına fırsat verilmektedir (K.K.28).

Kırkağaç'ta geçmiş dönemlerde görücü usulü evlilik yaygınken günümüzde ise gençlerin yüzyüze görüşüp anlaşıp, aile büyüklerinin de onayını alarak evlenmesi yaygındır. Aile büyüklerinin onayı alınmadan yapılan "kız kaçırma" sonrasında evlilik ise hem geçmişte hem de bugün hoş karşılanmamaktadır. Kaçan kız için yörede anlaşılmazsa ve kötü bir evliliği olursa "baba evine geri dönmeye yüzü tutmaz" denilmektedir (K.K.29). Görücü usulü evliliklerde ilk olarak kendisine gelin arayan oğlanın annesi pazarda, düğünde veya başka bir ortamda görüp beğendiği ve oğluna munasip gördüğü kızın evine bir dünürücü gönderir. Yörede bu dünürücüye "dünürbaş" denmektedir. Dünürbaş, tek başına gittiği bu ziyarette amacını belli eder. Kız evi de böylelikle ziyaretin amacını anlamış olur. Aradan iki-üç gün geçtikten sonra bu defa oğlanın yengesi, annesi varsa ablası birlikte kıza bakmaya giderler. Kızın annesine niyetleri sorulur annesi ise "ben bilmem, babasına bir sorayım cevap veririz" der. Kızın annesi bu esnada eşine durumu açıklar. Oğlanın ailesi ise bu süreçte kızı araştırmaya devam eder. Ortak tanıdıklar varsa kız ve ailesi sordurulur. Özellikle mahallenin fırıncısına kız ve ailesi sorulur. Buradaki amaç evde yapılan ekmekler mahalle fırınında pişirilmeye verildiğinden ekmek götürüldüğündeki kap ve örtünün temiz veya kirliliğine göre ailenin düzenini anlamaktır. Bir de yörede bulunan değirmenciye kızın ailesi sorulur. Buradaki amaç, değirmene gelen buğday çuvalları örneğin yırtık ise aile düzenli veya değil mi anlamaktır (K.K.30).

Gelin adayının temiz olup olmadığını öğrenmek için yapılan bazı taktikler de vardı. Eve giden hanımlar yalnız kaldıkları bir anda ellerini oturdukları yer minderinin altına sokup temizliği kontrol ederlerdi. İhtiyaç bahane edip tualete gitmek de bir diğer yöntemdi. Bunların yanında kahve fincanının kulpunun gövdesine bağlandığı yerin iç tarafı kızın kirli mi temiz mi olduğuna dair ipucu verirdi (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000). İki taraf da birbirini araştırırken erkek tarafına kadınlardan oluşan ekip yeniden istemeye giderler. Kadın eşi ile konuştuysa ve cevap olumlu ise 2-3 gün sonra mendil almaya gelin der. Cevap olumlu ise erkek tarafından gelen misafirlere kahve ikram edilir eğer cevap olumsuz ise gelenlere sadece çay içilir. Erkek tarafı da böylelikle cevabın olumsuz olduğunu anlamaktadır (K.K.31).

Olumlu cevap verildiği takdirde oğlanın annesi, yengesi, ablası ve kadın akrabalarının katılımıyla mendil almaya gidilir. Burada iki ailenin hanımları sohbet ederler. Kızın yengesi, erkeğin yakınları evden ayrılırken bir tepsi içinde mendil verir. Bu mendilin verilmesi bizim cevabımız olumlu isteme yapılabilir anlamındadır. Daha sonra iki aile birbirine aracılar aracılığıyla haber göndererek isteme gününü netleştirir. İsteme gününde artık erkeğin babası ve aile büyükleri de katılır. Kız evine giderken lokum, çerez gibi ikramlar götürülür. İstemede genellikle damat adayı olmaz. Aile büyüklerinden bir kişi "Allah'ın emri Peygamberin kavli ile kızınız 'yı

oğlumuz.....ya istiyoruz.” Der ve isteme gerçekleşir. Kızın babası da cevap olarak hayırlı olsun der ve gelin adayına yüzük takılır. Bazen bunun yanında bilezik de takılabilmektedir (K.K.32).

Sözden sonra iki ailenin de uygun gördüğü bir tarihte birlikte alışverişe çıkılır. Oğlanın ailesi kıza, kızın ailesi oğlana çeşitli hediyeler alır. Belirlenen bir tarihte oğlan evi kız evine ziyarete gider. Bu uygulamaya “sele düzmek veya sele yapmak ” denir. Oğlan evi bri sofa içinde çeşitli yemekler götürür. Baklava, helva, lokum, çerez gibi ikramlar götürülür. Seleye ekmek de konur. Geline alınan kumaşlar, kıyafetler, çorap, başörtüsü gibi eşyalar da süslenip paketlenerek kız evine götürülür (bkz. foto 12). Kız evi daha sonra gelen ekmeklerin üstüne bir miktar helva ve bir dilim baklava koyup hayırlı olsun gelen misafirlere, konu komşu ve akrabasına ikramda bulunur. Kız evi bunun karşılığı olarak yaklaşık bir hafta sonra erkek evini ziyarete gider. Oğlan evi bir tepsi baklava getirdiyse kız evi iki veya daha fazla tepsi baklava, şambalı, yörede genellikle özel günlerde ve Ramazan Bayramında yapılan “şekerleme” gibi tatlılar götürür (bkz. foto 13), (K.K.33).

Eğer mendil almadan sonra nişan yapılacaksa sele düzme nişanda yapılır. Götürülecek bütün hediyeler ve ikramlıklar belirlenen nişan tarihinde oğlan evinden kız evine götürülür. Kız evi de nişandan bir hafta sonra oğlan evine iadei ziyaret yapar. Nişan yapılmayacaksa ki bu durum her ailenin durumuna göre değişkenlik gösterebilir. İki aile arasında belirlenen tarihlerde karşılıklı sele götürülür (K.K.34). Sele götürme uygulaması 1940 ve 1950’li yıllarda düğünden bir hafta on gün önce yapılır ve ismi “sesena” veya “çıkı”dır. Çıkılar önce oğlan evinden gelirdi. Gelinlik, kınalık, çeşitli giysiler, çamaşırlar, makyaj takımı, kolonya, helva, çerez ve meyvelerle birlikte bakır sinilere renkli ve süslü bohçalarla sarılıp götürülürdü. Kızın aile büyüklerine de hediye alınır ve hediyelerin üzerine küçük kağıtlarla kime ait olduğu yazılırdı. Kız evi çıkı görmeye gelen misafirlere bir dilim “bazar ekmeği” üzerinde helva koyar yanına da çerez, meyve, sakız ilave ederek ikram ederdi. Kız evi de bir süre sonra o çıkının karşılığını oğlan evine gönderirdi. Oğlan evinden gelen tepsilerin içi hediyeler ve tatlılarla doldurulur. Yanına da tavuk kesilir pişirilir, sarma ve yörenin meşhur kapama yemeği yapılır uygun kaplara koyulup süslenirdi. Ertesi gün oğlan evi kız evinden gelen baklavaları ve şekerlemeleri bir dilim ekmek üzerine koyup oğlanın sağdıçlarına ve yakın komşularına ikram ederdi. Halk arasında yaygın olan bir inanışa göre çıkıdan gelen ikramlardan yiyenlerin dişinin sızlamayacağına inanılırdı (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 117-131).

Nişan yapıldığı takdirde oğlan evi yakın akrabalarıyla birlikte kız evini ziyarete gider. Kız evinde yemekler , tatlılar yenir ve kahveler içilir, dualar edilir, iki aile birbiriyle sohbet eder. Nişana damat da katılabilir. Katılmadığı durumlar da olabilmektedir. Damadın katılıp katılmaması aileye göre değişkenlik gösterir. Aile büyüklerinden uygun görülen bir kişi yüzükleri takar. Yüzük takacak kişinin boşanmış bir kişi olmamasına dikkat edilirdi. O esnada oğlan tarafının takıları da kıza takılırdı (K.K.34).

Nişanlılık döneminin ne kadar süreceği her ailede değişebileceği gibi geçmiş dönemlerde yaz aylarında düğün yapılmazdı. Yöre halkı çiftçilik ile geçindiği için mahsül parasını aldıktan sonra genellikle sonbahar veya kış aylarında düğünler yapılırdı. Düğün tarihine iki aile ortaklaşa karar verirdi. Düğüne yakın eşya alışverişine gidilirdi. Ev eşyalarının masrafı iki taraf arasında paylaşılabileceği gibi masrafın büyük bir kısmı erkek tarafına aitti. Düğüne yakın alınan kumaşlar terzilere verilip diktirilir. Düğün hazırlıkları tamamlanırdı. Kızın çeyizinde eksik varsa kız da çeyizini düğün öncesi süreçte tamamlardı. Kırkağaç yöresinde halk arasında “kız beşikte çeyizi eşikte” sözü çok söylenilmektedir. Kız çocuğu olanlar çeyiz hazırlığına kızın çocukluk döneminden itibaren başlardı. Düğüne yaklaşık 15-20 gün kala oğlan evinden erkeğin sadıçları kızın çeyizini almak için kız evine giderler. Sandığın üstüne bir çocuk veya gelinin sadıçlarından biri oturur ve

bahşış ister. Bahşışı almadan sandığın üzerinden kalkmaz. Çeyizler alınıp oğlan evine getirildiğinde oğlanın arkadaşları arasından seçmiş olduğu sağdıçlarına “sadiç yemeği” adı verilen yemek yedirilir (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 117-131).

Düğüne bir hafta kala gelinin çeyizleri serilir. Düğüne kadar akraba, konu komşu gelebilen herkes gelip tek tek gelinin çeyizlerine bakarlar. Bu süre zarfında da herhangi bir sorun yaşanmasın diye çeyizlerin başında genellikle bir yaşlı teyzeyi koyulur (K.K. 35). Düğüne kısa bir zaman kaldığında da kadınlar arasından kız tarafından ve erkek tarafından ayrı ayrı düğün söyleyicileri seçilirdi. Düğün söyleyici kadınlar kapı kapı dolaşıp insanları düğüne davet ederlerdi. Yakın akraba ve komşulara davetiye verilirdi. Davetiyenin yanında tül bent(yazma), donluk(şalvar kumaşı), mendil gibi hediyeler de verilirdi. Bu kumaşlar ve hediyeler düğüne katılacak olanlar kumaşlarını diktirsin, şalvarı hazır olsun diye düğün öncesinde verilirdi (K.K.35).

Düğüne iki üç gün kala yakın akraba ve komşular geleneksel “kapama” yemeği için pide doğramaya çağırılırdı. Keşkek için buğday ayıklanırdı. Sarmalar sarılırdı. Aşçı ve bulaşıkçı tutulmasına rağmen komşular hep birlikte ona yardım eder. Ayrıca düğün öncesi oğlan evine Türk Bayrağı asılırdı (K.K. 35, K.K.36).

2.3.1.2. Evlilik Esnasındaki Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde düğünler üç gün sürmektedir. Cuma akşamı kına gecesi, cumartesi günü yo’luk, Pazar (gire gün) ise yemek ve gelin alımı şeklindeydi (K.K. 36). Cuma günü öğle vakti çalgıcılar kız evine gelir ve çalmaya başlar. Akşam üzeri çalgıcılara bir yemek verilir. Kızın evi müsaitse orda değilse bahçesi geniş bir komşunun evinde kadınlar arasında kına gecesi tertiplenir. Gelin giydirilir, süslenir yüksekçe bir yere oturtulur. Sağına ve soluna konan sandalyelere de gelinin sağdıçları oturur. Kadınlar kendi aralarında eğlenip oyunlar oynar maniler söylerler. Bu manilerden bir tanesi şöyledir:

Kestane kavurdum,

Evimiz karşı karşıya,

Bahçede yemiş,

Toprak tenceresinde,

İkimizin bir yaşı,

Dalları yere değmiş,

Gel yarım konuşalım,

Oğlan kızı görünce,

Mutfak penceresinde,

Dosta düşmana karşı,

Bıyığını fare yemiş.

Kına gecelerinde de maniler ve oyun havaları söylenir. Oyun havalarından bir tanesinin sözleri şu şekildedir:

Kaya dibi karıncalı hey hey

Yanı çifte görümceli hey,hey, hey

Hem dayılı hem amcalı hey, hey

Yarenim kınan kutlu olsun

Evinde dirliğin mutlu olsun hey, hey, hey

Kınası karılır tasta hey, hey

Kız anası kara yasta hey, hey, hey

Oğlan evi pek heveste hey, hey

Yunduğum yeri gördün mü? Hey, hey, hey

Şimdi kıymetin bildin mi? Hey, hey (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 124-127).

Kına yengeler tarafından karılıp hazırlanır. Gelin ortada yüksekçe bir yere oturtulduktan sonra Yüzüne pullu, kırmızı bir örtü örtülür. Gelinin ellerine, ayaklarına kına yakılır (bkz. foto 14). Kına yakma işlemini de yengeler yapar. Cumartesi sabah davullar oğlan evine gelir. Erkek evinde yemekler hazırlanır. Özel işlemeli tahta kaşıklarla keşkek dövülür ve karıştırılır. Düğüne gelen misafirlere yemekler ikram edilir. Yemekler yendikten sonra kız evine yo'luk için gidilir (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 117-131).

Yo'lukta Cumartesi gündüz kız evinde gelin süslenir. Yüksekçe bir yere oturtulur. Sıra sıra yengeler ve diğer kadın akraba, komşular oynarlar. Gelin o esnada onları izler. En son gelinin yengeleri gelini indirir ve gelin de oynar. Buna yörede yo'luk denilmektedir (K.K. 36). Aynı akşam oğlan evinden kız evine düğün yemeklerinden gönderilir. Gelin bu yemeği sağdıçlarıyla yer. En son kıyafetini değiştirip tel takar. Bu esnada oğlan evinin kapısının önünde "oturma" yapılır. Oğlan sağdıçlarıyla birlikte yemek yer ve eğlenir (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000). Cumartesi gecesinden geline bir şeyler yedirilip oruca niyet ettirilir. Gelin düğün günü oruçlu olur. İnanişâ göre gelinin düğün günü oruç tutması çok sevaptır. Düğün günü tutulan oruç için "Bu sevap damadın sevabıdır." denmektedir (K.K. 36, K.K. 37).

Pazar günü artık gelin alma günüdür. Buna yörede "kız çıkarma" denir. Öğleye doğru oğlan tarafından davul ve zurna eşliğinde gelin alayı gelirdi. Önceleri binek olarak at kullanılsa da günümüzde arabalarla konvoy yapılmaktadır ve kız çıkarmaya gidecek olan bütün araçlara havlu

veya yazma bağlanmaktadır. Bu arabaların düğün konvoyu olduğunu belli eden bir adettir. Damat ve arkadaşları kapının önünde davul ve zurna eşliğinde oynar. Kızın çıkmasına yakın davul ve zurna susar bir hoca tarafından duaya başlanırdı. Bu sırada gelinin yüzü kırmızı duvak ile örtülür ve beline babası hayatta ise babası tarafından hayatta değil ise abisi veya erkek kardeşi tarafından kırmızı kuşak bağlanırdı. Kırmızı kuşak üç defa kızın belinde dualarla dolandırılarak üçüncüde ucuna bilezik takılıp bağlanırdı. Bu kuşağa “gayret kuşağı” ismi verilmektedir. Kız önce kuşağı bağlayan babasının elini daha sonra ise tüm aile büyüklerinin elini sırasıyla öper. Bu, gelinin ve ailesinin duygu yüklü bir anıdır (K.K.38).

Gelin arabaya bindirilirken tekbir ve salavatlar eşliğinde bindirilir. Aynı zamanda gelinin ve arabanın üzerinden buğday, şeker ve para saçılır. O esnada çocuklar büyük bir heyecanla bunları toplamaya başlarlar. Gelin konvoy eşliğinde biraz dolaştırılır. Özellikle Çam Mesire Alanında meftun bulunan Sarıkız’ın türbesine götürülür. Orada dilek ve dualar edilir. Gelin alayı oğlan evine yaklaşırken gelin arabasının önü kesilir ve sağdıçlar damattan para isterler. Bir meblağda anlaşılır ve iş tatlıya bağlanır. Gelin arabadan bir süre inmez. Bu süre zarfında damadın işini zorlaştırmak için bir tava ve ocak kurulup yumurta pişirtilir. Çamaşır yıkatılır, yalınayak oynatılır. Gelin arabadan inmeden inmiyorum der ve muhakkak kayınbabasından bir hediye ister. Bu bazen altın bilezik, ev veya tarla gibi maddi değeri yüksek bir hediye olabilir (K.K.38, K.K. 39).

Gelin arabadan inerken üzerine yeniden arpa, buğday, şeker saçılır. Burada “koltuk” denilen bir uygulama vardır. Gelini yengeleri koltuklarına girerek arabadan indirip eve getirirler. Gelin bir sandalyeye yerleştirilir. Koltuğunun altına da bir ekmek koyulur. Daha sonra bu ekmekten alınıp orada bulunanlara birer parça ikram edilir. Bu bereketi sembolize eder (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000). Ayrıca gelinin oturacağı yere önceden koyun postu serilir. Bundaki amaç ise gelinimiz uysal olsun sakın olsun düşüncesi ve inanişidir. Gelinin kucasına bir erkek çocuğu oturtulur. Bunun temelinde ise yeni gelinin kucasına erkek çocuk oturtulduğu takdirde ilk bebeklerinin erkek olacağı inanişi yatmaktadır (K.K. 39).

Gelini daha önce görmeyenler burada gelini görmeye gelirler. Akşamüstüne doğru kalabalık azalır ve gelin sofrası yapılır. Yemekler yenilir. Yengeler tarafından geline abdest aldırılıp akşam namazı kıldırılır ve gelin hazırlanır. Sağdıçlar da damadı yatsı namazı için camiye götürürler. Eğer daha önce kıyılmamış ise imam nikahı kıyılır. Yatsı dönüşü damat tekbir ve dualar eşliğinde eve getirilir. Daha sonra gelin ve damat odalarına geçerler. Kız tarafından ikindi vakti gönderilmiş olan yemek ve tatlılar yenilir (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 117-131). Burada ağızları bir ömür tatlı olsun diye aşçının gelin ve damat için hazırladığı şerbet içilir. Bu şerbete “gelin şerbeti” ismi verilmektedir. Damat ise şerbetin getirildiği tepsiyi boş geri vermez tepsinin üzerine aşçı için bahşiş koyulur. Sonrasında ise damadın gelinin duvağını açmadan önce bir hediye vermesi gerekir. Buna “yüz görümlüğü” denilmektedir. Yüz görümlüğü genellikle takıdır. Damat takıyı taktıktan sonra duvağı açabilir. Yengelerden bir tanesi kapının önüne koyulan çarşafı alır ve kız tarafına gösterir. Bu uygulama günümüzde varlığını az da olsa devam ettirmektedir (K.K. 39, K.K. 40).

2.3.1.3. Evlilik Sonrası Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde önceleri damadın aile büyükleri ile aynı evde yaşanırken günümüzde ise “ev üstüne ev olmaz” anlayışı yaygındır. Ailenin maddi imkanları yeterliyse yeni evli çifte ev alınır ya da ev kiralanarak evi ayrı yerde düzülür (K.K. 41).

Kırkağaç ve çevresinde düğünün ertesi günü sabah kahvaltı hazırlanır. Kahvaltıya tüm aile büyükleri, gelin ve damat hep birlikte katılır. Kahvaltıdan sonra “karıştırma” denen yemek yapılır.

“Karıştırma”, ekmeğin ufalanması içine yumurta kırılıp soğan ve yağ ilave edilip kavrulmasıyla yapılan geleneksel bir yemektir. Bayat ekmekler ile de yapılabilir. Karıştırma yenirken aile üyeleri birbirlerinin kaşıklarına vurular ve karıştırmayı yemelerini engellemeye çalışırlar. Zaten ekmek ufalanmış olduğundan “karıştırma” kaşıklardan kolayca dökülür. Her ne kadar mizah için böyle yapılsa da aslında gelin bize kaynaşsın, ailemize kolaylıkla uyum sağlayıp alışsın amacıyla oğlanın ailesi tarafından düzenlenir. Bu uygulamaya yörede “karıştırma töreni” denir. Hatta halk arasında uzak duran, kaynaşamayan gelinler için “karıştırma yapmadık ondan mı kaynamıyor?” denilir (K.K. 41, K.K. 42).

Düğünden bir hafta sonra “kızardısıra” uygulaması yapılır. Gelin süslenir, başını yapar, gelinliğini giyer ve kız evine kahvaltıya gidilir. Buna özellikle gençler katılır. Gelin öğleye kadar gelinlikle durur. Daha sonra gelinliğini çıkarıp yine şık bir kıyafet giyer. Oğlan evinin büyükleri akşam yemeğine gelirler. Bir sofra kadınlara bir sofra erkeklere olmak üzere sofralar kurulur. Buna yörede “kızardısıra” denilmektedir. Aradan bir hafta geçtikten sonra ise özellikle Cuma günü, kız evi, oğlan evinin “kızardısıra” sına gider. Burada gelinin ailesi, damadın aile büyüklerine ve kendi kızlarına hediyeler götürür. İki aile yemek yerler. Günümüzde kızardısıra halen uygulanmakla birlikte “gelin daveti” denilen uygulama da mevcuttur. Yeni evli çiftler düğünden kısa bir süre sonra amca, dayı, hala gibi yakın akrabalar tarafından evlere yemeğe davet edilir. Buna “gelin daveti” adı verilmektedir. Eğer mümkünse kız her hafta Perşembe günleri kendi ailesini ziyaret eder. Bu Kırkağaç ve çevresinde bir gelenek halini almıştır (K.K. 43).

Düğünden yaklaşık bir ay sonra ise gelin yeniden süslenir, gelinliğini giyer. Kendisinin veya kayınvalidesinin evinde “gelin mevlidi” yapılır. Gelin evin müsait bir alanına herkesin görebileceği şekilde sandalyeye oturtulur. Burada akraba, komşu ve tüm davetli kadınlar bir araya gelir. Dualar okunur, ikramlar yenir ve yeni evli çift için dualar edilir. Yeni gelinin gelinliği mübarek edilir. Davetliler üzerine para veya altın takarlar. Ayrıca Kırkağaç ve çevresinde gelinin her Perşembe kendi ailesini ziyaret etmesi gelenek halini almış bir uygulamadır (K.K. 44).

2.3.2. Evlenme İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

İnsanoğlunun hayatında önemli bir yere sahip geçiş dönemlerinden bir tanesi evliliğdir. Evlilik, soyun devamı sağlamak, kadının ve erkeğin sosyal bir statü kazanması bakımından oldukça önemlidir. Geleneksel Türk aile yapısında birtakım değişiklikler varsa da evlilik kurumu ve aile saygınlığını günümüzde de korumaktadır. Evlilik etrafında gelişen birtakım inanış ve uygulamalar mevcuttur. Geleneksel Türk Kültürünün izlerini taşıyan ve evlilik etrafında gelişen bu uygulamalar ve inanışlar Kırkağaç ve çevresinde de görülmektedir.

Kırkağaç ve çevresinde düğün öncesi dönemde iki aile için de saygın ve sevilen bir kişi kız evine aracı olarak gönderilir. Bu kişiye yörede “dünürbaş” ismi verilmektedir. Bu kişinin görevi aslında iki aile arasında aracılık yapmak ve oğlan tarafının niyetini kızın ailesine bildirmektir. Çünkü Türk toplumu aile yapısında eşlerin rızası kadar anne ve babanın rızası da önemli yer tutmaktadır. Kırkağaç’ta yapılan “dünürbaş” uygulamasının izlerini Eski Türklerin uygulamalarında görebiliriz. Kaşgarlı Mahmut’un eserlerinde aracılarla ilgili “sawçı” sözcüğü kullanılmıştır “sawçı” hısım ve dünür arasındaki elçi manasına gelmektedir (Mandaloğlu, 2022).

Kızın rızasının olduğu fakat ailesinin rıza göstermediği durumlarda gerçekleştirilen “kız kaçırma” uygulaması yoluyla evlilik Kırkağaç ve çevresinde az da olsa varlığını devam ettirmektedir. “Kız kaçırma” uygulaması yörede uygun görülmesi de evlilik çeşitlerinden bir tanesidir. Kız kaçırma uygulamasında Eski Türklerde Yakut boylarında kız kaçırılmaya gidilecekse şaman tarafından

yapılan bir ayinden sonra yola çıkılırdı. Kız kaçırmaya gidecek gençler toplanır ve atlarını hazır bulundururlardı. Altaylılarda ise kızın rızası ve anne babasının onayı ile kız kaçırma olurdu. Kız, razı olduğunun bir göstergesi olarak erkeğe yüzük veya mendil verirdi (İnan, 1986, s. 166).

Kırkağaç ve çevresinde görülen çeyiz ve etrafında gelişen çeyiz düzme, çeyiz götürme, çeyiz serme uygulamalarına rastlanılmaktadır. Arapça’da “cehaz, cihaz” olarak tanımlanan kelime “yolcunun, gelinin ve sefere çıkacak ordunun ihtiyaç duyacağı eşya, gıda maddesi, silâh vb. malzemeler” olarak tanımlanmıştır. Türkçeye ise “cihaz” şekliyle geçmiş “çehiz ve çeyiz” olarak yaygınlaşmıştır. Çeyiz, gelinin baba evinden götürdüğü elbise ve benzeri eşyalar için kullanılır (Mahmûd, 1993, s. 296-297). Çeyizin kökeni Orta Asya Türk Geleneklerine kadar uzanmaktadır. Eski Türklerde çeyiz, baba evinden kıza düşen pay olarak görülmektedir. Dede Korkut’ta “oğlu olan ivermiş, kızı olan köçürmüş” sözü kızın payının oğlan evine göçürülmesini ifade etmektedir. Bunun yanında Dîvânu Lugâti’t-Türk’te “ol anıng kızın septürdi -onun kızını çeyizleyerek güveyinin evine göndermesini emretti” ifadesi geçmektedir. Bu ifadeden anlaşılabileceği üzere bir babaya kızını çeyizli olarak evlendirilmesi emredilmektedir (Nas, 2018, s. 991-1005).

Kırkağaç’ta geline düğünden önce kına yakılması geleneğinin kökeni çok eskilere uzanmaktadır. Kına, Türk inanç sisteminde adanmışlığın bir sembolüdür. Bu işareti taşıyan varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara kimse dokunamaz. Dokunulup saygısızlık gösterildiği takdirde uğursuzluk ve felaket getireceği inancı mevcuttur. Bu şekilde adak koruma altına alınmış olur (Kalafat, 1995, s. 105).

Gelin evden çıkarken başına kırmızı pullu bir duvak örtülmesi ve belinin etrafında kırmızı kuşağın üç kere döndürülüp takılması uygulamasına yörede “kuşak bağlama” denmektedir. Geleneksel Türk Dininde Kamların ve alpların kuşandığı kuşak ile kutsiyet ifade eden üç sayısının kuşak bağlama uygulamasında birleştiği görülmektedir (Kalafat, 1995, s. 27-28). Bu kuşağa aynı zamanda “gayret kuşağı” ismi verilmektedir. Gayret kuşağının bağlanılmasındaki amaç gelinin gideceği evde tembel olmaması, işten kaçmamasına yöneliktir. Kimilerine göre ise, kuşağın bir anlamı da bakirelik simgesi olabileceğidir. Kuşağın ucuna bağlanmış bilezik ise babanın kızına verdiği son harçlığı temsil etmektedir (Tuna, 2006, s. 149-160).

Kırkağaç’ta eşikle ilgili bazı inanışlar ve uygulamalar mevcuttur. Gelin, yeni geldiği evde kapı eşiğinden geçerken tekbir, salavatlar ve dualar eşliğinde geçmektedir. Bu uygulamanın İslam öncesi Türklerin inanışlarıyla ilişkisi bulunmaktadır. Geleneksel Türk Dininde, çadır ve evleri koruduğuna inanılan “ev iyeleri” nin bulunduğu inanılırdı. Bu iyeler, evin bekçisi olarak görülmekteydi ve evin eşiğinde bulunduğu inanılan bu iyelerin ev üyelerini kötülüklerden koruduğuna inanılırdı. Eşikten geçerken tekbir ve dualarla geçmenin altında yatan neden ev iyelerini memnun etmektir. Ayrıca o evin “ata ruhlarını” memnun etme amacı da vardır (Arık, Eroğlu, 2020, s. 380-381).

Kırkağaç ve çevresinde gelin alma uygulamasından sonra damadın evine gelindiğinde saç uygulaması yapılarak kafasından aşağı şeker, bozuk para, arpa, buğdaydan oluşan karışım atılmaktadır. Bu uygulama Eski Türklerde var olan “saçı”nın yansımasıdır. Saçı uygulaması, Geleneksel Türk Dininin izlerini taşımaktadır. Saçı, bir kansasız kurban türüdür. “Saçı”ya “saçılga” veya “çaçılga” da denilmektedir (Küçük, Tümer, Küçük, 2021, s. 103). Saçı, her dönemde üretilen en önemli mahsullerden oluşmaktadır. Avcılığın olduğu dönemlerde av ürünlerinden, çobanlık dönemlerinde süt ve kırmızı hayvanlarının yağlarından, çiftçiliğin yapıldığı dönemlerde ise çiftçilikten elde edilen ürünler saç olarak kullanılmıştır.

Yörede Eski Türklerden kalan bir diğer uygulama ise “sağdıçlık”tır. Sağdıçların, damadın tıraşı ve giydirilmesi, çalgıcıları ayarlamak, düğün yemeğinin hazırlanması ve dağıtılması sırasında

yardımcı olmak, kız evinden çeyizinin ve gelinin alınması, gelin alımı esnasında bayraktarlık yapmak ve gerdek gecesi damadın odasına götürülmesi gibi başlıca görevleri vardır. Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lûgati't-Türk'te "sevinç" sözcüğünün kullanımını örnekendirirken "Mende bulnur sewinç otı kadhgu atar, karşı körüp sağdıç anı uçmak atar" mısralarında "sağdıç" kelimesini dost, sağdıç anlamları ile kullanmıştır. "Sağdıç" aynı zamanda Oğuz Türkleri'nden bu güne "güveye arkadaşlık eden kimse" anlamında kullanılmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda da "sağdıç" kelimesi geçmektedir. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyunda Segrek kardeşi Egrek'i kurtardıktan sonra iki kardeş birbirine sağdıç olmaktadır (Uzun, 2021, s. 1-9).

Kırkağaç ve çevresinde gelin ve damat oğlan evine gelmeden önce yörede bilinen ulu şahsiyetler olan Sarıhoca veya Sarıkız'ın türbesine gider ve orada dualar edilir. Bu, atalar kültü ile ilgili bir uygulamadır. Bu uygulamanın Orta Asya Türk Geleneği olduğu anlaşılmakta ve Göktürk ve Azerilerde de buna benzer uygulamalara rastlanılmaktadır. "Yas Çalgısı" ismiyle Ege Tahtacıları arasında bu uygulama mevcuttur (Selçuk, 2004, s. 185-186).

Kırkağaç ve çevresinde günümüzde gelin ve damat birbirini düğün öncesi görse dahi önceleri düğün gecesi birbirlerini ilk defa görürlerdi. Bu ilk görüş çok önemliydi. Gelinin ve damadın ilk gecesinde birlikte içtikleri "gelin şerbeti" ağızlarının bir ömür boyu tatlı olmasına dair inanışla ilişkilidir. Ardından damadın gelinin duvağını açıp "yüz görümlüğü" adı altında hediye vermesi uygulamasına Eski Türk Kültüründe "körümdük" ifadesiyle rastlanılmaktadır (Ögel, 1979, s. 250).

Kırkağaç'ta düğünün ertesi günü kahvaltıdan sonra yapılan "karıştırma" uygulamasında aslında gelinin yeni bir aileye geldiği için kaynaşması ve yabancılık çekmemesi amaçlanmaktadır. Çünkü gelin yabancı kabul edilir ve yeni geldiği aileye kabulü için "karıştırma" yapıp gelin aileye kaynaştırılmaktadır.

2.4. Ölüm İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

İnsanoğlu için ölüm kaçınılmaz bir son ve hakikattir. Ölümden sonraki hayatın bilinmezliği ve insanların buna dair gelişen kaygıları neticesinde ölümün insanlar üzerinde korku veren bir yönü vardır. İnsanın ne zaman, ne şekilde öleceğini bilmemesi ölümle ilgili endişelerdendir. Çoğu insan aynı zamanda sevdiklerinden ayrılacağı düşüncesiyle ölmeyi istemez hatta daha uzun ve sağlıklı bir ömür ister. Ölüm insan hayatındaki geçiş dönemlerinin sonuncusudur. Ölüm ve etrafında gelişen birçok inanış ve ritüel mevcuttur.

2.4.1. Ölümle İlgili Halk İnanışları

Ölüm Arapça'da mevt, vefat, helak kelimeleriyle anlatılır. Hayatın bitişi manasına gelir. Ruhun bedenden ayrılmasıyla kişinin hayat kaynağını kaybetmesi şeklinde tanımlanır (Gürkan, Ölüm, 2007). Her insan fanidir ve bir gün ölecektir. Ölümü bir geçiş dönemi olarak görenler olduğu gibi bir son olarak görenler de vardır. Doğum ve evlenme geçiş dönemlerinde olduğu gibi ölüm etrafında gelişen adet ve inanmaları Kırkağaç ve çevresinde ölüm öncesi, ölüm esnası ve ölüm sonrası halk inanışları şeklinde inceleyeceğiz.

2.4.1.1. Ölüm Öncesi Halk İnanışları

Ölüm gerçekleşmeden önce yaşanan bazı olay ve durumlar insanlar arasında ölümün bir belirtisi olarak kabul edilmiştir. İnsanlar bazı davranışları, meteorolojik olayları, bazı hayvanların

hareketlerini ve çıkardıkları farklı sesleri, rüyaları, hastanın psikolojik ve fiziki görüntüsündeki değişikliği ölümün ön belirtisi olarak kabul etmişlerdir (Örnek, 1977, s. 208).

Kırkağaç ve çevresinde ölümün belirtisi olarak görülen bazı inanış ve uygulamalar vardır. Bu inanışların bazıları hayvanlar ve rüyalarla ilgilidir. Bu inanışlardan ilki baykuş ötmesidir. Eğer baykuş bir evin çatısına konup öterse o evden cenaze çıkacağına inanılır. Hayvanla ilgili olan bir diğer inanış ise köpek ulumasıdır. Köpek gece çok havlarsa ve ulursa yakında bir ölü çıkacağına inanılır. Rüyalar ile ilgili olan inanışlardan biri eğer bir kişi rüyasında ölmüş akrabalarının içerisinde veya aynı sofrada kendisini görürse ölümünün yaklaştığına işaret olarak kabul edilir. Aynı zamanda rüyada tabut, cenaze görmek de ölüme işarettir. Bunların yanında gece aynaya bakmak hoş karşılanmaz ve gece aynaya bakan kişinin ömrünün kısılacacağına ve ölümünün yakın olacağına inanılır (K.K. 41). Makasın ağzı açık kalırsa düşmanın ağzı da açık kalır ve o evden ölü çıkar inanışı mevcuttur. Bu inanışa istinaden ağzı açık makas ağza yaklaştırılır ve makasa tükürülür. Çıkarılan ayakkabı ters dönerse de ayakkabının sahibinin öleceğine dair inanış mevcuttur (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 145).

Kırkağaç ve çevresinde yaşlı ve hasta kimselerin büründüğü bazı ruh halleri onların ölümüne işaret olarak görülmüştür. Eğer bir kişinin ölümü yakınsa o yıl boyunca agresif, inatçı tavırlar sergilediğine inanılır. Hasta veya yaşlı kişinin ayağını sürüyerek yürümesi, ağız tadının bozulması, yemeden içmeden kesilmesi, elindeki ve yüzündeki sararma ölüm belirtisi olarak görülür (K.K. 41).

Kırkağaç ve çevresinde ölümünün yaklaştığını düşünen insanlar kendi kefenlerini alırlar. Eğer yakınlarda ölümü beklenen çok ağır hasta ve yaşlı kimseler varsa helalliklerini almak için ziyarete gidilir. Ziyarete giderken de kolonya, meyve suyu, süt gibi malzemeler götürülür. Hastanın ve bakımını üstlenen kişilerin işlerinin kolaylaşması için çorba veya yemek yapıp götürülebilir. Aynı zamanda hasta ziyareti kısa tutulur, ziyaret esnasında hastaya veya ev sahibine zahmet verilmez (K.K. 42).

Yörede eğer öleceği anlaşılan bir kişi varsa yakınları yanına girebilir ve helallik alabilir. Sekerat denilen kişinin ölüm anı anlaşıldığında ise kişi kibleye çevrilir, kendisine su verilir. Su verilmesindeki amaç şeytanın son anda kişiyi aldatıp hayali bir su ile imanını satın almaya çalışmasına dair inanıştır. Kişi su içemeyecek durumdaysa dudaklarına pamuk yardımıyla su veya zenzem sürülür. Kişiye Kelime-i-Şehadet getirilmeye çalışılır. Eğer getiremeyecek durumdaysa da yanındakiler Kelime-i Şehadet getirirler. Bir hoca veya dini bütün bir insan tarafından yanında Kur'an-ı Kerim okunur ve dualar edilir. Bunun yapılmasındaki amaç can vermenin çok zor olduğu ve kişinin bu zor durumunun okunan Kur'an-ı Kerim'in yardımıyla kolaylaşacağına dair inanıştır. Bu şekilde kişinin daha kolay can vereceğine inanılır (K.K. 41, K.K. 42).

Ölen kişi kolay bir şekilde ve yüzünde bir gülümsemeyle can verdiyse o kişinin imanlı, Allah'ın rızasını kazanmış, ahiret yurdu cennet olan bir insan olduğuna inanılır. Eğer kişi zor can verdiyse kişinin salih kimselerden olmadığına veya hayattayken bir canlının canını yaktığına ve bunun için zor can verdiğine inanılır. Kişinin gözü açık bir şekilde öldüğü görülürse bu dünyadan gözü arkada kalarak gittiğine herhangi bir muradının gerçekleşmediğine inanılır. Özellikle evladı varsa ve düğününü göremediye gözlerinin açık bir şekilde ölümü evladının düğününü görememesine bağlanır (K.K. 43, K.K.44).

2.4.1.2. Ölüm Esnasındaki Halk İnanışları

Ölüm gerçekleştiği sırada yakınları sevdiklerini kaybetmenin hüznüyle ağlarlar. Bundan sonra ilk iş ölümün duyurulmasına gelmiştir. Konu komşu ve akrabaya haber verilir. Ölen kişinin uzakta

bulunan kızı, oğlu, eşi dostu varsa onlara da telefon aracılığıyla haber verilir. Kişi gece öldüyse sabah ilk iş cami hoparlöründen sela verilir. Kırkağaç'ta belediye anonsu da yapılmaktadır. Ölen kişinin çocukları, anne veya babası üzerinden kişi tanıtılarak cenaze ilanı verilir. Ölen kişinin gözleri açıksa önce gözleri kapanır. Bunu da muradına eremediğine inanılan yetişkin oğlu veya kızı varsa o gerçekleştirir. Örneğin oğlu evlenmemiş bir baba gözleri açık bir şekilde öldüğünde gözlerini bizzat oğlu kapar (K.K. 45). Göz kapama işleminden sonra ölünün çenesi bağlanır. Mevtanın üzerine şişmesin diye bıçak koyulur. Bazen beze sarılı bir halde buz da koyulabilir. Aynı zamanda üzerine beyaz çarşaf örtülür. Eğer o gece evde bekletilecekse uygulama bu şekildedir. Ailenin istek ve ölümün şekil ve durumuna göre cenaze bekletilmek üzere morga da koyulabilir. Eskiden cenaze yıkama işlemi evlerin bahçe veya avlularında gerçekleştirirdi. Avluya teneşir getirilir, kazanlarda eli yakmayacak sıcaklıkta su ısıtılır, ev sabunu ve lifle köpürtülüp durulanarak usulüne uygun bir şekilde yıkama ve kefenleme işlemi yapılırdı. Yıkama sırasında kullanılan lif, sabun gibi eşyalar yeniden kullanılmaz. Kazan da ters çevrilir ve kapatılır. Bu uygulamadaki amaç o evden başka bir ölü çıkmasını diyerdir. Mevta erkek ise erkek bir hoca veya bu işi bilen bir erkek, kadın ise kadın bir hoca veya bu işi bilen bir kadın tarafından ölü yıkanır ölen kişinin ailesi, sevdikleri ve yakınları da yıkama işlemi sırasında ölüye su döküp hocaya veya yıkayan kimseye yardımcı olurlardı. Cenazeyi yıkayan kişiye ise bir miktar para ve havlu, yazma gibi hediyelikler verilirdi. Günümüzde ise cenazenin yıkanması işlemi gasilhanede gassallar tarafından gerçekleştirilmektedir. Kişinin sevdikleri ve yakınları burada hazır bulup yine aynı şekilde ölüye birer tas su dökebilirler (K.K.46).

Cenaze kefenlendikten sonra tabutun içine tekbir ve dualar eşliğinde yerleştirilir. Tabutun üzerine battaniye veya seccade örtülür. Eğer ölen kişi erkek çocuk veya gençse tabutun üzerine damatlığını temsil eden takım elbise ceketi konur. Ölen kişi bekar ve genç kızsaa tabutunun üzerine duvak veya yazma konur. Bunların koyulmasındaki amaç duvağın veya yazmanın gelinliği temsil etmesi o kişinin bu dünyadan muradına ermeden göçtüğünü belirtmektir. Bu esnada bir grup yakını tarafından da mezar kazma işlemi gerçekleştirilirdi. Mezar kazarken kürek elden ele verilerek yer değiştirmez. Önce yere koyulur daha sonra diğer kişi küreği alır. Eğer mezar taşsız, kolay kazılıyorsa o kişinin kabir ve ahiret hayatının kolay ve güzel geçeceğine, mezar taşlı ve zor kazılıyorsa o kişinin kabir ve ahiret hayatının zor olacağına inanılır. Günümüzde ise mezar kazma görevi belediye mezarlık hizmetleri kapsamında görevlilerce gerçekleştirilir (K.K. 47).

Tabut artık cenaze namazı ve defin için hazırdır. Tabuta sağ omuz üzerinde ölen kişinin evinin önüne getirilir. Orada toplanan kalabalıktan üç kez helallik istenir. Kadınlar evde kalır ve erkekler cenaze namazının kılınması için belirlenmiş camiye tabutu omuzlarında taşıyarak götürürler. Cenaze taşınırken yardımlaşılır çünkü cenazeye omuz vermenin sevap olduğuna inanılır. Eğer mesafe uzaksa cenaze aracıyla da götürülebilir (K.K. 48).

Camiye gelindikten sonra tabut musalla taşına konur. Cenaze namazı imam tarafından kıldırılır. Cenaze namazı kılındıktan sonra imam cemaatten helallik ister ve dualar eşliğinde cenaze defin için mezarlığa götürülür. Cenaze kabre varsa oğlu yoksa da birinci dereceden yakınları tarafından indirilir, sağ tarafının üzerine kibleye dönük şekilde yerleştirilir. Cenazenin üzeri örme hasır ve tahtayla örtülerek toprağın doğrudan cenazeyle teması engellenir. Sonra sıra kürek el değiştirilerek cenazenin üzerine toprak atılır. Kürek elden elde verilmez. Yere konulup daha sonra yeniden alınır. Defin işlemi tamamlandıktan sonra orada bulunan insanlar Fatiha Suresini okurlar. Sonrasında imam telkin getirir. Bundan sonra da cenaze evine geçilir (K.K 49). Kırkağaç ve çevresinde yaygın olan inanışa göre selvi ağacının toprağı temizlediğine ve aynı zamanda ölümü

temsil ettiğine inanıldığından genellikle mezarların başına selvi ağacı dikilir ve mezarlıklar selvi ağaçlarıyla doludur (bkz. foto 15, 16, 17).

2.4.1.3. Ölüm Sonrası Halk İnanışları

Yakını ölen kimselere baş sağlığında bulunmak, acısını ve hüznünü paylaşp hafifletmek için defin sonrasında cenaze sahibinin evine geçilir ve taziye yapılır. Cenazenin defni sırasında defin törenine katılmayan kadınlar cenazenin ardından yetmiş bin tane Kelime-i Tevhit okurlar ve bunlar nohut taneleriyle sayılır. Taziye gelen insanlar ölen kişinin yakınlarına “ Başınız sağ olsun, Allah sabırlar versin, mekanı cennet olsun, Allah geride kalanlara başka acı göstermesin, Allah taksiratını affetsin” gibi sözler söylerler. Cenaze evi boş bırakılmaz. Cenaze evine ziyarete gelenler yanlarında çay, makarna, şeker gibi ikramlıklar getirirler (K.K 50).

Ölen kişinin yakınlarına hiçbir iş yaptırılmaz, taziye gelen insanlar tarafından yapılacak işler varsa halledilir. Ayrıca cenaze evinde ölen kişiye saygısızlık olacağı inancıyla kırk gün boyunca televizyon açılmaz. İlk günler tıraş olunmaz. Yakınlarda bir düğün töreni varsa ertelenir ya da çalgılı olması planlanan düğün dualı bir şekilde gerçekleştirilir (K.K 49, K.K.50). Cenaze evinde yemek pişmez. “Ölü yemeği” adı altında yemekler ikram edilir. Sadece ilk gün cenaze sahibi ya da yakınları kıymalı pide yaptırır yanında ayranla birlikte başsağlığına gelen misafirlere pideler ikram edilir. Diğer günler komşular, akrabalar ve yakınlar evlerinde yemek pişirip sofralarla cenaze evine götürürler. Genellikle tencereler bir sini üzerine dizilir ve cenaze evine gönderilir. Cenaze evinde bulunan ölen kişinin yakınları da kapları boşaltıp geri verirler (K.K 51).

İlk gün akşam ve yatsı ezanı arasında Bakara Suresi okunur. Yatsıdan sonra ise Yasin ve Mülk Suresi okunur. Yedi gün boyunca dini bütün kadınlar bir araya toplanır ve Yasin, Mülk, Nebe, Fetih. Rahman, Vakıa gibi sureleri okurlar. Aralarında cüzleri paylaşp toplu hatim yaparlar. Bir hafta sonra ölen kişinin yedisi yapılır. Kur'an-ı Kerim okunur ve ölen kişi için lokma döktürülür. Gelen misafirlere lokma, zeytin, peynir, gül reçeli, turşu ve tahinden oluşan sofralar kurulur (K.K 49).

Kırkağaç ve çevresinde ölen kişinin kırkıncı gününde mevlid okutulur. Ölenin ailesinin maddi imkan ve durumuna göre pilavlı nohutlu yemek yaptırılır ya da lokma döktürülür. Yörede “kırk mevlidi” diye adlandırılan bu uygulamayı kırkıncı gününde gerçekleştiremeyen ölüün etinin ve kemiğinin birbirinden ayrıldığına inanılan ölümünün elli ikinci gecesinde gerçekleştirir. Bu gece elli ikisi duası okunur, Yasin, Tebareke, Amme sureleri okunur, çeşitli dualar ve ilahilerle ölü elli ikinci gecesinde yalnız bırakılmaz. Bu uygulamalar yapılarak ölü bu gecesinde rahat ettirmeye çalışılır (K.K 51).

Yörede ölüden kalan kıymetli eşyalar ve yeni olan kıyafetleri paylaşılır. Son giydiği ayakkabılar ihtiyaç sahibi bir kişinin alması için kapının önüne bırakılır. Yörede ıskat uygulaması mevcuttur. İskat, namaz oruç, kefareti gibi borçların ödenmesi için ölen kişi adına fidye ödenmesine denir. Ölen kimsenin ergenlik çağından itibaren ibadetleri hesaplanır ve gün sayısınca para ihtiyaç sahibi kimselere pay edilir (K.K 52).

Kırkağaç ve çevresinde genellikle Cuma günleri mezarlık ziyaretine gidilir. Cuma akşamı ve halk arasında “gire gün” denilen Pazar günü, ölülerin “acaba bize hayır yapıyorlar mı, arkamızdan dua ediyorlar mı? ” diye eve geldiğine inanılır. Bu inanıştan dolayı özellikle bu günlerde ölen kişi adına ihtiyacı olan birilerine küçük de olsa hayır yapılır, dualar edilir. Bu günlerin dışında arife ve Bayram günlerinde de kabir ziyareti yapılır. Kabirler sulanır, toprak temizlenir, otu varsa alınır. Çiçek dikmek isteyen çiçeğini diker. Her kabrin başına özellikle selvi ağacı dikilir. Ölülere Yasin Suresi okunur ve kabristan dönüşü ölen kişilerin hayrı için lokum, şeker gibi ikramlıklar dağıtılır (K.K 53).

2.4.2. Ölümle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Kırkağaç ve çevresinde ölüm ve etrafında gelişen halk inanışlarının bir kısmının İslam Dininin uygulamalarından bir kısmının ise Geleneksel Türk Dini inancının uygulamalarından geldiği anlaşılmaktadır. Hayvanlarla ilgili inanışlardan evin çatısına baykuşun konması ve köpeğin ulumasının ölüm habercisi olduğu inanışı dikkati çekmektedir. Hayvanların bazı yetenekleri, özellikleri, uğurlu veya uğursuz sayılmaları bu türden inanışların oluşmasında büyük bir etkindir. Köpeğin sadece uluması değil ulumasının şekli ve uzunluğu da ölüm habercisi sayılmaktadır. Baykuşun ise sesinin ve yüzünün ürpertici olması, özellikle terkedilmiş, ıssız yerlere yuva yapması onun ölümün habercisi olarak nitelendirilmesinde etkili olmuştur (Örnek, 2000, s. 209). Türklerde Oğuzların yirmi dört boyundan biri olarak sınıflandırılan Bayat Boyunun simgesi Baykuştur. Baykuş, Eski Türklerde “ügi” olarak da adlandırılır. Baykuş, Çin Kültüründe karanlığı simgelerken Eski Mısırlılar ve Hintlilerde “ölüm kuşu”, Romalılarda ise uğursuz bir kuş olarak görülür. Aztek ve Maya yerlilerinde de baykuş ölüm habercisi olarak görülür. Türk topluluklarından Gagauzlar'ın inancında da baykuş ölüm habercisi olarak görülür. Baykuş ötüncü baykuşa şaraplı ekmek verilir ve “bu mahallede annen ve baban yaşar, sen diğer mahalleye git, seni orada düğüne beklerler” denilerek baykuş uzaklaştırılmaya çalışılır. Gagauzlar'da baykuş “kukumyau” olarak adlandırılır. Halk kültüründe baykuşa olumsuz anlamlar yüklense de koruyuculuk, yol göstericilik ve yardım etme özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Baykuşun ifade ettiği anlamların başlangıçtan günümüze kadar değişerek geldiği gözlemlenmektedir (Ercan, 2024, s. 65-75).

Kırkağaç ve çevresinde ölüm gerçekleştikten sonra ölünün üzerine bıçak veya demir konulur. Bunun yapılmasındaki amaç ölünün şişmesini engellemektir. Eski Türklerde dağ, tepe kaya, deniz, göl, demir vb. gibi tabiat kuvvetlerine inanma mevcuttur. Tabiat Kültürleri birer ruh kabul edilirdi (Kafesoğlu, 1998). Demir bir kült olarak kabul edilir ve kutsallığına, koruyuculuğuna, kurtarıcılığına inanılırdı. Demirin kötü ruhları kovduğuna dair inanış mevcuttur (Kılıç, 2012). Kırkağaç ve çevresinde ölen kişinin önce çenesi bağlanır. Çene bağlama uygulamasına yörede “çene çekme” de denir. Ölüm anında odada bulunanlar arasında “Çenesin kim çekecek?” diye sorularak çeneyi çekecek kişi kararlaştırılır. Yöre halkına göre ölünün ağzına toprak kaçmasını ve haşerat girmesini engellemek için ölünün çenesi çekilir ve bağlanır. Eğer gözleri açıksa gözleri kapatılır (K.K. 53). Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Türkler arasındaki inanışa göre ruhun ağızdan çıktığına inanılır ve ruh yeniden dönmeyi diye çene bağlanır (Yeniay, Doğan, Sancı, 2023).

Yörede ölen kişinin arkasından yakınları üzülür. Fakat bu ağlama ve üzüme ve yas süreci yüksek sesle, Allah'a isyan edencesine feryat figan bir tutumla yapılmaz. Türklerin tarihine bakıldığında Göktürkler, ölünün ardından saçlarını kesip kulaklarını ve yüzlerini bıçakla yaralayarak ölüm acısını yaşamışlardır. İtil Bulgarlarında ise çığlıklarla ağlama ve kölelere kendilerini dövdürüp feryat etme uygulaması bulunmaktadır. Kırgız-Kazak kadınları da acılarını yüzlerini tırmalayarak ve saçlarını yolarak göstermişlerdir (Arık, Eroğlu, 2020, s. 279). Kaşgarlı Mahmut'un divanında Alp Er Tunga için yapılan yas töreni anlatılmaktadır. Dede Korkut Hikayelerinde ise Beyrek' in ölüm haberi karşısında babasının feryadı, annesinin saçlarını yoluşu ve ağlayışından bahsedilir (Gültepe, 2015, s. 452). Ölen birinin ardından ağlamak ve yas tutmak aynı zamanda İslam Öncesi Arap adetlerindendi. Özellikle Cahiliye döneminde yas tutmaya “nihaye” denirdi. Hz. Muhammed'in küçükken vefat eden oğlu İbrahim için “Göz yaşarır, kalp mahzun olur. Biz ancak Rabbimizi razı edecek sözler söyleriz. Ey İbrahim, biz senden ayrılmaktan dolayı çok üzgünüz.” buyurduğu nakledilmektedir (Nebevi).

Kırkağaç ve çevresinde ölen kişinin yakınları defin işleminden sonra ölü evine ziyarete gelirler. Ziyarete gelen yakınların getirdikleri yemekler gelen bütün misafirlere ikram edilir. Buna yörede “ölü yemeği” denir. Ölü yemeği genellikle komşular tarafından evlerde pişirilip cenaze evine getirilir. Ölünün yedisinde, kırkında ve elli ikisinde ikram edilmek üzere lokma, tavuk pilav gibi ölünün hayrına yemekler pişirilir. Bu aynı zamanda ölünün yılında da tekrar edilir. Ölü yemeğinin tarihine bakıldığında Eski Türk topluluklarından Sakalar, Kırgızlar, Kazaklar ve Göktürkler gibi hemen hemen tamamında ölü yemeği geleneği mevcuttur. Ölü yemeği “ölü aşısı” ya da “yoğ aşısı” olarak adlandırılmaktadır. “Yoğ” ilk başlarda defin törenini ifade etmek için kullanılırken zamanla ölünün ardından verilen yemek ve ziyafetler için kullanılan kavram haline gelmiştir. Orhun yazıtlarında Göktürklerde düzenlenen “yoğ aşısı” töreninin çok büyük bir katılımı gerçekleştiğinden bahsedilmektedir (Günay, Güngör, 2003, s. 115). Ölü aşısı Divan-ı Lügatit-Türk’te “yoğ, yogla, yog basan” kelimeleriyle ifade edilir. Aşının tamamının veya bir kısmının ölünün mezarına döküldüğü geriye kalanların ise cenazeye katılanlara ve fakirlere dağıtıldığı, bu tören için yüzlerce hayvan kesildiği nakledilmektedir (Küçük, Tümer, Küçük, 2021, s. 105-106).

Ölü definin tarihine bakıldığında ölüleri yakma, toprağa gömme veya tabut içerisine koyup bir ağaca asma uygulamalarına rastlanılmaktadır. Eski dönemlerden bu yana mezarlardan at kemiklerinin çıkması at kurbanının varlığına işarettir. Türkler arasında mumyalama da mevcuttur. Çünkü ölüm ve defin arasındaki süre oldukça uzundur. Genellikle ilkbaharda ve yazın ölümler defnedilmektedir. Çin kaynaklarına göre Hunlar ile ilgili ölümlerini iki katlı tabutlara koydukları, tabutları ise altın ve gümüşten işlemeli kumaşlarla örttüklerini bildirmektedir. Aynı kaynaklarda, Göktürklerin ise ölüyü çadıra koydukları bildirilmektedir. Türkler, 628’li yıllardan itibaren mezarı yükseltme uygulamasına yönelmişlerdir (Günay, Güngör, 2003, s. 109-113).

3. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE TABİATLA İLGİLİ HALK İNANIŞLARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Yağmur Duası geçmişten bugüne varlığını devam ettiren bir uygulamadır. Özellikle geçimi tarım olan ve yağmura ihtiyacı olan toplumlar yağmur duasına çıkmışlardır. Yapılan yağmur yağdırma uygulamaları “yağmur büyü” ve “yağmur duası” kavramlarıyla ifade edilir (Kılıç, 2011). Yağmurun yeterli oranda yağması bolluğu az yağması ise kıtlığı beraberinde getirir. Bu sebeple insan, kuraklığı ve kıtlığı önlemek amacıyla adetleri ve inanmaları doğrultusunda birtakım dualar edip törenler düzenlemiştir (Çıblak, 2002). Yağmur Duası ile ilgili ritüellerin Anadolu’nun ve Türk Dünyası’nın büyük bir kısmında ortak veya benzer uygulamalarla yapıldığı söylenilebilir (Polat, 2007).

3.1.1. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde yağışın az olduğu, kuraklığın baş gösterdiği dönemlerde yağmur duası uygulaması yapılır. Yağmur duasının yapılacağı zaman için özellikle bahar ayları tercih edilmektedir. Yağmur Duası ziyaret yerlerine çıkılarak yapılabileceği gibi günümüzde daha çok camilerde yapılmaktadır. Kırkağaç ve çevresinde yağmur duasını Habibler mahallesinden “Kerimağa” ve Çiftlik mahallesinden “Sakallı” gerçekleştirdi. Yağmur duasına katılacak olan cemaat genellikle dini bütün insanlardan oluşur. Yağmur duasından önce yağmur duasına katılacak insanlara hepsinin günahlarından tövbe etmesi, fakirlere sadaka verilmesi tavsiye edilir. Yağmur duasına giderken masumiyetlerine inanıldığından dolayı çocuklar ve hayvanlar da götürülür. Yağmur duası için toplanan cemaat Kırkağaç’ın Bakır Dağı üzerinde bulunan Osman Çavuş Yaylasına doğru yola çıkar. Osman Çavuş yaylası yüksekçe bir yerde bulunur ve çam ormanlarıyla dolu bir yayladır (K.K. 34, K.K. 35) .

Osman Çavuş Yaylasına varıldığında büyük meydana bulunan çam ağaçlarının altında kurbanlar kesilir toplanan bütün kalabalığa kazanlarda yemekler pişirilir ve hep birlikte hasırların üzerine kurulan yer sofralarında yemekler yenir. Yemekler yendikten sonra Osman Çavuş Yaylasında meftun bulunan Horosan erenlerinden “Abid Dede” ziyaret edilir ve Abid Dedeye kabrinin başında dualar edilir. Sonrasında cemaatle iki rekat namaz kılınır ve yağmur duası yapılır. Dua esnasında herkesin avuç içleri aşağı bakar pozisyonundadır. Tüm cemaat yapılan dualara amin amin diyerek eşlik eder. Günümüzde yağmur duası yapılmadığı zamanlarda da “Abid Dede hayrı” adını almış bu hayır yemeği halen varlığını devam ettirmektedir (K.K. 35, K.K. 36) .

Kırkağaç ve çevresinde yağmur yağması için yapılan bir diğer uygulama ise yeni gelinleri gelinlikleriyle bir su kuyusuna baktırmalarıdır. Yeni gelin gelinliği üzerindeyken su kuyusuna baktığında o yıl kuraklığın yaşanmayacağına, yağmurun çok yağacağına ve bereketli bir yıl olacağına inanılır (K.K. 25). Aynı zamanda yörede anneler ilk doğan çocuklarını yağmur yağdığında yağmur suyunun altına tutup ıslatırlar. Yöre halkınca bu uygulamanın yağmuru arttıracığına inanılır (K.K. 18). Yörede yağmur rahmet ve bereketin sembolü olarak görülür. Özellikle Nisan yağmuru şifadır inancı mevcuttur. Nisan ayında yağın yağmur suyu şifalı olarak kabul edilir. Yağmur suları kaplarda biriktirilir. Kaplardaki suyu içmek ve banyo yapmak suretiyle yöre halkınca kullanılır (K.K. 23).

3.1.2. Yağmur Duası İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Yağmur Duası Orta Asya ve Sibirya'dan Anadolu'ya taşınmış, göçebe ve yerleşik Türk topluluklarında varlığını devam ettirerek günümüze kadar gelmiştir. Geleneksel Türk Dininde eski Türkler yağmura ihtiyaç duyulan dönemlerde Kamlar “yada taşı” ismi verilen bir taş ile yağmur yağdırırlardı (Kalafat, 1998, s. 168). Yakutlarda yada taşına “sata” denir. Yakutların inancına göre “sata” bazı hayvanların içinde bulunur. En kuvvetli sata taşı ise kurdun karnından çıkarılan taştır. Altay Şamanistlerinde kamlar dışında yağmur yağdırmakla görevli “yadaçı” insanlar vardır. Yadacının yada taşı ile yağmur yağdırdığına, rüzgar estirdiğine inanılır (İnan, 1986, s. 162-163).

Kırkağaç ve çevresinde yapılan yağmur duası benzeri bir uygulamayı Karaçay-Malkar Türklerinde şu şekilde görmekteyiz.

“Ulu Teyri, Han Teyri (Yüce Teyri, Han Teyri)

Bulutları iy Teyri (Bulutları gönder Teyri)

Cavumları cavdur Teyri (Yağmurları yağdır Teyri)” (Tavkul, 1990, s. 304).

Yörede yağmur duası esnasında çocuk, büyük herkesin avuç içlerinin yere bakması yağmurun yağışının bir taklididir. Ayrıca dua öncesinde iki rekat yağmur duası namazının kılınması ve sonrasında dualar edilmesi yağmur duasında yer alan İslami unsurlardır (Kılıç, 2011, s. 503-514).

Kırkağaç'ta yapılan bir diğer uygulama olan yeni gelinin gelinliğiyle su kuyusuna baktırılması bizlere Çömçe Gelini hatırlatmaktadır. Anadolunun birçok bölgesinde çocuklar “Kepçe kadın, yağmur gelini, çömçe gelin” isimli bir kuklayı evlere giderek dolaştırırlar. Evdeki kadınlar ise çocuklara yiyecek şeyler verir ve kuklanın başına su döker. Bu toplanan yiyecekler çocuklar tarafından daha sonra oturup yenilir. Bu uygulamaların hepsi birer benzetmeli büyü örnekleridir (Boratav, 1984, s. 141).

Yörede yağmur duası için ilçenin yüksekçe bir yerinde olan Osman Çavuş Yaylasında, Abid Dede'nin kabrinin başında toplanılması ve orada kurbanlar kesilip kazanlarla yemek pişirilmesi geleneksel Türk dininde yer alan “atalar kültü” ile ilgilidir (Kılıç, 2011, s. 503-514). Ölmüş atalar için kurbanlar sunma geleneksel Türk dininin önemli uygulamalarındandır. Atalar Kültü ataerkil/patriarkal aile tipi olan toplumlarda görülür ve kökeni ölen atalarının geride kalanlara iyilik veya kötülüklerinin olabileceği inancından gelmektedir. Aynı zamanda her ölenin ruhu kült olarak kabul edilmez sadece saygı duyulan kimselerin ruhları kült kabul edilmektedir. Asya Hunlarında ve Tabgaçlarda ölen atalarının mezarlarını ziyaret ettikleri ve onlara kurban sundukları bilinmektedir (Günay, Güngör, 2003, s. 80).

Türkler su ve yağmur hayatın temel kaynağı olarak görülmüştür. Kırkağaç ve çevresinde yağmurun yağmasının bir rahmet ve bereket olarak görülmesi, yağmur yağmadı dönemlerde “Allah rahmetini kesti” sözlerinin sıkça kullanılması yağmurun rahmet, bereket ve Allah'ın gönderdiği bir lütuf olarak görüldüğünün bir kanıtıdır (Kalafat, 1995, s. 113).

3.2. Ağaç, Orman ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Geleneksel Türk Dininde ağaç ve orman kültürünün önemli bir yeri vardır. Türk boylarında görülen dağ, su, ağaç, orman, kaya kültürlerinin hepsi yer-sub adı altında toplanmıştır. Eski Türklerde tabiatı var olan bazı gizli kuvvetlere inanılırdı. Dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, volkanik göl, deniz, demir, kılıç gibi. Bu kuvvetlerin aynı zamanda birer ruhunun olduğuna inanılırdı (Kafesoğlu, 1998, s. 302).

Orhun Kitabelerinde Göktürkler’ in ifade ettiği şekliyle “ıduk yer-sub” (mukaddes yer su) hem koruyucu ruhları hem de vatanı temsil etmektedir. Vatanın korunmasında Yer-su ruhlarının rolü Tonyukuk yazıtlarında da açıkça ifade edilmiştir (İnan, 1986, s. 48).

3.2.1. Ağaç ve Orman İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde ağaca ve ormanlara büyük önem verilir. Yörede yeşile zarar verme, ağaç kesme ve yakma kötü görülür. Yol kenarları veya tarlaların sınırlarına çeşitli meyve ağaçları dikilerek insanların faydasına sunulmuştur. Yöre halkınca bu ağaçlara “hayır ağacı” denir. Örneğin kimsenin tarla sınırları içerisinde bulunmayan bir dut ağacı için “hayır dutu” tabiri kullanılmaktadır (K.K. 25).

Yörede genellikle mezarlıklarda da ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Özellikle mezarların başına ve mezarlıkların girişine selvi ağacı, gül bazen de meyve veren bir ağaç dikilmektedir. Selvi ağacının köklerinin toprağı ve kötü kokuyu temizlediğine inanılır. Dik duruşu ve göğe uzanması sebebiyle Kur’an harflerinden elif harfini andırdığı söylenmektedir. Ayrıca selvi ağacının çokça zikrettiğine inanılır. Mezarlık ziyaretinde bulunanların ve hayvan haşenatın meyve ağaçlarının meyvelerinden yedikçe ölünün sevap kazandığına ve sadaka hükmüne geçtiğine inanılır (K.K. 27).

Kırkağaç’ta bulunan Sarıhoca türbesinin yanındaki çitlembik ağacındaki oyuktan hasta bir çocuğun üç defa geçirilmesi ve ağacın oyuğuna bozuk para bırakılması ile çocuğun sağlığına kavuşacağına inanılır (K.K. 31). Kırkağaç’ın Bakır Mahallesinde Anıt Zeytin ağacı bulunmaktadır. Bu ağaç dünyanın üçüncü, ülkemizin ise en yaşlı tescil edilmiş zeytin ağacıdır. Yöre halkınca Hz. Meryem’in Hz. İsa’ya hamile iken Bergama’dan Efes’e göç ettiği esnada bu bölgeden geçtiği ve bu zeytin ağacını doğacak çocuğu Hz. İsa için diktiğine “Dünya var oldukça bu zeytin fidanı da yaşamını sürdürsün” dediğine inanılır (K.K. 28, K.K.30).

Yörede özellikle zeytin ve üzüm “cennet taamı” olarak anılır. Zeytinden elde edilen gelir için “hep hayırlı yerlere gider, parası bereketli olur” inancı mevcuttur. Ayrıca turşuluk cinsi zeytinin yağı yöre halkınca şifa olarak görülür. Kanser hastaları için turşuluk zeytinyağı içmesi önerilir.

Yöre halkınca incir ağacının altında uyunmaması gerektiğine inanılır. İncir ağacının altında uyunduğu takdirde yılan geleceğine dair inanış mevcuttur. Ayrıca incir dalı şifa olarak görülür. İncir ağacından alınan küçük bir dal parçası dua edilip siğil olan bölgeye sürülür ve siğillerin geçeceğine inanılır (K.K. 32). Kırkağaç’ta bir hayvan nazar değmesi sonucu hastalandığında iğde ağacından bir avuç dal koparılır ve bu dallar yörede hayvan damı olarak da adlandırılan ahırın kapısına ipe bağlanıp asılır. Böylece ahıra gelen kimsenin gözüne ilk olarak iğde dallarının çarpacağı ve hayvanlara nazarın geçmeyeceğine inanılır (K.K.33).

3.2.2. Ağaç ve Orman İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Ağaç ve orman kültürünün özünde avcılık-toplayıcılık yaparak geçimini sürdüren ilkel topluluklara ait olduğu, Türklerin de göçebe hayvancılık dönemine oradan geçtikleri düşünülmektedir. Aynı zamanda bu görüşe karşı çıkarak Türklerin özünde bozkır kültürüne sahip oldukları da iddia edilmektedir. İki durumda da Türklerde Ötüken Dağı ormanlarla kaplı olup “Ötüken Yıış” (Ötüken Ormanı) Göktürkler ve Uygurlar tarafından kutsal kabul edilmektedir (Günay, Güngör, 2003, s. 75).

Mezarlıkların başına meyve ağaçlarının dikilmesinin de İslami gelenekten kaynaklandığı söylenilebilir. Hz. Muhammed (s .a. v)’in “ Hiçbir Müslüman yoktur ki, o, ağaç diksin, yâhud ekin

eksin ve mahsûlünden insan, kuş, kurt yesin de kendisi müstefid olmasın? Elbette o Müslüman da diktiğiyle, ektiğiyle, müsâb olur.” (Zebîdî, 1981) hadisi mezarlıklarda meyve ağaçlarının dikilmesi veya yöredeki hayır ağaçlarının dikilmesine vesile olmuştur.

Yörede çitlembik ağacının dallarının arasındaki oyuktan hasta çocukların geçirilip sağlığına kavuşması inanışında Geleneksel Türk Dininde ağacın kült kabul edilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu uygulamada ağacın sağaltıcı gücünden faydalanılmaktadır. Ayrıca bu ağaç Sarıhoca'nın türbesinin yakınında bulunmaktadır. Ziyaret yerlerinde delikli taştan veya delikli ağaçtan geçme uygulamaları kutsal ile temas amacına yönelik uygulamalardandır. Bu uygulamalar aynı zamanda yeniden doğuşun da sembolüdür. Bu uygulamaya benzer bir uygulama Tahtacılar arasında Zeyne Dede ziyaretinde görülmektedir (Selçuk, 2004, s. 303-311).

Geleneksel Türk Dininde ağaç ve orman kültürü içerisinde “kayın” ağacının önemli bir yeri vardı ve kayın kutsal sayılırdı. Kayın ağacının koruyucu tanrı Umay ve Ülgen ile yere indirildiğine inanılır. Kamların davullarında bulunan şekillerden bir tanesi de kayın ağacı resmidir. Kayın ağacına aynı zamanda tapınılır ve kurbanlar sunulurdu (İnan, 1976, s. 38-40). Tabgaçlarda ilk ve son baharda yapılan atalara kurban sunma törenlerinden sonra kayın ağaçları dikilirdi ve etraf kayın ağaçlarıyla dolardı (Kafesoğlu, 1998, s. 290). Kırkağaç ve çevresinde mezarların baş uçlarına selvi ağacının dikilmesi geleneksel Türk Dinindeki bu inanışın yörede selvi ağaçlarıyla özdeşleştiğini göstermektedir.

Kırkağaç ve çevresinde üzümün, zeytinin meyvesinin ve yağının şifa olarak görülmesinin, “zeytin ve üzüm cennet taamıdır” inanışının Kur'an-ı Kerim'de yer alan zeytinin ve üzümün birlikte zikredildiği ayetlerden geldiği anlaşılmaktadır. En'am Suresi'nde “Gökten su indiren O'dur. (Buyurdu ki:) İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de, kendisinden üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşil bitki, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik; birbirine benzeyeni var, benzemeyeni var. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.” (Kur'an-ı Kerim Meali, En'am Suresi, 99) buyurmaktadır.

3.3. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Türkler geçmişten bugüne geniş bir coğrafyada yaşamışlardır. Bunun doğal bir neticesi olarak da çeşitli kültürlerle karşılaşmış ve etkileşim içerisinde olmuşlardır. Çin, Hint, Avrupa, Akdeniz medeniyetlerinden etkilendikleri söylenilebilir. Buna rağmen Türklerin temel kültüründe bozkır kültürü hakimdir. Aynı zamanda avcılık, ziraat, hayvan yetiştiriciliğinin yanında ticaretle de meşgul olmuşlardır (Günay, Güngör, 2003, s. 32). Hal böyle olunca insanlar da hayatlarının tarım, yük taşıma, besininden yaralanma gibi çeşitli alanlarında hayvanları kullanmışlardır. Ayrıca insanlar hayvanlara iyi, kötü, uğurlu, uğursuz gibi sıfatlar yükleyerek zaman içerisinde hayvanlar ile ilgili halk inanışlarını meydana getirmiştir.

3.3.1. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde yük ve binek hayvanlarından olan at ve eşeğe aynı zamanda çiftçilikte kullanılan öküz, besi hayvanları olan inek, koyun, keçi gibi hayvanlara değer verilmiştir. Bu hayvanlara eziyet edilmez. Bu hayvanlara kötü davranıldığı takdirde kişinin başına kötü bir olay geleceğine inanılır. Özellikle koyunun meleğimsi keçinin ise şeytani olduğu söylenir. Yörede köpeğin uzun uzun sebepsiz yere uluması felaket ya da ölüm habercisi olarak görülür. Yörede köpek

besleyen kimseler için köpek hastalandığında veya ölümü yaklaştığında sahibi yanında değilse “sahibi gelmeden ölmez, sahibini bekliyor” inancı vardır (K.K. 25).

Kara kedi yörede uğursuzluk, felalet habercisi olarak görülmektedir. Halk arasında kara kedi görüldüğünde “saçını çek” denir. Bu durum sadece kara kediler için geçerlidir. Yörede diğer kediler uğursuz olarak görülmez. Kedilere işkence, eziyet etmek hoş karşılanmaz. Kedilerin esnek vücut yapıları nedeniyle kolay kolay ölmeyeceğine inanılır. Kediler “dokuz canlı” olarak nitelendirilir (K.K. 28, K.K. 29).

Kuş yuvası bozulmaz, yavrularına dokunulmaz. Yörede kuş yuvasını bozanın yuvasının bozulacağına inanılır. Özellikle beyaz güvercin huzuru, mutluluğu temsil eder. Bazı düğün törenlerinden sonra gelin ve damat beyaz güvercin uçururlar. Leyleğin ise baharı müjdelediğine inanılır. Baharın müjdecisi leylek olarak anılır. Baykuşun gece vakti bir evin çatısına veya damına konması, uğursuzluk ve kötü haber olarak görülür. Baykuşun konduğu evden ölü çıkacağına inanılır (K.K. 32).

Kırkağaç ve çevresinde nazardan ve kötülüklerden korunmak için evin girişlerine kaplumbağa kabuğundan bir parça asılır. Asılan kabuğun ev halkını nazardan ve dışarıdan gelebilecek kötülüklerden koruduğuna inanılır. Aynı zamanda güzel bir çocuk veya bebek görüldüğünde nazar değmesin diye “elesin belesin kediler köpekler yüzünü yalasın” denir ve çocuğa karşı üflenir. Hayvanların alınlarına veya iki boynuzunun arasına mavi boncuk asılır bu boncuğun hayvanları nazardan koruyacağına inanılır (K.K. 33, K.K. 35).

Yörede ağrılı bölgelere sülük tedavisi uygulanır. Bu uygulamaya “sülük tutma” denir. Bu işlem sonunda ağrılı bölgenin iyileşeceğine inanılır. Eklem ve ayak ağrıları için koyunun kuyruk yağı ateşte eritilip süzülerek soğutulur. Elde edilen bu kıkırdak ağrılı olan diz bölgesi gibi eklem yerlerine sürülerek kullanılır. Bu şekilde ağrılı bölgenin ağrısının geçeceğine inanılır (K.K. 32).

3.3.2. Hayvanlar İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Eski Türklerde var olan inancıya göre birçok hayvan ıduk yani kutsal sayılmıştır. Dîvanü Lûgat-î-Türk'te ıduk, kutlu mübarek nesne ve adak için bırakılan hayvan şeklinde açıklanmıştır. Bu hayvana yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırılmaz adak için saklanır şeklinde tarif edilmiştir (İnan, 1976, s. 131). Türklerin kutsal kabul ettikleri hayvanlardan bazıları ise geyik, kaz, at, kartal, bozkurt ve tavşandır. Günümüzde bu hayvanlar halen değer görmektedir (Mehmet Eröz, 1992, s. 124-140).

Afrika ve Avustralya'da yaşamış klan halindeki topluluklarda totemizm yani totemcilik toplum için önemli bir unsurdur. Totem olarak adlandırılan hayvan, bitki veya eşyayı kutsal sayma, totem ile kendiler arasında bir bağ kurma ve aynı atadan geldiklerine inanma hali mevcuttur. Totemlerine saygı gösterip ona dokunmakta çekinirler. Totemleri öldürmek, kesmek, yemek yasaktır ve bu yasaklara “tabu” ismi verilir. Tabuların ihlalinin ise şiddetli hastalık ve ölüme yol açacağına inanılır. J.G. Frazer' a göre ise totemizm hem dini hem de sosyal bir sistemdir. Türkler arasında da totem “töz” olarak adlandırılmaktadır. Oğuz boylarının her dört boyunun bir tözü vardır. Bunlar şahin, kartal, tavşancıl, sungur, uc ve çakırdır (Eröz, 1973, s. 289-299).

Renkler simgeledikleri kavramlar ve anlam bakımından Türk kültüründe oldukça önemlidir. Kara renge olumlu olumsuz farklı anlamlar yüklenmekle birlikte genellikle olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Örneğin Dede Korkut hikayelerinde rüyada kara görülmesi kötülüğe ve kötü habere yorumlanmaktadır. Bundan dolayıdır ki kara keçi şeytani olarak görülür. Eski Türklerde ak yerine ise “ürüng” kelimesi kullanılmıştır. Türklerin İslam'a girmesiyle birlikte “ak” kelimesi yerini “beyaza”

bırakmıştır. “Ak” kelimesine birçok olumlu anlam yüklenmiştir. Ak, iyiliğin ve safiyetin, arılığın sembolüdür. Yörede beyaz güvercinin huzuru, mutluluğu temsil ettiği inancı, düğün törenlerinde beyaz güvercin uçurulması adetleri Eski Türk İnanışlarına dayandırılabilir (Toker, 2009, s. 93-112).

3.4. Su ile İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Su yaşamın kaynağı olarak bilinmektedir. Pekçok kültürde suya kutsiyet atfedilmiştir. Bu sebepten su ve etrafında gelişen çok fazla inanış ve pratik mevcuttur. Su günlük yaşantımızda da dini ve kültürel ritüellerimizde de çok önemli bir yere sahiptir. Tarih boyunca Türk toplulukları arasında İslamiyet öncesinde de sonrasında da bu önem yerini korumuştur.

3.4.1. Su ile İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde su mübarek ve şifa kaynağı olarak görülür. Akan suya pis şeyler dökülüp kirletilmez, küçük abdest yapılmaz. Yöre halkınca bu durumlar hoş karşılanmaz. Tarlalarına su kuyusu kazdıranlar da suyu buldukları taktirde dua ederler yörede böyle bir uygulama mevcuttur (K.K. 33).

Hıdırellez günü toplanan su şifa olarak görülür. Hıdırellez suyunu gebe kalmak istemeyenlerin içtiği ve gebelikten koruduğuna inanılır. Ayrıca Kırkağaç’a bağlı Bakır’da bulunan dağ mahallesi mevkinde “tuzlu çeşme” adı verilen bir çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmenin suyunun da böbrek taşı rahatsızlığına iyi geldiğine inanılır (K.K. 35).

Kırkağaç’ın İlyaslar mahallesinde Şehit Emin Karapınar piknik alanında bulunan çeşmenin suyu da şifalı olarak görülür. İnsanlar çevre köylerden buraya su doldurmak için gelirler. (bkz. foto 18, 19, 20). Yine İlyaslar mahallesinde bulunan başka bir çeşmenin suyunun da sarılık hastalığına şifa olduğuna inanılmaktadır (bkz. foto 21), (K.K.37, K.K.38, K.K.40).

Kırkağaç’ın günümüzde bilinen en eski camisi olan Ören Camiinde bulunan çeşmenin suyu da halk tarafından şifalı olarak bilinmektedir. Halk arasında bu suya “ören suyu” denilmektedir. Bunların yanında yola çıkan birinin yolculuğunun kolay geçmesi ve tez zamanda yeniden kavuşulabilmesi için ardından su dökülür ve “su gibi git su gibi gel” denir (K.K. 38, K.K. 40).

3.4.2. Su ile İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Tabiat Kültleri içerisinde su önemli bir unsurdur. Orhun yazıtlarında “yer-su”, Türklerin koruyucu ruhu olarak anlatılmaktadır. Yer-su ruhlarının vatanı korumaları ise Tonyukuk yazıtlarında anlatılmıştır. Tonyukuk yazıtlarında Göktürk vatanına saldıran düşmanların Tanrı Umay ve yer-su ruhları tarafından basıldığından bahseder (İnan, 1976, s. 30-31).

Geleneksel Türk Dininde suya ayrı bir mana yüklenmiş ve pınar, ırmak, göl gibi bütün su oluşumları kutsal sayılmıştır. Su temizlik ve saflığın sembolü olarak görülmüştür. Orta Asya Türklerinde, Oğuzlarda, Sibiryalılarda ve Altaylılarda su tükürülmez ve abdest bozma suretiyle kirletilmezdi. Su ile temizlik yapmak da yasaktı. Eski Türklerde suyun sahibinin ve ruhunun (izi) bulunduğu inanılırdı (Günay Ünver, 2003, s. 77-78). Kırkağaç ve çevresinde suyun kirletilmemesinin Eski Türklerde yer alan bu inanışlara dayalı olduğu söylenilebilir.

Orhun Yazıtlarında iki tane yer-su’ nun adı geçmektedir. Bunlardan ilki “Iduk Ötüken” dir. Diğeri ise “Tamıg Idug Baş” tır. İlki kağanlığın merkezi kabul edilir. Diğeri ise Tamır suyunun kaynağıdır (Kafesoğlu, 1998, s. 290).

Yenisey Türklerinde Yenisey ırmağı, Yakut Türklerinde ise Lena ırmağına önem gösterilmektedir. Bu iki ırmak etrafında pek çok inanış şekillenmiştir. Yenisey Türklerine göre Yenisey Irmağının esas kaynağını göğün yedinci katından aldığına inanılırdı. Bu şekilde suyun çıkış kaynağına da kudsiyet atfedilmektedir. Yakut Türklerinde ise Lena ırmağı dünyanın ortasından geçen bir Dünya ırmağı kabul edilirdi. (Ögel, 1995, s. 308-315).

3.5. Ateş İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Ateş insanlık tarihi için çok önemli bir buluştur. Günlük hayatta, dini ve kültürel yaşamda önemli bir yeri bulunmaktadır. Ateş sözü Farça “atış” ten gelmektedir. Anlatılara göre ateşi insanlara Tanrı vermiştir veya insanlar onu tanrıdan çalmışlardır. Ateş, tanrı, tanrıça veya tanrının gücünü gösteren bir işaret kabul edilir. Ateşin bir ruhu vardır ve bu ruh bir devdir veya güneş devi Helios’un yeryüzündeki yavrusu olan bir devdir. Anlatıların ve efsanelerin ortak özelliğe ateşe yüklenen manaların insanüstü özelliğe sahip olmasıdır (Tanyu, 1991, s. 52-55).

3.5.1. Ateş İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde halk arasında ateşe “alaş” denir ve ateş su ile söndürülmez inanışı mevcuttur. Burada ateş ile aile arasında bir bağ kurulmuştur. Ateşi söndürünce halk arasında “can söner, ocağın söner” denir. Yörede ateşe saygı duyulur, ateşi toprakla söndürmek tavsiye edilmiş ve ateşe saç, tırnak atılması günah sayılmıştır. Tırnak atılırsa ahirette bulunmayacağı inanışı vardır. Tırnak atılacaksa da “tırnak yakıyorum” diye öncesinden söylemek gerekir ve “ahirette ben seni bulmadan sen gel de beni bul” diye dua edilir. Bunların yanında sönmüş olan ateşin üzerine de küçük abdest yapılmaz (K.K. 43, K.K.44).

Baharın gelişinin kutlandığı Nevruz ve Hıdırellez kutlamalarında büyük bir ateş yakılır etrafında halka olunur. Sıra sıra büyük küçük herkes ateşin üzerinden atlar. Yörede Hıdırellez günü yapılan ateşten atlama geleneğinin nazardan ve hastalıklardan koruduğuna inanılır (K.K. 47, K.K.48).

Akşam vakti başka birine evden ateş veya kül verilmez. Başka eve ateş verildiğinde ocağın dağılacağına ve aynı zamanda evin bereketinin gideceğine inanılır. Ocak burada aile yerine kullanılmaktadır. Ayrıca ateşin ve ateşten arda kalan külün tedavi edici, temizleyici ve şifa verici yönünden halk hekimliğine bağlı sağaltım ocaklarında da yararlanılmaktadır (K.K. 50).

Kırkağaç ve çevresindeki inanışlardan bir tanesi de yatırlarda, ziyaret yerlerinde mum yakmaktır. Mum yakmak ateş ve çevresinde gelişen inanışlardan biridir. Yörede yer alan ziyaret yerlerinde bu inanışın devam ettiğini görmekteyiz. Bazı ziyaret yerlerinin baş ucunda mum yakılması için özel oyuntular bulunmaktadır (bkz foto 22, 23), (K.K. 48, K.K. 49).

3.5.2. Ateş İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

İlk insanlar meyve ve otlarla beslendikleri için ateşe ihtiyaç duyulmamıştır. Sonrasında Tanrı onlara et yemelerini emretti ve ateşe ihtiyaç ortaya çıktı. Bir Altay efsanesine göre yeryüzünde ilk ateşin Bay Ülgen tarafından yakıldığı anlatılmaktadır. Bay Ülgen, gökten biri kara biri ak iki taş getirmiş, sonrasında kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup diğer taşla da vurarak otları tutuşturmuştur. Böylelikle ilk defa ateşi yakmayı insanlara göstermiştir. Ülgen, “Bu ateş atamın kudretinden taş düşmüş ateştir” dedi. Bundan dolayı Altaylılar ve Yakutlarda sadece çakmak taşından elde edilen ateş kutsal sayılmıştır. Yakut Şamanları ateşi bu şekilde çakmak taşıyla elde eder

ve bu ateşe “ayı out” (mukaddes ateş) ismi verilir. Kibritle yakılan ateşe ise “nüçça out” (Rus ateşi) denilmektedir. Kibritle yakılan ateş ayin ve törenlerde kullanılamaz. Bunların yanında evin ocağında yanan ateş yakılma şekli fark etmeksizin kutsal sayılır. Moğollarda ateşe “gal” ateş tanrısına ise “ot” denilmektedir. Bundan dolayı Moğollara ateşin Türklerden geçtiği düşünülmektedir (Radloff, 2008, s. 272).

Ateşin nasıl ortaya çıktığı hakkında pek çok efsane anlatılmaktadır. Bunlardan bir tanesinde de kahraman bir kişi tarafından yeryüzüne getirilmiştir. Ateş ilahı ve ateş kültünün en belirgin örneğini Hindistan ve İran’da görmekteyiz. Hindistan’da ateş ilahı “Agni” dir ve bütün ateşler ona bağlıdır. Günümüzde brahmanlar tarafından günde üç defa ateşe kurabiye ve tereyağı atılarak ateş tanrısı Agni’ ye sunu yapılır. Ateşin şifa verici, tedavi edici yönü olduğuna inanılır. İran’da da ateş ilahının örneği bulunmaktadır. İran’daki ateş tanrısı ise “Atar” dır. Zerdüşt’ün getirdiği inanca göre kötülerin ahirette ateşle cezalandırılacaklarına inanılırdı. Eski Mısırlılar arasında da ateş hem temizleyici hem de ölüm sonrası hayatta bir ceza unsuru olarak görülmüştür. Eski Yunanlılar ve Romada’ da ateş kültü mevcuttu. Eski Babil mitolojisinde de ateş hem temizleyici hem de ceza unsuru olarak görülmüştür (Tanyu, 1991, s. 52-55).

Şamanların inanişına göre ateş temizleyici ve kötü ruhları kovucu bir özelliğe sahipti. Başkurtlar ve Kazaklar bir yağlı bir bez parçasını ateşte tutuşturarak hasta kişinin etrafında “alas” diyerek döndürürlerdi. Buna ateşte temizleme manasında “alazlama” da denilmekteydi. Yakutlar da kötü ruhlardan korunmak için okudukları afsunlarda “alias” diye bağırırlardı. Yakutçada bu ifade kötü ruhları kovmak manasındadır. Şamanistlerin yaptığı bütün törenlerde ateş bulunurdu. Kesilen kurbandan bir kısım ise önce ateşe sunulurdu. Müslüman Kırgız ve Kazakların düğün merasimlerinde de ateş en önemli unsurlardandır (İnan, 1976, s. 41-46). Türkler tarihten bugüne her daim ateşe saygı duymuşlar ve uygun olmayan davranışları yapmamışlardır. Türkler tarihte ateşe saygısızlık yapanları da cezalandırmışlardır. Saygısızlık olarak atfedilen sönmüş ateşe küçük abdest bozmak gibi bu suçları işleyenlerin eşyaları, çadırları, çocukları iki ateş arasından geçirilirdi (Kalafat, 1995, s. 63).

Kırkağaç ve çevresinde görülen ateş ve etrafında gelişen pek çok inanişın Eski Türklerden kalma inanişların bir yansıması olduğu söylenilebilir. Yörede Hıdırellez ve Nevruz kutlamalarında yakılan ateşten atlama geleneği Yakutlar’ ın ava çıkmadan önce ateşin üzerinden atlamak veya tütsüleme yoluyla elbise ve silahlarını temizleme adetlerini hatırlatmaktadır. Yakutlarda özellikle kadınlar, adet görme ve doğum sonrası dönemde silahlara ve av eşyalarına dokundukları takdirde bütün av eşyalarının ateşle temizlenmesi gerekmekteydi (Günay Ünver, 2003, s. 76).

3.6. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışları ve Değerlendirilmesi

Ziyaret dini anlamda kabirleri, mübarek yerleri, akrabaları ve hastaları görmek manasına gelir. Ziyaret fenomeni yatır, türbe, tekke, dede, ziyaret gibi adlandırılan genellikle veli, evliya, eren, ermiş, âbid, zâhid, alim, sofı, seyyid gibi isimler verilerek manevi olarak güçlü olduğuna inanılan kişilerin meftun bulundukları yerlere istek ve dilekler için yapılan ziyaretler ve bu ziyaretler çerçevesinde oluşmuş inanç ve uygulamalara verilen isim olarak bilinir (Atasagun, 2006, s. 33-60).

3.6.1. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışları

Kırkağaç ve çevresinde ziyaret yerleri türbe, yatır, dede gibi isimlerle adlandırılmaktadır. İnsanların buraları ziyaret etmelerinde pek çok farklı sebep etkili olmuştur. Bunlardan bazıları hastalıklara şifa bulma, çocuk sahibi olabilme, hayırlı bir evlilik için kısmetin açılması, yağmur duası ve adak adamak gibi sebeplerdir. Bölgede tespit edebildiğimiz ziyaret yerlerinden bazıları hakkında

yeterli bilgi edinebilmiş bazılarının ise mezar taşı kitabeleri olmadığından bu yatırlar için yöre halkından topladığımız bilgiler yetersiz kalmaktadır.

3.6.1.1. Sarı Hoca Türbesi

Sarı Hoca, Kırkağaç'ın kurucularındandır ve aynı zamanda ulu erenlerindendir. Kırkağaç'ın Kaya dibi mahallesi ve Bakır mahallesi arasında o dönemler var olan Taş köyünde ikamet ettiği rivayet edilmektedir. Diğer bir rivayete göre ise II. Murat'ın eşi Kırkağaç'tan geçerken rahatsızlanır ve Sarı Hoca Efendi'nin duasıyla sağlığına kavuşur. II. Murat bu olay üzerine Sarı Hoca camisini inşa ettirir (bkz. foto 24). 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Harekatına katılan yüzbaşıya savaşta yardım ettiği sonrasında bu askerin Sarı Hoca'yı ziyarete geldiği fakat Kırkağaç'a gelince Sarı Hoca'nın yıllar önce vefat ettiğini öğrenmesi ve bu olayın etkisinde kalıp yıllarca Sarı Hoca'nın türbesinde hizmetlerde bulunduğu halk arasında anlatılmaktadır. Sarı Hoca Mevlana Celaleddin Rumi'nin Mesnevisini Türkçeye tercüme etmiştir. Bu tercümeyi çok beğenen II. Murat Sarı Hoca camiini inşa ettirmiş ve yöre halkını aşar vergisinden muaf tutmuştur. Bu olay sonrasında civar yerlerde yaşayan halk da Kırkağaç' göç etmiştir (Durma, 2013, s. 149-150).

Sarı Hoca'nın türbesinin etrafında gelişen pek çok inanış mevcuttur. Bunlardan ilki çocuğu olmayan kadınlar ile ilgilidir. Çocuğu olmayan kadın Sarı Hoca'nın türbesine gelir. Duvarın altındaki setten geçip mezarın toprağını eşeler. Orada ilk bulduğu canlı böceği yer ve böylece çocuğunun olacağına inanılır. Genç kızlar arasında da kismetlerinin açılması için Sarı Hoca ziyareti yapılır. Bu ziyaret esnasında kabrin bulunduğu bölüme geçip kendilerine ait bir çamaşırı Sarı Hoca'nın kabrinin üzerine bırakırlar. Böylelikle kismetlerinin açılacağına ve evleneceklerine inanırlar (bkz. foto 25, 26, 27), (K.K. 39, K.K.40).

Bir diğer inanışa göre ise çok hareketli, yaramaz ve uslanılması istenen çocukları aileleri Sarı Hoca'nın türbesine getirir. Duvar ile kabir arasındaki setten çocuklar geçirilir. Daha sonrasında duvar içerisinde yer alan oyuğa kafası üç kere hafifçe vurdurulur. Bu işlemi yaparken de “bütün kötü huyların burada kalsın” denir. Bu uygulamadan sonra çocuğun daha sakin olacağına inanılır (K.K. 41, K.K. 42).

3.6.1.2. Sarıkız Türbesi

Sarıkız'ın, Sarı Hoca'nın kız kardeşi olduğu rivayet edilmektedir. Bu konu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Türbesi Kırkağaç Çamı diye bilinen Çam mesire alanı içerisinde bulunur. Sarıkız'ın Çamı koruduğuna inanılır. Bir kişi çamdan çalı çırpı, dal götürürse o akşam rüyasına Sarıkız'ın girip onu korkuttuğuna inanılır ve bu sebeple yöre halkı çamdan evine bir dal parçası dahi götürmez. Sarıkız'ın türbesi etrafında gelişen bir diğer inanışa göre ise çocuğu olmayan ve çocuk sahibi olmak isteyen çiftler çamda çadır kurup gecelerler. Sarıkız'ın da etkisiyle kısırlığa çare olarak görülür ve çiftler bu şekilde çocuklarının olacağına inanırlar. Çocuğu olmayan çiftlerin başvurduğu bir diğer uygulama ise Sarıkız'ın mezarındaki toprağı eşeleyip buldukları ilk canlı böceği yemeleridir (bkz. foto 28), (Ümit Evran, M. Selçuk Satı, 2000, s. 151).

Kismetlerinin açılmasını isteyen genç erkekler ve genç kızlar da Sarıkız'ı ziyaret ederler ve orada dua ederler. Bir dileğinin gerçekleşmesini isteyen insanlar için de Sarıkız türbesi ziyaret edilir. Bazıları türbenin demirlerine çaput veya yazma bağlar, bazıları ise mum diker veya taşlar yapıştırır. Bu uygulamalar ve Sarıkız'a yapılan ziyaret sayesinde dileklerin ve isteklerin gerçekleşeceğine inanılır (K.K. 44).

Ayrıca yeni evli çiftler yapılan düğün merasiminden sonra üzerlerinde gelinlik ve damatlıklarıyla Kırkağaç çamında bulunan Sarıkız türbesini ziyaret edip kurdukları bu yeni yuvanın huzurlu, mutlu, bereketli olması için dualar ederler (bkz. foto 29), (K.K. 45, K.K. 46).

3.6.1.3. Abid Dede Türbesi

Rivayetlere göre Abid Dede Sarı Hoca'nın hocasıdır. Aslen Horasan erenlerindendir. Abid Dede ömrü boyunca hiçbir farz namazını kaçırmamıştır. Kabri ise Kırkağaç'ın Bakır dağı üzerinde çamlık bir alan olan Osman Çavuş yaylasındadır (bkz foto 30, 31, 32). İlkbahar geldiğinde evlerden un, yağ yiyecek toplanır. Abid Dede'nin kabrinin başında toplanılarak kurbanlar kesilir. Kazanlarda yemekler pişirilir. O yıl kurak geçtiyse kabrinin başında yağmur duası yapılır. Yörede “Abid Dede Hayrı” ismiyle anılan hayır yemeği bir gelenek haline gelmiştir ve her yıl Mayıs-Haziran aylarında düzenlenmektedir. Çevre köylerden ve ilçe merkezinden bu hayra katılım oldukça geniştir (K.K. 47, K.K. 48).

3.6.1.4. Seyyidler Türbesi

Kırkağaç'ın Bakır Mahallesinde bulunan Seyyidler diye anılan türbede Hz. Muhammed (s. a. v)'in soyundan geldiği düşünülen Seyyide Fatıma kadın ve yakınlarının türbesi bulunmaktadır. Yöre halkına göre şuan günümüzde türbenin bulunduğu alanda yıllar önce yangın çıkmış fakat Seyyide Fatıma kadının bugünkü kabrinin olduğu alan tek yanmayan yerdir. Burayı Allah'ın koruduğuna inanılır. Sonraki dönemlerde ise türbe yaptırılır. Seyyide Fatıma kadının kabri Bakır mahallesi kabristanının üst taraflarında çam ağaçlarıyla dolu bir alandadır (bkz. foto 33, 34). Günümüzde her yıl geleneksel olarak “Seyyidler Hayrı” adı altında hayır yemeği yapılır. Çevre köy ve mahallelerden insanlar bu hayır yemeğine katılırlar. Hayır yemeğinin sonunda da dualar edilir. Aynı zamanda yemek sonrası yağmur duası da edilir. Türbe çevre il ve ilçelerden oldukça fazla ziyaretçi almaktadır (K.K. 50, K.K. 51).

3.6.1.5. Şerif Dede Türbesi

Şerif Dede Kırkağaç'ın Bakır mahallesi mezarlığında meftun bulunmaktadır. Hakkında birçok rivayet vardır. Yöre halkının anlattıklarına göre çocuğu olamayan kadınlar Şerif Dede'nin kabrine gidip kabirden bir miktar toprak alırlar. Kabirden alınan toprak bir bardak içerisinde suya karıştırılır. Toprak dibe çöktüğünde ise bu su içilir. Bu şekilde çocuk sahibi olacağına inanılır. Bir diğer inanışa göre ise akrep sokması durumunda Şerif Dede'nin kabrinden toprak alıp suya karıştırıp içilir veya kabrinden alınan toprakla çamur yapıp akrep sokan bölgeye sürülür. İki uygulamada da şifa bulunacağına inanılır (bkz. foto 35), (K.K. 47, K.K. 48).

3.6.1.6. Sarı Dede Türbesi

Sarı Dede Kırkağaç'ın İlyaslar mahallesinde meftun bulunmaktadır. Yılın belirli dönemlerinde Sarı Dede'nin meftun bulunduğu yerde hayır yapılır. Sarı Dede'nin kabrinin olduğu yerin arka tarafında içinde odacıklar olan küçük bir yapı bulunmaktadır. Hayır yapılacağı zaman burada hazırlıklar yapılır. Sarı Dede'nin mezar taşı kitabesi mevcut değildir. Önceden geceleri başında hep bir ışık yakılmış. Şuan günümüzde de kabrinin başında mumlar bulunmaktadır. Yöre halkı dilek ve istekte bulunurken bu mumları yakıp baş ucundaki taşla yapıştırmaktadır (bkz. Foto 36), (K.K. 42,

K.K. 43, K.K.44). Sarı Dede'nin kabri ile ilgili yöre halkından edinebildiğimiz bilgiler sınırlı kalmıştır.

3.6.1.7. Hacı Süleyman Efendi

Son dönemin değerli şahsiyetlerinden olan Hacı Süleyman Efendi veya Büyük Süleyman Efendi olarak anılmaktadır. Ayanzade Süleyman Efendi ile karıştırılmamak için bu isimlerle zikredilmiştir. Bursalı Mehmed Tahir'in eserinde zikredildiği üzere Alaşehirli Hacı İbrahim Efendi'den ve Konyalı Mevlana Hadimi' nin torunu ve müftü Molla Efendi'den dersler almıştır. Daha sonra memleketine gelmiş ve üç defa icazet vermiştir. Kırkağaç'a döndükten sonra Hacı Süleyman Efendi medresesini kurmuştur. Bu medrese Sarıağa mahallesindedir. 1925 yılına kadar medrese eğitim-öğretime devam etmiştir. Hacı Süleyman Efendi 1268 (1852) tarihinde ahirete irtikal etmiştir. Hacı Süleyman Efendi'nin kabri Kırkağaç'ta eski mezarlıkta yol üzerindedir.

Anlatılanlara göre Hacı Süleyman Efendi'nin ilmine o dönem Kırkağaçta yaşayan gayrimüslimler dahi saygı gösterirlermiş. Karekir Efendi'nin babası Krikor Efendi, Hacı Süleyman Efendi'yi görünce kaçarmış. Uzaktan sarığını dahi görse yolunu değiştirmiş. Kendisine sorulduğunda ise “Bu Hoca beni Müslüman edecek. Biraz dinledim neredeyse Müslüman oluyordum. Elinden zor kurtuldum.” diye cevap verirmiş. Hacı Süleyman Efendi'nin inşa ettirdiği medrese günümüzde yıkılmıştır (Durma, 2013, s. 153-154).

3.6.2. Ziyaret Yerleri İle İlgili Halk İnanışlarının Değerlendirilmesi

Ziyaret yerlerine olan ilgi ve bu yerler ile ilgili uygulamalar neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. İnsan tabiatı gereği dini olayların olduğu çevreye ve mekana bağlanır. Kutsal mekan olarak kabul edilen yer aynı zamanda kutsal ile temas edilen karşılaşma yeri olarak görülür. Bu kimi zaman ibadet yeri, mezar, ağaç, taş gibi nesneler ve yerler olabilir (Arık, Eroğlu, 2020, s. 70).

Yeryüzünde geçmişten bugüne kutsal olmayan herhangi bir dine rastlanılmamıştır. Politeist ve monoteist dinler dahil hepsinde bir kutsal ve kutsallık anlayışı mevcuttur. Bu sebeple “kutsal” bir dinin temel unsuru sayılır. Bu bağlamda zamanın ve mekanın kutsallaşması iki şekilde gerçekleşir. İlk şekliyle mekan acılı, sıkıntılı ve zor olaylardan sonra kutsallık kazanır. Örneğin kıtlık, savaş, deprem gibi olayların ortaya çıkması sonucu mekana kutsallık atfedilir. İkinci şekli ise Tanrı'nın belirli bir zamanı ve mekanı bildirip kutsal tayin edişi şeklindedir. Örneğin Yahudilik'te Süleyman Mabedi, Tur Dağı, Hristiyanlık'ta Kudüs, İslamiyet'te Kabe gibi mekanlarla ilgili kudsiyet bu şekilde tayin edilerek kutsiyet kazanmıştır (Kaynak, 2016, s. 443-455).

Kutsal sayılarak ziyaret edilen yerlerin büyük çoğunluğunu mezarlar oluşturur. Arapça'da hem evliyaya ait hem de basit mezarları ifade etmek için kullanılan “kubbe” kelimesinin Türkçeye geçmiş hali olan “türbe” ölünün kabrinin üzerine yapılan binayı ifade etmektedir. Orhun Kitabeleri'nde ziyaret maksadıyla gidilen türbeler “bark” ismiyle geçmektedir. Anadolu'da karşımıza çıkan ziyaret fenomeni ise tarihi süreçte dini, tasavvufi ve sihirli unsurlar etrafında şekillenmiştir. Türkler' in ziyaret fenomeninin izleri İslam öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Türkler, Müslüman olmadan önce Şamanizm, Budizm, Mazdeizm, Maniheizm, Yahudilik, Hristiyanlık dinleriyle temas halinde olmuşlardır. Geleneksel Türk Dini' ne ait birçok öge Türkler' in İslam'a girmesiyle birlikte şekil değiştirerek varlığını devam ettirmiştir (Atasagun, 2006, s. 33-60).

Türklerin eski inanışlarında yer alan ağaç, orman, kaya, su kaynaklarının izi'leri (sahipler) vardı. Bu izler kurban beklerlerdi ve bu izlere kurbanlar sunulurdu. Türkler Müslüman olduktan sonra bu inanışı İslami ilkelerle birleştirmiş ve türbelere, ağaçlara, çalılara çaput ve bez parçaları

bağlayarak kurbanlar sunmuşlardır (Arık, Eroğlu, 2020, s. 94-95). Kırkağaç'ta Sarıkız'ın türbesinde bu inanışın örneğine rastlamaktayız. Sarıkız'ın türbe demirlerine çaputlar bağlanmıştır.

Tarihte hemen hemen bütün Türk kavimleri ölmüş ataları için saygı duyup onların ruhları için kurbanlar sunmuşlardır. Asya Hunları' nın her yıl mayıs ayının ortalarında atalarına kurbanlar sundukları, Tabgaçların ata mezarlarını ziyaret edip onlara kurbanlar sundukları, Göktürkler ve Uygurlar' ın da benzer uygulamaları yaptıklarını bilmekteyiz (Günay, Güngör, 2003, s. 80). Kırkağaç'ta Abid-Dede 'de yapılan kurban kesme ve hayır yemeği pişirilip yenilmesi örnekleri bu inanışlarının günümüzdeki yansımaları olarak görülebilir.

Türkler, yüce ve yüksek olmayı Tanrı'ya özgü bir nitelik olarak kabul etmiş ve bu tür yerlerin Tanrı'ya ait mekanlar olduğuna inanmışlardır. Pek çok yüksek yere bir evliya mezarı konmuştur. Buralar kurban kesilen, kutsalla irtibat kurulan yerler olarak kalmıştır (Arık, Eroğlu, 2020, s. 94). Kırkağaç'ta Osman Çavuş Yaylasında bulunan Abid-Dede'nin kabri de yüksektedir bu yönüyle benzerlik göstermektedir.

Kırkağaç ve çevresinde yer alan ziyaret yerlerine genellikle çocuk sahibi olmak, dilek ve istekte bulunmak ve şifa maksatlı gidilmektedir. Yapılan ziyaretlerde kurban kesme, türbe demirlerine çaput bağlama, mum yakma, kabrin başına taş yapıştırma örneklerinin Geleneksel Türk Dini'nde yer alan bazı inanışlardan geldiğini ve bu inanışların İslamiyet sonrası dönemde İslamiyet ile bütünleşip farklı bir forma dönüşerek devam ettiğini söyleyebilmekteyiz.

4. KIRKAĞAÇ VE ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ İNANIŞLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Türk Halk Hekimliğinde Ocak Geleneği

Hastalık ve insanlığın tarihi neredeyse özdeştir. İnsanın var olduğu ilk günden bugüne hastalıklar da var olmuştur. İnsanlar yüzyıllardır hastalıklara kendi imkanları çerçevesinde tedaviler aramışlardır. Tıp ilminin yeterince gelişmediği dönemlerde bu arayışların sonucu olarak halk hekimliği, halk tababeti kavramları karşımıza çıkmıştır. Çeşitli tedavi yöntemleri denenmiş ve vücut hastalıklardan arındırılmaya çalışılmıştır (Baysan, 2016:31-32) . “Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince, veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” denilmektedir.” (Boratav, 1984, s. 122). Halk Hekimliğinden hastalıktan korunmada, hastalığın teşhisinde ve tedavisinde yararlanılır.

Eski Türkler, hastalıkların sebeplerini bilemediklerinden ve anlamlandırmakta güçlük çektiklerinden hastalığın nedenini doğaüstü güçlerde aramışlardır. Eski Türklerde var olan inanca göre yeryüzündeki her parçanın sahip olduğu bir ruh vardır. Bu ruhlar koruyucu (ak iyiler) ve kötü (kara iyeler) olarak adlandırılmıştır. Kara iyelerin kötülüklerinden insanları ak iyelerin ruhlarının koruduğuna inanılırdı. Koruyucu iyelere Orta Asya ve Sibirya Türkleri arasında “Umay”, Yakut Türklerinde “Ayısı” adı verilirdi. Kötü iyelerden Alkarısı olarak adlandırılan iye, lohusa kadınlara ve yeni doğan bebeklere zarar verdiğine inanılan kötü bir varlıktı. Kara iyelerden bir tanesi de Körmös’tür. Körmös, kişinin ruhunu alıp karanlık yeraltı alemlerine götürür ve kişide çeşitli hastalıklara sebebiyet verir (Araz, 1995, s. 28-36).

İnsan, bu iyeler ile dengede kaldığı sürece sağlıklı ve tüm hastalıklardan korunmuş olur. Denge şaşıldığında ve düzen bozulduğunda hastalık durumu ortaya çıkmaktadır hatta ölüm gerçekleşmektedir. Özellikle İslam öncesi dönemde Orta Asya’daki Türklerde hastalıkların insanın ruhunun kötü ruhlar tarafından kaçırılması veya insanın bedenine kötü ruhların girmesi sebebiyle oluştuğuna inanılmaktadır. Kötü ruhların insanları hasta etmesi karşısında kamlar, şamanlar tabiatüstü unsurlarla temasa geçerek hastalıkları tedavi etmişlerdir. Bu bir çeşit trans hali olarak adlandırılmıştır. Bu yolla insanlar kötü ruhların etkisinden kamlar ve şamanlar aracılığıyla kurtulabileceklerine inanmışlardır. Bu düşünce döneminde gözle görülebilir hastalıklar bitki, maden ve hayvanları ilaç olarak kullanan emci, otacı denilen kişiler tarafından tedavi edilmiştir. Gözle görünemeyen akıl hastalığı gibi kesin sebebi bilinmeyen fakat kötü ruhların etkisiyle oluştuğuna inanılan hastalıklar da kamlar tarafından tedavi edilmişlerdir (Artun, 2011, s. 215-216).

Çeşitli Türk topluluklarında tedavi ile ilgilenen Bakşı, Baksa, Ayı Oyun, Abası Oyun, Arwişçi, Isırıkçı, Atasagun, İdişçi gibi sağaltıcılar da bulunmaktadır. Örneğin bunlardan biri olan Arwişçi, zehirli böcek ısırıklarına maruz kalanları “kovuç” töreniyle sihir ve büyü yöntemini kullanarak tedavi etmektedir (Atmaca, 2011, s. 55-56).

Kırgız ve Kazaklarda tedavi işini yapan kişilere Bakşı’nın yanında “bübü-bakşı/bakşı-bübü, burkan-bakşı” gibi isimler de verilmektedir. Gagauzlarda “okuyucu”, Doğu Türkistan’da “perihan, duahan, bahşı” gibi isimlerle anılmışlardır (Baysan, 2016:94).

Tatarlar, halk hekimlerini genel olarak “bahçı” olarak adlandırmaktadır. Ayrıca “imçe”, “oçıklayıcı/oşıklayıcı” “tamırçı” ve “sınıkçı” gibi isimler de vermektedirler. Azerbaycan’da ise halk hekimleri “efsuncu” olarak adlandırılır, Bulgaristan Türklerinde ise halk hekimlerine “bakımca” denmektedir (Kumartaşhoğlu, 2012:214).

Ocak, Halk Hekimliğinde belirli hastalığın tedavisini sağlayan ailelere denir. Çeşitli yöntemler kullanarak bu tedaviyi gerçekleştiren ailedeki kişiye ise ocaklı denir. Ocaklı olabilmek için genel olarak, yakın akrabalarından birisinin el alması veya çok sık rastlanılmasa da kan bağı olmayan birisinin aile dışındaki bireylerden el alması gerekmektedir (Kılıç, s. 316). Bir diğer ocaklı olma yöntemi ise ocaklı soyundan gelmektir. Eğer kişi ocaklı soyundan geliyorsa el almasına gerek yoktur ve kendisi tedaviyi devam ettirebilir. Ocaklı soyundan gelme durumu farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bazı ocakların soyu da bir veli, dede soyuna dayanmaktadır. Bu kıymetli kişide bulunan şifa gücünün soy ile devam ettiğine inanılır genellikle bu aile yatır etrafında yaşar ve ocak olma görevini devam ettirirler (Kumartaşlıoğlu, 2012:218). Bu iki yöntem dışında rüya yoluyla ve geçirilen bir hastalık sonucu da ocaklı olunabilmektedir (Baysan, 2016:95-100).

Ocaklıların hastalıkları sağaltma yöntemleri genel olarak büyüsel işlemler olmakla birlikte belirli yiyecekleri yedirmek, içecekleri içirmek veya çeşitli bitki ya da maddelerle elde edilen ilaçları kullanmaktır (Boratav, 1984, s. 113). Ocaklar genel olarak tedavi ettiği “Temriye Ocağı”, “Sarılık Ocağı”, “Yılcık Ocağı” gibi hastalığın ismi ile anılırlar. Ocaklarda genellikle kadın hastalara kadın ocaklı, erkek hastalara da erkek ocaklı tedavi uygular (Kılıç, 2012, s. 297-310). Kırkağaç ilçesinde yılcık ocağı olarak bilinen, kendisine yılcık hastalığı sebebiyle başvuranlara sağaltım uygulayan K.K.2 de bu kanıyı doğrular nitelikte sözler sarfetmiştir. Annesinin de kendisinin de yalnızca kadın hastaları tedavi ettiklerini görüşmemiz esnasında dile getirmiştir.

4.2. Kırkağaç ve Çevresinde Halk Hekimliği Bağlamında Ocak Geleneği

Türk Halk Hekimliğinin önemli bir kolu olan sağaltım ocaklarını Kırkağaç ve çevresinde tespit ettiğimiz altı sağaltım ocağı üzerinden inceledik ve çalışmamızda ocakların hangi hastalığı tespit ve tedavi ettiğine, ocaklıların tedavi yöntemlerine ve tedavi esnasında kullandıkları nesnelere ve başvurdukları yöntemlere yer verdik.

4.2.1. Çocuk Kavurma Ocağı

Bir kadının doğumdan sonraki kırk günlük süresi “loğusalık” olarak adlandırılır. Çok eskilerden beri doğum yapan kadının ve yeni doğmuş bebeğin loğusalık döneminde her türlü kötülüğe ve hastalığa açık olduğu inancı vardır. Bebek, bu süreçte zayıflar ve gelişimi yavaşlarsa bu durum “kırk basması” olarak adlandırılır. Bazen de bu durumun ölümle sonuçlandığına inanılır. Ocaklı K.K. 1, iki tane kırklı kadın bir araya gelirse kırk basması olur diye ifade etmiştir ve kırk basması olan çocuklar için hastalar kendisine başvurmaktadır. İşlemden önce çocuğun kilosu tartılır. İşleme üç yol çatına sacayağı koyarak başlanır. Sacayağının üstüne dığan koyulur, yedi adet ardıc dalı koparılıp dığanın altında tutuşturulur. Kırk bastığına inanılan çocuk dığanın içine oturtulur, hasta çocuk üç kere boş dığanın içinde çevrilir ve pişiriliyormuş gibi yapılır. Bu esnada ocaklıya sorulur:

- Sen ne kavuruyorsun?
- Ardıc kavuruyorum.
- Kavuramazsın.
- Kavururum.
- Kavuramazsın.
- Kavururum.
- Kavuramazsın.
- Kavurmak değil anasını bile ağılatırım .

İşlem bittikten sonra hiç Bismillah demeden ocaklı tarafından çocuk çöpün yanına koyulur bir süre sonra hiç arkaya bakmadan eve getirilir. Eve geldikten sonra bir yumurta kırılır ve yumurtanın kabuğuyla kırk ölçü su ölçülür. Çocuğun yıkanacağı suya yumurta kabuğuyla ölçülen su eklenir. Çocuk bu suda yıkanır. İşlemden sonra çocuk bir hafta içinde bir-iki gram alırsa kırk basmış sayılır ve kavurma işlemi üç defa tekrarlanır. Üç defa tekrarlanan çocuk kavurma işleminin sonunda çocuğun iyileşeceğine inanılır. Ocaklı K.K. 1, annesinden gördüğü gibi çarşamba ve perşembe günleri tedavi yapmaktadır. Tedavi karşılığı olarak sadece bozuk para almaktadır.

4.2.2. Parpı Ocağı

Acıpayamlı'ya göre "Parpılama sözcüğü Türkiye'nin değişik bölgelerinde parpılma, parpilma, parpulama, parpulma olarak da kullanılmaktadır. Hastaların vücutlarını çizerek, dağlayarak keserek ya da vücutlarına değneklerle vurarak yapılan sağaltma türüne bu adlardan biri verilmektedir." (Acıpayamlı, 1988, s. 1-8).

Manisa/Kırkağaç'ın Bakır Mahallesi'nde yaşayan ocaklı K.K. 2, kayınpederinin annesinden el alarak ocaklı olmuştur ve ondan kalan sol ayakkabıyla hastalara parpılama işlemi uygulamaktadır (bkz foto 37). Tüm vücudu çarıkla sıvazlama işlemine bu yörede "parpılama" adı verilir. Genellikle inme geçirmiş, konuşma güçlüğü çeken veya kekeme olan hastalar kendisine tedavi amaçlı başvurmaktadır.

Ocaklı, tedaviye başlarken düz bir zeminde hastayı oturtur ve besmele çeker. Kayınpederinin annesinden kalan çarıkla hastayı vücudunun önce sağ sonra sol tarafından yukarıdan aşağıya doğru sıvazlayarak parpılama işlemini gerçekleştirir (bkz. foto 38). İşlemi yaparken "El bizim elimiz değil Fatıma anamızın eli, senin yurdun değil çık git." der. K.K. 2, tedavi esnasında hastanın aynaya bakmaması gerektiğini ifade etmiştir. Hasta, ocaklıya tedavi karşılığı olarak oturduğu yere bozuk para atar, ocaklının eline para vermez. K.K. 2, tedavi işlemini sadece çarşamba ve cumartesi günleri yapmaktadır. Günü olsa dahi öğleden sonra parpı yapmamaktadır. Ocaklı gün yarı olmadan tedavi olunması gerektiğini belirtmiştir. Tedavi görmüş hastanın bir hafta boyunca aynaya ve televizyona bakmaması gerekir. K.K. 2, felç olan ve kendisine sığağı sığağına başvuran bir hastanın üç işlem sonunda iyileştiğini, şifa bulduğunu ifade etmiştir. Ocaklı, kendisine başvuran kekeme bir çocuğun da tedaviden sonra akıcı bir şekilde konuşabildiğini, kekemeliğinin geçtiğini söylemiştir. K.K. 2, kendisine göz büyümesi (yuvasından çıkmış gibi görünmesi) hastalığı için başvuran bir hastanın da iyileştiğini, gözlerinin eski haline döndüğünü iddia etmiştir.

4.2.3. Temriye Ocağı

Halk arasında temre/temriye olarak bilinen hastalık bir deri hastalığıdır. Derinin üzerinde küçük kızarıklık ve kabarıkların eşlik ettiği bu hastalığın tedavisi için hastalar temre/temriye ocaklarına başvurur. Bunlardan bir tanesi de Manisa/Kırkağaç'ın Gebeler mahallesinde bulunan ocaklı K.K. 3'tür.

K.K. 3, kayıinvalidesinden el alma yöntemiyle ocaklı olmuştur ve bu tedaviyi devam ettirmektedir. Tedaviye başlarken kendisine başvuran hastayı ilk olarak karşısına oturtur ve besmele çekerek tedaviye başlar. İhlâs, Fatihâ, Tebbet surelerini ve Ayet-el Kürsî'yi okur. Daha sonra hastanın temriye olan bölgesine kendi tükürüğünden sürer. Tükürük sürdükten sonra evin ocağından bir kaseye kül alır (bkz. foto 39). Kül dolu kaseden kül alınıp hastanın temriye olan bölgesine "Benim elim değil Hz. Peygamber'in elleri, benim elim değil Fatıma anamızın eli" diyerek üç seferde sürülür (bkz. foto 40). Her sürüşte Besmele çekilir ve ocaklı "Allah şifasını versin" diyerek tedaviyi

tamamlar. Hasta bu külü bir müddet sürülen bölgede bekletir. Daha sonra yıkayabilir. K.K. 3, tedavi karşılığı olarak da bozuk para almaktadır. Tedaviyi Çarşamba ve cumartesi günleri yapmaktadır.

4.2.4. Tuz Patlatma Ocağı

Sedat Veyis Örnek'in Budun Bilim Sözlüğünde nazarın tanımı şu şekilde yapılmıştır. "Belli kimselerde bulunduğu inanan; insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren; bakışla dışarı fırlayan çarpıcı ve öldürücü güç." (Örnek, 1973:50). Çok eskilerden beri insanlar nazarı kendilerinden uzaklaştırmak ve etkisini azaltmak için üzerlerinde nazarlık denilen üzerlik otu, dua yazılı kağıt, muska, kurşun gibi nesneler taşırlarmış. Bu nesneleri yanında bulundurmanın kişiyi nazardan uzaklaştırıp kişideki nazarın gücünü azalttığına inanılırdı (Örnek, 1973:50).

Ocaklı K.K. 4, nazar değmesi için kendisine başvuran hastaları "tuz patlatma" yöntemiyle tedavi etmektedir. Kayınvalidesinden el alma yöntemiyle el alarak ocaklı olmuş ve tuz patlatma ocağının devamını sağlamıştır. K.K. 4, Kırkağaç'ın Kocaışkan köyünde ikamet etmektedir. Ocaklı lal olduğu için kendisiyle kızı aracılığıyla işaret dili kullanılarak görüşme gerçekleştirilmiştir.

K.K. 4, işleme başlamadan önce kendisine başvuran hastayı yere oturtup üzerine bir örtü örter. Ocaklı kayınvalidesinden kalma uzun saplı eski bir tavaya bir avuç iri tuz koyar ve tavayı da ateşin üzerine yerleştirir (bkz. foto 41). Tuz ateşin etkisiyle patlamaya başlar, patlamaya başladıktan sonra ocaklı hastanın üzerine doğru su dolu bir çanak tutarak tavada kalan tuzları suyun içine döker (bkz. foto 42). Bu işlemi, tavaya yeni tuz ekleyip ateşte patlatıp su dolu kaseye kalan tuzları dökmek suretiyle üç defa tekrar eder. Tuz patlatma işleminde tuzların patlayıp dağılması ve tasta az miktar tuz kalmasıyla nazarın çıktığına inanılır. Daha sonrasında hasta kasedeki tuzlu sudan bir miktar içer (bkz. foto 43). Sırasıyla elini, kollarını, yüzünü ve ayaklarını da bu suyla yıkar ve sıvazlar (bkz. foto 44). Hasta son olarak göbek bölgesini de açıp kasedeki sudan göbeğine sürer. Kaptaki su kalmış olursa ayak basmayacak bir toprağa kaptaki su dökülür. K.K. 4, bizzat ücret talep etmediğini gönüllülerinden ne koparsa hastaların kendine verdiklerini söylemiştir. Bu genellikle bozuk para olmaktadır.

4.2.5. Yalın Ocağı

Manisa/Kırkağaç yöresinde "yalın" ismiyle bilinen hastalık vücudun herhangi bir bölgesinde kızarıklık, şişlik, yanma ve şiddetli ağrı şeklinde belirtilerle ortaya çıkan bir hastalıktır. Acı verici bir hastalık olmasından dolayı insanları müşkül duruma düşürmektedir. Yalın, genellikle tekrar eden bir rahatsızlıktır. Halk arasında bir kere yalın olan hastanın bir daha yalın olacağı inancı mevcuttur. Vücudun en çok yüz bölgesinde görüldüğü bilinmektedir. Bu hastalığın tedavisi ve sağaltımı için insanlar Türk halk hekimliğinin temel kurumu olan ocaklara başvurmayı tercih ederler.

Yalın Ocağı olarak bu işlemi Manisa/Kırkağaç Bakır Mahallesinden K.K. 5 yapmaktadır. K.K. 5, kayınvalidesinden el alma yöntemiyle ocaklı olmuştur. K.K. 5, kayınvalidesinden öğrendiği bu tedaviyi kendisine başvuran hastalara uygulamakta ve ocaklı olma görevini devam ettirmektedir. Yalın hastalığına yakalanıp kendisine başvuran hastalara yedi pamuk, yedi çıra, çanak, kumaş parçası, pekmez ve bir miktar kuru nane kullandığı tedavi yöntemiyle sağaltım yapmaktadır (bkz. foto 45). K.K. 5, tedaviye Besmele çekerek başlar. "Yalın olmuş yalın yakıyorum." diye sözlerine devam eder. Ocaklı önce metal çanağı hastanın "yalın" olan bölgesine yerleştirir. Üzerine de kumaş parçasını örter. Eline bir çıra alıp çirayı evdeki ocaktan tutuşturduktan sonra çiranın ateşiyle de çanağın üstüne örtmüş olduğu kumaşın üzerinde ilk pamuk parçasını tutuşturur. Bu işleme alevlenen pamuklardan bir çıra tutuşturmak ve tutuşan çiraya yeni pamuk eklemek suretiyle devam eder (bkz.

foto 46). Ocaklı yedi pamuk ve yedi çıra da kullanılarak en son pamuk yanıp kül olana kadar işleme devam eder (bkz. foto 47). İşlem esnasında da "yanıyor mu, yanıyor mu?" diye üç kez hastaya sorar. Aynı zamanda tedaviyi yaparken İhlas, Felâk, Nas surelerini ve Ayet'el- Kürsi'yi okur.

Pamuklar ve çıralar yanıp bittikten sonra içinde küller kalan çanak, hastanın yalın olan bölgesinden kaldırılır ve bölgeye pekmez sürülür. Pekmezli bölgenin üstüne çanakta kalan yanan pamukların küllerinden sürülür (bkz. foto 48). Ocaklı son işlem olarak pekmez ve kül sürülen hasta bölgeye kuru nane ekeler. Bir müddet böyle bekledikten sonra hastaya yüzünü yıkamasını söyler. Yalın hastalığının tedavisi için ocaklının bu işlemi üç defa tekrarlama gerekmektedir. İşlem için belirlenmiş günler Çarşamba ve Cumartesi günleridir. Bu günlerin sebebi ocaklıya sorulduğunda ocaklı kayınvalidesinin bu günler harici tedavi yapmadığını ifade etmiştir. Kendisine başvuran hastalar tedavi karşılığı olarak ocaklıya genellikle bozuk para verirler. Bozuk para haricinde ücret ya da hediye kabul etmemektedir. Tedavide ocaklının hastaya önermiş olduğu herhangi bir perhiz yoktur. Uygulamada genellikle ilk seferde iyileşme görülmektedir. Hasta bölgede iyileşme gözlemlenemezse 3 defaya kadar tedavi uygulamasına devam edilir.

4.2.6. Yılcık Ocağı

Yılcık, ağrı ve kızarıklıkla kendini belli eden bir hastalıktır. Ağrının bir bölgede kalmayıp dolaşır durumda olduğu bir hastalıktır. Yılcık, genellikle bacak bölgesinde görülmekle birlikte vücudun boyun bölgesinde veya başka bölgesinde de görülebilir. Manisa /Kırkağaç yöresinde bu hastalığın tedavisi için insanlar yılcık ocaklarına başvurur. Yılcık ocağına yönelik tedavi Kırkağaç ve çevresinde farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Burada yılcık hastalığına yönelik üç farklı yöntemle sağaltım uygulayan ocaklı incelenecektir.

K.K. 6; Kırkağaç'a bağlı Bakır Mahallesinde yılcık ocağıdır ve bu tedaviyi yıllardan beri yapmaktadır. Annesinden el alma yöntemiyle ocaklı olmuştur. Annesinden kalma bir bıçak ve Mekke'den gelen özel yılcık taşlarını kullanarak tedavi işlemini gerçekleştirmektedir (bkz. foto 49). Yılcık taşları canlıdır ve zamanla çoğalabilir özelliğe sahiptir. Dişisi ve erkeği bulunmaktadır.

Ocaklı işleme başlarken Besmele çeker ve kendisine başvuran hastanın yılcık olan bölgesine tükürüğüyle bu taşları yapıştırır. Hastalıklı bölgeye taşlar yapışır ve düşmez. Daha sonra hastanın yılcık olan bölgesinde annesinin de tedavi amaçlı kullanmış olduğu bıçağını aşağı yukarı yönde çeker gibi hareket ettirerek yılcık kesme işlemini gerçekleştirir. İşlem esnasında da İhlâs, Felâk ve Nâs surelerini okur. K.K. 6, tedaviden sonra bir hafta boyunca hastaya perhiz uygulaması verir. Yılcık kesme işlemi yapılan hastanın bir hafta boyunca mayalı ve tuzlu gıdalar tüketmesi yasaktır. Şeker yerine de pekmez tüketmesi gerekir. Hasta ömrü boyunca da balık ve ıspanak yemeyecektir. Yediği takdirde yılcık hastalığının yeniden nüksettiğine inanılır. Bunun sebebi balık ve ıspanak yemenin yılcık hastalığını tetiklediği inanışıdır. K.K. 6 bu tedaviyi çarşamba ve cumartesi günleri gerçekleştirir. İşlem karşılığı olarak kendisine başvuran hastalar ocaklıya genellikle bozuk para vermektedirler.

K.K. 7; Manisa/Kırkağaç ilçesinin Kocaıskan Köyü'nde ikamet etmektedir. El alma yöntemiyle babasından el alarak ocaklı olmuştur. K.K. 7, yılcık hastalığının tedavisine başlamadan önce Besmele çeker, daha sonra eline beş tane kuru fasulye tanesi alır ve fasulyelerin üzerine bıçak yardımıyla çentikler atar (bkz. foto 50). Sonrasında çentik attığı fasulye tanelerini ortadan ikiye ayırır ve kendi tükürüğünden sürer. Her fasulye tanesini bir ihlâs suresi okuyarak hastanın yılcık olan bölgesine yapıştırır (bkz. foto 51). K.K. 7, fasulyeler ne kadar iyi yapışıyor diye belirtmiştir. Fasulyeleri hastalıklı bölgeye

yapıştırdıktan sonra eline bıçak alıp bıçağı yılcık olan bölgenin etrafında dairesel hareketlerle döndürür. Döndürme esnasında Ayet-el Kürsi'yi okur. Bu işlemi üç defa tekrar eder. Bıçağı üç defa döndürdükten sonra yılcık olan bölgenin üzerinde bıçağı üç kere de yukarı-aşağı çeker. Bu işlem esnasında “Yılcıkla karışık yedi türlü yel kesiyorum.” der. K.K. 7 , hastaya bir hafta boyunca da uygulaması gereken bir perhiz verir. Tedavi yapılan hastanın bir hafta boyunca keçi eti, balık eti, tavşan eti tüketmesi yasaktır. K.K. 7, bu işlemi babasından gördüğü uygulama ile sadece cumartesi günleri yapar. İşlem sonunda fasulye tanelerinin uzun süre yapışıp düşmemesi hastalıklı bölgenin doğru tespitinin ve tedavinin başarılı olduğunun bir göstergesidir.

K.K. 8; annesinden el alma yöntemiyle ocaklı olmuştur. Manisa ili Kırkağaç ilçesinin Tevfikiye Mahallesi'nde ocaklı görevini sürdürmektedir. Kendisine tedavi amaçlı başvuran hastaları beyaz soğan kullanarak tedavi etmektedir.

İşleme başlarken besmele çeker. Beyaz soğanı dilimleyerek hastanın yılcık olan bölgesine soğan dilimlerini yapıştırır. Soğanları bir müddet yapıştırdığı bölgede beklettikten sonra soğanları alıp ezerek suyunu çıkartır. Çıkan soğan suyuyla yılcık olan bölgeyi ovalar. İşlem esnasında İhlâs, Felâk ve Nâs Surelerini okur Hastanın soğanla ve soğan suyu ile tedavi edilen bölgeyi bir gün yıkamaması gerekmektedir, sonrasında yıkayabilir. Kendisine beyaz soğan kullanma sebebi sorulduğunda “acı acıyı alır” inancıyla tedavi işleminde soğan kullandığını belirtmiştir.

İşlemden sonra kendisine tedavi maksadıyla başvuran hastaya K.K. 8, bir haftalık perhiz verir. Bir hafta boyunca hasta, keçiden elde edilen hiçbir ürünü yiyemez. Keçi eti, keçi sütü, keçi yoğurdu, keçi peyniri gibi. Kendisine keçi ürünleri tüketilmeme sebebi sorulduğunda “keçinin bastığı yere bas oradan dahi alır” dedi. Hastalığın tekrarlanmaması açısından keçi ürünlerinden uzak durulması gerektiğinin dayanağı bu inanıştır. Hastanın bakla, kuru fasulye, nohut gibi baklagilleri ve içinde maya bulunan gıdaları da bir hafta boyunca tüketmesi yasaktır. K.K. 8'e göre bir kere yılcık olan hasta her yıl periyotlarla tedavi edilmelidir. Bunu kemik atmak olarak adlandırdığını ve kemik atarsa yeniden çıkar inancıyla bu tedavinin her yıl tekrarlanması gerektiğini belirtmiştir.

4.3. Kırkağaç ve Çevresinde Halk Hekimliği ve Ocaklar İle İlgili İnanışların Değerlendirilmesi

İslamiyet sonrası dinin etkisi ile genellikle kamların üstlendikleri görevlerin başkalarına aktarıldığı görülür. Din adamlığı görevi; derviş, veli, şeyh gibi kişilerle, hekimlik, doktorluk görevi ise ocaklılar ve kırıkçı/çıkıkçılarla devam etmiştir (Araz, 1995, s. 84).

“Çocuk Kavurma” ocağında kullanılan sacayağı, demirden yapılan, altında ateş yakılan üstüne de dığan, tencere, sac koyulabilen üç ayağı olan ve pişirme işleminde kullanılan bir nesnedir. Sacayağına üçayak da denilmektedir. Sacayağı, demirden yapıldığı için Eski Türklerde ayrı bir yere sahiptir. Çünkü demir, Eski Türklerde kült olarak kabul edilmiştir. Eski Türklerde demirin kutsallığına ve koruyuculuğuna inanılırdı. Bunun yanında sacayağı ocağın ve ateşin yandığı yer olduğu için önem arz etmektedir. Ocak ve ateş, uğur, bereket, temizleyicilik ve kurtarıcılık unsurlarını kendilerinde barındırır. Bunun dayanağı ocak/ateş iyesi inancıdır. Eski Türk Dininde ateşin gökten geldiğine ve koruyucu bir unsur barındırdığına inanılırdı. Hatta ateşe zaman zaman kurbanlar da sunulurdu. Ateşe bakarak kehanette bulunma ve gelecekte haber verme inançlarına da rastlanılmaktadır (Araz, 1995, s. 68). K.K. 1'in sacayağını özellikle üç yol çatına/ağızına koyması Eski Türklerde var olan üç yol veya dört yol ağızından ve bu yollardan geleceğine inanılan şifa beklentisine dayanır. Türklerde koruyucu iyelerden biri de ağaç iyesidir. Yer-sub inancı içerisinde ağaç kültü önemli bir yere sahiptir. Dığanın altında tutuşturulan yedi ardıc dalı ile Eski Türklerde yer

alan ardıc ağacının koruyuculuğu ve temizleyiciliği inancı ile ilişkilendirilebilir. Ardıc dalları yanınca dığanın içinde çevrilerek sembolik olarak pişirilen çocuk, temizlenir ve tüm hastalıklardan korunur. Ocaklının bu işleminden sonra çocuğu çöpün yanına koyup hiç ardına bakmadan eve getirmesi de ardına bakarsa hastalığın geri gelip yeniden çocuğa geçeceği inancından kaynaklıdır (Çıblak, 2004, s. 103-125).

Kırk basmış çocuk eve getirildikten sonra bir yumurta kırılması ve yumurta kabuğunda kırk ölçü su ölçülmesi ile Orta Asya'dan beri yumurta kabuğu nazarlık olarak kullanılması arasında benzerlik bulunmaktadır. Yumurta kabuğunda ölçülen su ile çocuğun yıkanacağı suyun birleştirilmesi çocuğun her türlü nazardan ve kötü ruhtan, hastalıktan arındırılacağına inancına dayanır. Çocuğun bu su ile yıkanmasında geleneksel Türk dininde yer alan yer-sub kültü etkilidir. Orhun Kitabelerinde yer alan ifadelerle göre yer-sub, ıduk yani kutsal kabul edilir. Su, temizliği sembolize eder. Hatta bazı Türk boylarında suyu kirletmek ve temizlik amacıyla kullanmak yasaktır (Günay, Güngör, 2003, s. 72-77).

"Parpı ocağında" ocaklı K.K. 2'nin ocağın ilk atası olan kayınpederinin annesinden kalma pabuçla hastaları sıvazlayarak parpılama yapması, ocağın ilk atası olan kişinin pabucunun şifa unsuru taşıdığına olan inanıştan kaynaklanmaktadır. Bu durum yatır merkezli ocaklarla benzerlik göstermektedir. Yatır merkezli ocaklarda da yatırdaki veli kişiye ait olan pabuç, çarık, tesbih gibi eşyalar şifa verici, iyileştirici özelliğe sahiptir ve bu eşyalara kutsiyet atfedilir. Ocaklının kendisine kalan pabuç da şifa maksadıyla kullanılmaktadır.

Ocaklı K.K. 2'nin tedavi esnasında söylediği "El bizim elimiz değil Fatıma anamızın eli, senin yurdun değil çık git." sözü ile Türk Kültüründe Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma'nın yaşadığı dönemde birçok hastaya şifa verdiği olan inanış arasında bir bağ vardır. Geleneksel Türk Dinindeki "Umay" ın yerini İslamiyet'in etkisiyle "Fatıma Ana" almıştır.

"Temriye Ocağında" ocaklının kendi tükürüğünden hastanın yüzüne sürmesi temas büyüsünün bir örneğidir. Tükürükteki şifanın bu yol ile hastaya geçeceğine inanılır. Aynı zamanda yatır merkezli ocaklarda yatır ve türbelerin yanında herhangi bir çeşme varsa bu çeşmenin suyu da şifalı ve kutsal kabul edilir. Temriye ocağında ocaktaki kişinin tükürüğünün de kutsal kabul edilmesi bu yönüyle benzetişim göstermektedir. Ocaklı K.K. 3'ün evin ocağından kül kullanması geleneksel Türk dininde ateşin bir kült olmasından kaynaklanmaktadır. Ateşe nasıl ki kutsiyet atfediliyorsa küle de aynı kutsiyet atfedilmektedir. Kül de ateş gibi arındırıcı niteliktedir. Ocaktan alınan kül aynı zamanda ocağın atasının şifa verici gücünü de taşımaktadır. K.K. 3'ün yaptığı işlemde küledeki temizleyici güç hastaya geçmektedir.

"Tuz patlatma" ocaklısı K.K. 4'ün yaptığı sağaltımda patlayan tuzların içine döküldüğü suyun hastaya içirilmesi ile hastanın rahatsızlığının giderilmeye çalışılması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle tuz patlatma ocağı, dinsel-büyüsel bir sağaltım örneğidir. Kaptaki sudan hastanın elini, kolunu vücudunun çeşitli bölgelerini yıkayıp sıvazlaması da temas büyüsü uygulamasının bir örneğidir. Ocakta tuzun koruyucu yönünden yararlanılır. Halk arasında tuz patladıkça nazarı değen kişinin gözlerinin patlayacağı inancına dayanan bir uygulamadır (Ateş, 2019, s. 71-90).

Yalın ocağının ismini Divan-ı Lügatit Türk'te geçen "yalın" kelimesinden almış olabileceği tahmin edilmektedir. Yalın kelimesi Divan-ı Lügatit Türk'te "alev" manasına gelmektedir. Yalın olan hastalıklı bölgenin yandığından ve evdeki ocaktan tutuşturulan çıra ve pamuklarla hasta bölgenin ateşle korkutulmasından dolayı hastalığa bu ismin verilmiş olabileceği düşünülmektedir. "Yalın ocağında K.K. 5'in sağaltım esnasında kullandığı nesnelerden çıra, çam ağacından elde

edilmektedir. am ağacı ise eski Türklerde ağaç kültü içerisinde yer alan ve kutsal kabul edilen bir ağaçtır. Yakut Türklerinde özellikle karaama kutsiyet atfedilmiştir (Günay nver, 2003, s. 75).

am ağacı aynı zamanda koruyucu özelliğe sahiptir. K.K. 5'in tedavide ıra kullanmasının ve onun küllerinden faydalanmasının ana sebebi budur. Koruyuculuk özelliği hastaya ıra ile gertilir. ıralar ve pamuklar yanarken hastanın ısıyı hissetmesi ateşle korkutma örneğidir. İşlem yapılırken sure ve duaların okunması İslami unsurların da tedaviye katıldığını gösterir. Yılancık ocağında K.K. 6 ve K.K. 7'nin kullandıkları bıçak, Eski Türklerde demirden nesnelerin sağaltımında kullanılmasının İslamiyet sonrası sağaltım ocaklarına yansımalarının bir örneğidir. Eski Türkler, demire kutsiyet atfetmişlerdir. Demir, eski Türklerde koruyucu ve kurtarıcı özelliklere sahipti aynı zamanda demirin kötü ruhları da kovduğuna dair bir inanışları vardı (Kılıç, 2012, s. 297-310).

K.K. 8'in yılancık tedavisinde kullanmış olduğu soğan ile Eski Türklerde var olan soğanın kara iyelere karşı koruyucu olma, büyü, nazar, al karısına karşı da koruyucu olma özelliği arasında bağlantı kurabiliriz (Akman, 2020, s. 188).

5. SONUÇ

Halk inanışları dini ve kültürel birikimin bir özeti niteliğindedir. Her toplumun kendine ait bir kültürü bulunmaktadır. Kültür, yaşayış, gelenek ve görenekler çerçevesinde toplumun din anlayışlarını da şekillenir. Toplumlar için önemli bir değer taşıyan ve yaşamlarına sirayet eden halk inanışları, toplumların maddi manevi kültürüne zenginlik katma yanı sıra geçmiş ile gelecek arasında bağ kurulmasına yardımcı olur. Din ve kültür ilişkisinden tezahür eden halk inanışları, toplum içerisindeki fertlerin ilişkilerin şekillenmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Zira benzer inanmalara sahip toplumların birbirleriyle ilişkileri, diğer toplumlara göre daha kuvvetli olduğu söylenilebilir.

Geçmişten bugüne Türk toplumlarında görülen inanış ve uygulamaların birçoğu da şifahi yollarca nesillerce aktarılacak günümüzde varlığını devam ettirmiştir. Bu inanışlar içerisinde en çok göze çarpanlar geçiş dönemleri, tabiat ile ilgili inanışlar ve halk hekimliği ve sağaltım ocakları ile ilgili inanışlardır. Kırkağaç ve çevresinde yer alan halk inanışlarını incelerken de geçiş dönemleriyle, tabiatla ve halk hekimliği ve sağaltım ocakları ile ilgili pek çok inanışın halen var olduğunu ve devam ettiğini tespit ettik.

Kırkağaç ve çevresinde geçiş dönemlerinden ilki olan doğum ile ilgili pek çok inanış mevcuttur. Doğum öncesi dönem ile ilgili inanışlardan gebe kalma ile ilgili pratikler bunların ilkidir. Hamilelik sonrasında doğacak çocuğun sağlıklı olması, cinsiyet tayini, erkek çocuk isteyen ve kız çocuk isteyenlerin uygulamaları, hamilelikte sakınılması gereken davranışlarla ilgili inanışlar, sağlıklı bir hamilelik geçirme süreci ile ilgili inanışlar; doğum esnasında ise doğumun kolay geçmesi için yapılan uygulamalar, doğum sonrası süreçte anne ve çocuk etrafında gelişen lohusalık, al basması, kırk basması gibi inanışlar mevcuttur. Doğum sonrasında sünnet ve kirvelikle ilgili inanışlar da dikkatimizi çekmektedir. Doğum öncesinde, doğum sonrasında ve sünnetle ilgili halk inanışlarında Geleneksel Türk Dininin izlerine rastlamaktayız.

Kırkağaç ve çevresinde yer alan evlilik dönemi ile ilgili halk inanışları, toplumun tüm kesimlerinin katılımı ile gerçekleştiğinden önem arz etmektedir. Kırkağaç'ın mahalleleri arasında bazı farklılıklar mevcut olsa da evlilik etrafında gelişen halk inanışlarının yörede benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Evlilik öncesinde dünürçülük, söz nişan, çeyiz ile ilgili uygulamalar, evlilik esnasında gelin çıkarma, gelin alma, saç, sağdıçlık uygulamaları, düğün sonrasında ise karıştırma ve kızardısıra uygulamaları görülmektedir.

Kırkağaç yöresinde ölümle ilgili halk inanışları ölüm öncesinde kelime-i şهادet telkini vermek, ölümden sonra ölünün yıkamaya hazırlanması, yıkanması, cenaze namazı, defnedilmesi ve sonrasında yapılan dualar, acı ve üzüntülerin yaşanma şekilleri, hayır yemekleri, lokma dökülmesi gibi uygulamalarda Geleneksel Türk Dininin ve İslam Dininin yansımaları bulunmaktadır.

Kırkağaç ve çevresinde tabiat olayları ile ilgili inanış ve pratikler de yağmur duası, ağaç ve orman, hayvanlar, su, ateş ve ziyaret yerleri etrafında gelişmiştir. Tabiat olayları ile ilgili halk inanışlarında Eski Türklerde var olan yer-su kültü ve özellikle ziyaret yerleriyle ilgili inanışlarda da Eski Türklerdeki atalar kültürünün izleri bulunmaktadır.

Halk Hekimliğinin temel kurumu olan sağaltım ocakları günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Sağaltım ocaklarında hastalığın teşhisine, tedavisine ve hastalıktan korunmaya yönelik uygulamalar yapılmaktadır. Kırkağaç ve çevresinde Halk Hekimliği ve ocaklar ile ilgili inanışlar kısmında tespit ettiğimiz sağaltım ocakları; “çocuk kavurma ocağı”, “parpı ocağı”, “temriye ocağı”, “tuz patlatma ocağı”, “yalın ocağı” ve “yılancık ocağı”dır. Bu ocakların hemen hemen tamamında

Geleneksel Türk Dininin bir unsuru olan kamlıktan izler bulunmaktadır. Ocaklarda İslam öncesi döneme ait demir, ateş, su ve ağaç kültü uygulamaları açık ve net olarak görülmektedir.

Kırkağaç ve çevresindeki halk inanışlarının tespiti ve tahlili, toplumun sahip olduğu değerleri ortaya koyması yanı sıra inanışları, yaşam biçimini, kültürü, örf adet ve gelenekleri yansıtmaları bakımından da önem arz etmektedir. Halk inanışlarının korunması, yaşatılmaya çalışılması, gelecek nesillere aktarılması kültürel sürekliliğin sağlanması ve geçmiş ile olan bağın kaybolmaması adına önemli bir husustur. Ortak inanış ve değerlerin toplumsal yaşamdaki dayanışma ve birlik beraberlik bağlarını güçlendireceğinden toplumun bir arada ve ayakta kalması için halk inanışlarını korumak ve varlığını devam ettirmesini sağlamak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, O. (1988). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri* (s. 1-8). Ankara: Ankara Basımevi.
- Acıpayamlı, O. (1974). Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü. 13. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Akman, E. (2020). *Türk Kültüründe Soğan ve Kastamonu/Araç'ın Soğanı*. Konya: Kömen Yayınları.
- Akşit, O. (1983). *Manisa Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Araz, R. (1995). *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Eroğlu, A. (2020). *Halk İnanışları El Kitabı*. (A. H. Durmuş Arık, Dü.) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslantürk Z., Amman T. (2012). Sosyoloji / Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler. 262-263. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Yayınları.
- Atasagun, G. (2006). Ziyaret Fenomeni. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), s. 33-60.
- Ateş, F. (2019, mart 11). Adanada Bulunan Sağaltma Ocaklarında Tedavi Yöntemleri ve Bu Ocaklarda Tedavi Sırasında Kullanılan Malzemeler. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, s. 71-90.
- Atmaca, V. (2011). *Tarih Boyunca Hastalık Algılanmasında Dua Şifa İlişkisi*. İstanbul: Gerekli Kitap Yayınları.
- Baysan, M. (2016) *Kütahya ve yakın çevresinde halk hekimliği ile ocak kültü*. (Doktora Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Bursa.
- Bedir, M. (2010). Sünnet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 150-153). içinde İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çıblak, N. (2002). İçel'de Yağmur Yağdırma Törenleri. *Folklor / Edebiyat*, VIII(XXXI), s. 93-103.
- Çıblak, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(15), s. 103 - 125.
- Çinpolat, S. (2017). Yahudilik, Hristiyanlık Ve İslam'da Sünnetin Yeri. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), s. 109-126.
- Durma, A. (2013). *Evlialar Şehri Manisa*. Ankara: Yenigün Matbaacılık.
- Düzel, K. Y. (1999). *Akan Sular*. İzmir: Bilim Ofset Fotokopi Yayınları.
- Ercan, N. G. (2024). Türk Halk Kültüründe Baykuş. *Artuklu Humanities*(16), s. 65-75.
- Eröz, M. (1973). Türk İçtimai Hayatında Totemizm İzleri. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, V(1.4), s. 289-299.
- Evran, Ü., & Satı, M. S. (2000). *Geçmişten Günümüze Kırkağaç*. İzmir: Meta Basım .
- Ez-Zebidi, Z. A. (1971). Z. A. *Sahih-i Buhari Muhtasari Tercid-i Sarih Tercemesi ve Sherhi* (K. Miras, Çev., 2 b., Cilt 9, s. 111-112). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gökmen, E. (2007). Kırkağaç Kazası Vakfiyeleri. *Kırkağaç Sosyo-Ekonomik Tarih Sempozyumu Bildirileri* (s. 33). Kırkağaç: Kırkağaç Belediyesi Yayınları.
- Gültepe, N. (2015). *Türk Mitolojisi* (5. b.). (S. Ozan, Dü.) İstanbul: Resse Yayınları.

- Günay Ü., Güngör H. (2003). *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Günay, V. (2002). Kırkağaç Kazasının Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı (Aydın Vilâyet Salnâmelerine Göre). E. K. Nejdî Bilgi (Dü.) içinde, *Manisa Araştırmaları* (Cilt 2, s. 77-136). Manisa: T.C Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Günay, V. (2007). Kırkağaç Kasabasının Doğuşu. *Kırkağaç Sosyo-Ekonomik Tarih Sempozyumu Bildirileri* (s. 12-32). Kırkağaç: Kırkağaç Belediyesi Yayınları.
- Gürkan, S. L. (2007). Ölüm. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt 34, s. 32). içinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Gürkan, S. L. (2010). Sünnet. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 155-157). içinde İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- İnan, A. (1952). Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*(4), s. 25.
- İnan, A. (1976). Eski Türk Dini Tarihi. 141. İstanbul: Miili Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm* (3 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü* (5. b.). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kalafat, Y. (1995). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. 27-28. Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayını.
- Kalafat, Y. (1998). *Kuzey Azerbeycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'da Eski Türk Dini İzleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaynak, İ. H. (2016). Dinlerde Kutsal Zaman ve Mekânın Tarihsel Yapısının Fenomenolojik Algısı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(39), s. 443-455.
- Kılıç, S. (2011). Uşak ve Çevresinde Yağmur Yağdırma Uygulamaları (Takmak Köyü Örneği). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6/1, s. 503-514.
- Kılıç, S. (2012, Ocak 15). Çocuk Sahibi Olmak İçin Dinsel-Sihirsel Bir Uygulama: Irk Atma Ocağı Takmak Köyü-Elif İskeçe Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(63), s. 297-310.
- Kılıç, S. (2020). Halk Hekimliği/Sağaltma Ocakları ile İlgili İnanışlar. D. Arık, & A. H. Eroğlu içinde, *Halk İnanışları El Kitabı* (s. 316). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kumartaşhoğlu, S. (2012). *Türk kültüründe ateş ve ocak kültü*. (Doktora Tezi) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Balıkesir.
- Kur'an-ı Kerim Meali, En'am Suresi, 99*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Küçük A., Tümer G., Küçük M.A. (2021). Dinler Tarihi. Berikan Yayınevi.
- Mahmûd, A. (1993). Çeyiz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 8, s. 296-297). içinde İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Mandaloğlu, M. (2022, Temmuz 20). Eski Türklerde Aile ve Evlilik Anlayışı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), s. 481 - 498,.
- Eröz M. (1992). *Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşilik* (3 b.). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Moşe Farsi, Diana Yanni, Selin Saylağ, Baruh Beni Danon. (2002). *Tora ve Aftara 1. Kitap Bereşit*. (Ravlar, Dü., & M. Farsi, Çev.) İstanbul: Gözlem Yayıncılık.
- Nas, E. (2018). Türk Çeyiz Geleneğinde Milli Söz Hazinesi. *Türk Araştırmaları Dergisi*, 13(18), s. 991-1005.
- Nebevi, İ. (1993) *Riyaz'üs- Salihîn Tercümesi* (Cilt 2). (Y. Ş. İbrahim Serdar, Çev.) İstanbul: AB Dağıtım.
- Ögel, B. (1979). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara: Kömen Yayınları.

- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi* (Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). 100 Soruda İlkelerde, Din, Büyü, Sanat, Efsane. 105. İstanbul, Beyoğlu: Gerçek Yayınevi.
- Örnek, S. V. (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). Türk Halkbilimi. 132. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, N. (2010). Kirve. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (s. 68-69). içinde İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Polat, B. (2007). Türk Kültüründe Yağmur Duası (Azatlı Kasabası Örneği). *Dini Araştırmalar*, 9(27), s. 275-283.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık* (1 b.). (Ö. A. Uğurlu, Dü., & T. A. A. Temir, Çev.) İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Sakallı, E. (2020). Ahıskalı Türklerde Sünnet Geleneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(2), s. 332-346.
- Selçuk, A. (2004). Tahtacılar. 155-158. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Sevin, V. (2007). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Solak, K. (2012). Çam Mesiresi ve Tarihi. *Kırkağaç Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (s. 53-56). Kırkağaç: Kırkağaç Belediyesi Yayınları.
- Alalu S., Arditi K., Asayas E., Basmacı T. vd. (1996). *Yahudilikte Kavram Ve Değerler Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler*. İstanbul: Miro Matbaacılık.
- Yeniay Ş., Doğan Z., Sancı A. (2023). Türk Kültüründeki Ölüm Algısının Tabu ve Kaçınma Bağlamında Cenaze Törenlerine Etkileri. *Uluslararası Halk Bilim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), s. 237-249.
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi* (Cilt 1). (1958). Ankara: T.B.M.M Matbaası.
- Tanyu, H. (1991). Ateş. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 4, s. 52-55). içinde TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Tavkul, U. (1990, Nisan). Karaçay-Malkar Kültüründe Şamnizmin İzleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*(65), s. 304.
- Toker, İ. (2009). Renk Simgeciliği ve Din: Türk Kültür Yapısı İçinde Ak-Kara Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50(2), s. 93-112.
- Tozan, M. (2007). Kırkağaç Çevresinde Bulunan Helenistik Dönem Yerleşmeleri. *Kırkağaç Sosyo-Ekonomik Tarih Sempozyumu Bildirileri* (s. 1-9). Kırkağaç: Kırkağaç Belediyesi Yayınları.
- Tozan, M. (2017, 2). Pergamon'un Yolları: Antikçağ'dan Bizans'a Bakırçay(Kaikos) Havzası'nın Yol Sistemi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*.
- Tuna, S. T. (2006). Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği. *Bilgi Türk Dünyası ve Sosyal Bilimler Dergisi*(38), s. 149-160.
- Uzun, A. (2021). Klasik Edebiyat Şairi Edincikli Ravzî'nin Şiirinde "Sağdıç"lık Geleneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*(4), s. 1-9.
- Evrar Ü., Satı M.S. (2000). Geçmişten Günümüze Kırkağaç. İzmir.
- Ünlü, M. (2002). Kırkağaç Kavununun Özellikleri, Depolanması ve Doğru Depo Yüksek Kazanç Projesinin Tanıtımı. *Kırkağaç Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri* (s. 140). Kırkağaç: Kırkağaç Belediyesi Yayınları.
- Günay Ü., Güngör H. (1998). Türk Dini Tarihi. İstanbul: Laçın Yayınları.

Zebîdî, A. (1981). *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi* (5 b., Cilt VII). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://kirkagac.gov.tr/cografi-durum> (Erişim 10.04.2023)
- <http://www.kirkagac.gov.tr/nufus-yapisi> (Erişim 03.05.2023)
- https://www.nufusu.com/ilce/kirkagac_manisa-nufusu (Erişim 03.05.2023)
- <http://www.kirkagac.gov.tr/tarim> (Erişim 03.05.2023)
- <http://www.kirkagac.gov.tr/tarihce> (Erişim 16.02.2024)
- <http://www.kirkagac.gov.tr/cam-festivali> (Erişim 03.05.2023)
- <https://kirkagac.meb.gov.tr/> (Erişim 03.05.2023)
- <https://kirkagacmyo.cbu.edu.tr/kirkagac-myoytanitim.2183.tr.html> (Erişim 03.05.2023)
- <https://kirkagacdh.saglik.gov.tr/TR-799826/tarihcemiz.html> (Erişim 03.05.2023)
- <https://kirkagacdh.saglik.gov.tr/TR-761392/kliniklerimiz.html> (Erişim 03.05.2023)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Manisa%C4%B1n_il%C3%A7eleri (Erişim 03.05.2023)

EKLER

Ek1- Kaynak Kişiler

KK	Adı Soyadı	Doğum Tarihi	İkâmetgah Yeri	Mesleği	Eğitim Durumu	Ocağı
KK 1	N. BAYRAM	1961	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	Çocuk Kavurma Ocağı
KK 2	E. İNCE	1954	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	Parpi Ocağı
KK 3	H. ÖZCAN	1950	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar Değil	Temriye Ocağı
KK 4	S. BULUT	1959	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar Değil	Tuz Patlatma Ocağı
KK 5	N. KURTOĞLU	1949	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	Yalın Ocağı
KK 6	B. ÇAKMAK	1959	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar Değil	Yılcık Ocağı
KK 7	H. UZUN	1948	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar Değil	Yılcık Ocağı
KK 8	M. MERTAŞ	1960	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	Yılcık Ocağı
KK 9	M. GÜNGÖR	1982	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 10	A. GÜNGÖR	1955	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar	
KK 11	B. ÇOLBAN	1977	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 12	S. AKAR	1963	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 13	S. GÜNGÖR	1979	Kırkağaç	Ticaret	Yüksek Okul	
KK 14	A. KUŞKONMAZ	1959	Kırkağaç	Ev Hanımı	Okur Yazar	
KK 15	C. ÇIRAK	1962	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 16	F. Çolban	1977	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 17	İ. KUŞKONMAZ	1964	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 18	R. ÇİNGAL	1958	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	

KK 19	H. ARBUN	1946	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 20	N. ÖZDEMİR	1968	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 21	Z. ÖZİĞCİ	1982	Kırkağaç	Ev Hanımı	Ortaokul	
KK 22	Ş. YÜKSEL	1984	Kırkağaç	Tıbbi Sekreter	Lise	
KK 23	M. YÜKSEL	1964	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 24	F. ÖZDEMİR	1958	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 25	H. KUŞKONMAZ	1964	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 26	A. YILDIZ	1955	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 27	Y. YILDIZ	1980	Kırkağaç	Ev Hanımı	Lise	
KK 28	B. GÜLMEZ	1948	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 29	B. DÜZYOL	1961	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 30	N. ÖZDEMİR	1934	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 31	Y. ÇETİNER	1958	Kırkağaç	Emekli işçi	İlkokul	
KK 32	A. DÜZYOL	1955	Kırkağaç	Emekli memur	Üniversite	
KK 33	H. ORUNTAK	1952	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 34	A. ÇOLBAN	1974	Kırkağaç	Madenci	İlkokul	
KK 35	İ. ÇIRAK	1959	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 36	H. İ. GÜNGÖR	1952	Kırkağaç	Çiftçi	Ortaokul	
KK 37	H. H. ÇALIK	1946	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 38	F. YİĞİT	1963	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 39	M. A. ARBUN	1941	Kırkağaç	Emekli Öğretmen	Üniversite	
KK 40	A. KIVRIK	1975	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 41	S. DURMAZ	1933	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 42	H. GÜLMEZ	1976	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	

KK 43	Y. YİĞİT	1955	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 44	M. KIVRIK	1946	Kırkağaç	Ev Hanımı	İlkokul	
KK 45	Ş. A. ÖZDEMİR	1955	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 46	R. KUŞKONMAZ	1958	Kırkağaç	Emekli işçi	İlkokul	
KK 47	A. ÖZDEMİR	1957	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 48	A. UZUN	1945	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 49	M. UZUN	1973	Kırkağaç	Hizmetli	Lise	
KK 50	M. KUŞKONMAZ	1955	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 51	O. ELGÖRMÜŞ	1943	Kırkağaç	Çiftçi	İlkokul	
KK 52	B. KUŞKONMAZ	1983	Kırkağaç	İşçi	Lise	
KK 53	Y. ÇETİNER	1958	Kırkağaç	Emekli işçi	İlkokul	

Ek 2- Haritalar

https://tr.wikipedia.org/wiki/Manisa%27n%C4%B1n_il%C3%A7eleri

Ek 3- Fotoğraflar

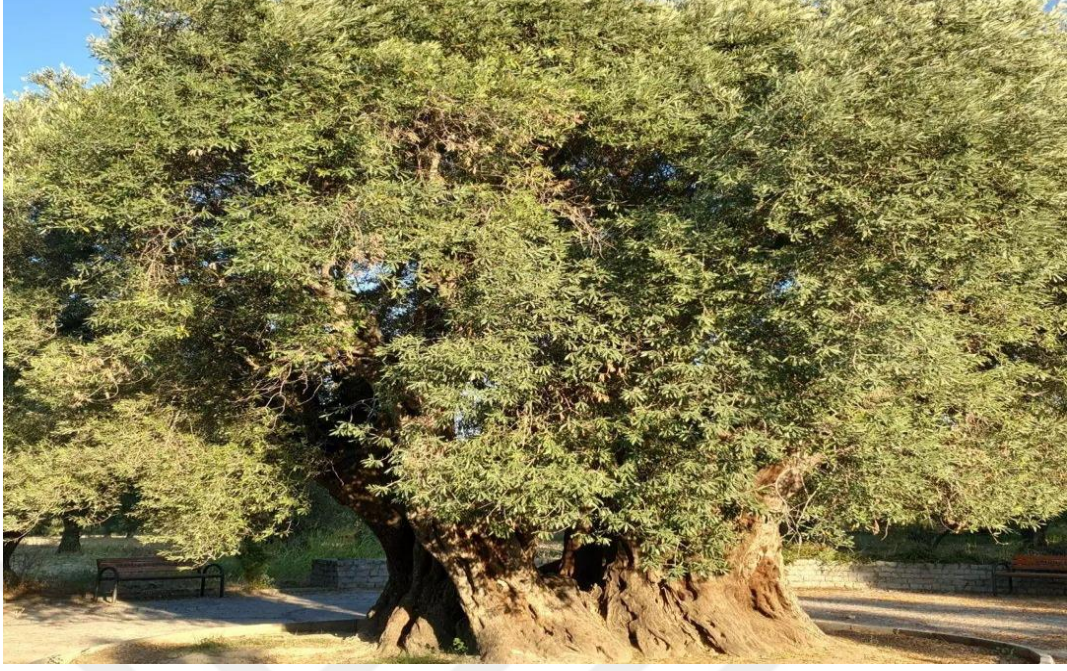

Foto 1. Kırkağaç'ın Bakır Mahallesinde Bulunan Anıt Zeytin Ağacı

Foto 2. Kırkağaç'ın Girişinde Bulunan Kavun Heykeli.

Foto 3. Kırkağaç Çam Mesiresi Alanında Kurulan Çadırlar.

<http://www.kirkagac.gov.tr/cam-festivali#gallery-6>

Foto 4. Kırkağaç Çam Mesire Alanı İçerisinde Meftun Bulunan Sarıkız'ın Türbesi.

Foto 5. Sarıkız'ın Türbesine Bağlanmış Çaput Ve Bez Parçaları

Foto 6. Sarıkız'ın Türbesine Yapıştırılan Taşlar ve Baş Ucunda Yakılmış Mumlar.

Foto 7. Sarıkız Türbesinden Bir Kesit.

Foto 8. Süslenmiş Sünnet ocuğu Yatağı.

Foto 9. Özel Kıyafetleriyle Sünnet Çocuğu.

Foto 10. Kırkağaç ve Çevresinde Yöresel Sünnet ve Düğün Yemekleri.

Foto 11. Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesinde Gerçekleşen Bir Sünnet Düğününden Mehteran Gösterisi.

Foto 12. Düğün Öncesi Nişan Bohçası Hazırlığı.

Foto 13. Kırkağaç'ta Bir Nişanda Getirilen Süslenmiş Şambalı Tatlısı.

Foto 14. Elleri Kınalı Bir Gelin.

Foto 15. Kırkağaç İlçe Mezarlığı.

Foto 16. Kırkağaç İlçe Mezarlığında Bulunan Selvi Ağaçları.

Foto 17. Kırkağaç İlçe Mezarlığında Kabir Başlarında Selviler.

Foto 18. Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesiinde Bulunan Şehit Emin Karapınar Piknik Alanı.

Foto 19. Kırkağaç'ın İlyaslar Mahallesinde Bulunan Karapınar Çeşmesinin Eski Hali.

Foto 20. İlyaslar Mahallesinde Bulunan Karapınar Çeşmesinde İnsanların Su Doldurduğu Anlar.

Foto 21. İlyaslar Mahallesiinde Bulunan Sarılık Çeşmesi.

Foto 22. Kırkağaç'ın en eski camisi olan Ören Camiinin Yanındaki Dede Yatırında Baş Ucu Oyuntusu.

Foto 23. Kırkağaç'ın en eski camisi olan Ören Camiinin Yanındaki Dede Yatırından Başka Bir Görünüm.

Foto 24. Kırkağaç'ta Bulunan Sarı Hoca Camii.

Foto 25. Sarı Hoca Hazretlerinin Kabri.

Foto 26. Sarı Hoca'nın Türbesinde Dua Eden Bir Kişi

Foto 27. Sarı Hoca Camii'nin Şadırvanı

Foto 28. Sarıkız'ın Türbesinden Bir Fotoğraf

Foto 29. Gelin ve Damat Düğün Sonrası Sarıkız'ın Türbesinde Dua Ederken.

Foto 30. Abid Dede Türbesinden Bir Görünüm.

Foto 31. Abid Dede Kabristanı.

Foto 32. Abid Dede Kabri Başında Dua Eden Bir Kişi.

Foto 33. Kırkağaç'ın Bakır Mahallesi'nde Bulunan Seyyidler Türbesinin Dıştan Görünüşü.

Foto 34. Seyyide Fatıma Kadın'ın Kabri.

Foto 35. Şerif Dede'nin Kabri.

Foto 36. Sarı Dede'nin Kabri Başında Dua Eden Bir Kişi.

Foto 37. Parpı Ocağındaki Sağaltımda Kullanılan Ocağın Atasından Kalma Pabuç.

Foto 38. Parpı Ocağında KK2 Tarafından Pabuçla Sıvazlanan Hasta.

Foto 39. Temriye Ocağında Kullanılan Kül Örneği.

Foto 40. Temriye Ocağında Külün Hastanın Yüzüne Sürülmesi İşlemi.

Foto 41. Tuz Patlatma Ocağında Tavaya Tuz Konulup Ateşte Patlatılması.

Foto 42. Tuz Patlatma Ocağında Ocaklı K.K. 4 Tarafından Tuzun Su Dolu Kaseye Dökülmesi.

Foto 43. Tuz Patlatma Ocağında Hastanın Kasedeki Tuzlu Sudan İçmesi.

Foto 44. Tuz Patlatma Ocağında Hastanın Kasedeki Tuzlu Suyu Vücuduna Sürmesi.

Foto 45. Yalın Ocağında Kullanılan Çıra ve Pamuklar.

Foto 46. Yalın Ocağında Ocaklı K.K. 5 Tarafından Tutuşturulan Çıra ve Pamuklar.

Foto 47. Yalın Ocağında Tutuşturulan Çıra ve Pamuklardan Kalan Küller.

Foto 48. Yalın Ocağında Hastanın Yalın Olan Bölgesine K l ve Pekmez Sürülmesi.

Foto 49. Yılandık Ocağında K.K. 6'nın Kullandığı Annesinden Kalma Yılandık Taşları ve Ustura.

Foto 50. Kırkağaç'ın Kocaışkan Mahallesiinde Bulunan Yılandık Ocaklısı K.K.7 Fasulye Tanelerine Çentik Atarken.

Foto 51. Yılancık Ocaklısı K.K. 7 Fasulye Tanelerini Yılancık Olan Bölgeye Yapıştırırken.